
سرا نیکی سماج تے میڈیا

خالد اقبال

سارے حق لکھاری دے نا نویں

ماں کتاب.....مرا نیکی سماج تے میڈیا

ترتیب.....محبوب تابش

کمپوزنگ.....چودھری محمد اقبال

ماہر.....

چھاپہ خانہ.....

ماہر.....

پہلی اشاعت.....2012ء

محل.....200 روپے

انتساب

محمد ممتاز بلوچ

(لیکچرار شعبہ سرائیکی اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور)

دسے نو میں

فہرست

- ۱۔ پیش لفظ.....محبوب تابش
- ۲۔ سرائیکی سماج، ثقافت تے اقتصادیات
- ۳۔ سرائیکی خطے وچ بلاغ دی راہ وچ ازانہ
- ۴۔ سرائیکی خطے وچ پرنٹ میڈیا ترقی تے مسائل
- ۵۔ سرائیکی اخبار 'جھوک' تے ظہور احمد دھر پچھ دیاں صحافتی خدمات
- ۶۔ ریڈیو ٹیلی وژن تے اخبارات، سٹور ڈرائیج بلاغ
- ۷۔ صحافت اے ابلاغ عام وچ فرق
- ۸۔ میڈیا دی زبان
- ۸۔ ریڈیو کیسے مسودہ نگاری، ریڈیو پروگرام دی تیاری تے پیش کش
- ۹۔ ریڈیو پروگراماں دی ونڈ و تیر، میڈیا براڈکاسٹر کیسے ضابطہ اخلاق
- ۹۔ ریڈیو دفنی دائرہ عمل، سنوڈیو کنٹرول بوتھ، ماسٹر کنٹرول روم، ٹرانسمیٹر، ریکارڈنگ، ایڈیٹنگ، ڈبنگ
- ۱۰۔ ریڈیو پروگرام دی اقسام
- ۱۱۔ ایف ایم ریڈیو
- ۱۲۔ فن ترجمہ تے میڈیا دی زبان
- ۱۳۔ خاص توئی، علاقائی، بین الاقوامی ڈبہ بہہ شخصیات
- ۱۴۔ تشریاتی اصطلاحات
- ۱۵۔ حوالہ جات و کتابیات

سرایکی سماج ثقافت تے اقتصادیات

سرایکی ثقافت، اس خطے وچ رلے رل وسدے بندے دی سوچ سمجھپ دا ماں ہے۔ ثقافت ذہنی کیفیت کولن بنا کر بندی ہے اتے اساڈے باطن دا اظہار ہے ات پاروں ثقافت داخلی کیفیت ہے۔ ڈوجھے لفظاں وچ ثقافت، روح دی داخلی کیفیات دے اظہار دا ماں ہے۔ "لسان الحرب" وچ ایندے معنی ہن "علوم اتے فنون ادبیات اتے قدرت مہارت، کمیں شے کولن تیزی مال سمجھ گھنن، اوندے وچ مہارت پیدا کر گھنن۔ مطلب اس جو لفظ "ثقافت" دا تعلق آساڈے ذہن دے مال ہے۔ جاں جو لفظ "تہذیب و تمدن" دارشتہ سائیکا آساڈی معاشرتی ترقی دے مال ہے۔ ڈوجھے لفظاں وچ تہذیب و تمدن دا جوڑ آساڈے آسے پاسے دی دنیا یعنی خارج مال بھودے۔ "ثقافت" "تہذیب و تمدن" دے مال مال ہک بیا لفظ اچ بہوں بولیا ویندے "کلچر" CULTURE، انگریزی دا اے لفظ کلچر... عربی زبان دے لفظ "ثقافت" دا ہم معنی ہے۔ آکسفورڈ ڈکشنری دے وچ کلچر (Culture) اسم ہے جو بندے معنی زراعت، پرورش، تہذیب اتے ذہنی ترقی ہن

Intellectual development improvement

Training by (Mental or Physical)

ڈاکٹر جمیل جالبی آبدن: کلچر دے سلسلے وچ آساڈے کولن ڈول لفظ ورتیے ویندن، ہک لفظ ہے "تہذیب" تے ڈوجھا ہے "ثقافت" میں لفظ تہذیب اتے ثقافت، ڈونہاں کولن کجا کرتے انہاں کہتے ہک لفظ "کلچر" استعمال کیے جو بندے وچ تہذیب اتے ثقافت ڈونہیں منہوم شامل ہن۔ او آبدن ایندے مطلب اے تھیا جو کلچر ہک اشجھا لفظ ہے جیڑو حاحیاتی دیاں ساریاں سرگرمیاں بھالویں جنہی ہوون یا مادی خارجی ہوون یا داخلی انہاں دا احاطہ یا حد بندی کریندے۔ میتھیو آرنلڈ (Mathew Arnold) اپنی کتاب (Culture & Anarchy) وچ لکھدن:

"کلچر انسان کو کمال بناون دی بے کوٹ کوشش ہے کلچر کمال دی تحصیل ہے۔"

اساں اس وی آکھ سگدے ہیں جو کلچر انسان دی ذہنی فکری تربیت کریندے۔ کلچر ہک بہوں وڈے گھیر دا

ماں ہے۔ چونکہ وہ سچ بہوں سارے علوم، فنون، معاشرت، رسم و رواج، عادات اتے ایس حیاتی دی بہوں ساری رنگارنگی آکھو جو مثال تھی ویندی ہے۔ ات پاروں کلچر حیاتی جیون داملطلب اے نکلدے جو اپنے ورتارے (سچ تے عمل) دے مال، بعض، حسد، نفرت، حقارت، تنگ نظری، تعصب کنوں بچیاونجے۔ شخصی، سماجی سطح اتے خیر اتے چنگائی کول ودھاون والے ویلے جینویں کھیڈاں، ادب، فنون، بانک وغیرہ جھیاں سرگرمیاں کول اگتے ٹوریاونجے چونکہ سارے مال مننی خیالات، کیفیات اتے قابو پانا ونج سکدے۔ دوستی جیویں آپت دیاں دلچسپیاں دی سانجھ، بندھنی ہے۔ ایس طرحاں کلچرل سانجھ بندے کول بندے مال جڑیندی ہے۔ جنیں ویلھے بندہ، بندے مال بندے مال ہک وسوں نئی دتی مال الاون پئے ویندی ہے اتھاوں آپت دی گالہ بہاڑ حال حویلی تے مکا، لمحہ امنڈھ بدھیندے اتے بندے دابندے مال گاڈھا سانگا جڑوے۔ سرائیکی وسیب دی سنگھارنا کول ثقافتی میلے تے خوبہ فریڈ ٹوں گھن کراہیں اجوکی شاعری، تہذیبی ثقافتی سببان ذنی ہے۔ ایس ثقافتی مضبوطی پاروں سرائیکی زبان و سچ سٹھاس ہے۔ اتھ دے بندے دے لہجے و سچ نرمی اپنیاں روایات، مال، جڑت، عادات و سچ شائستگی، غیرت، خوداری، وفا، شاعری نے سرائیکی معاشرت و سچ اخلاقی و تہذیب دے مال، مال محبت اتے امن دے سندھے گول اگتے ٹورپے۔ ایہا جہ ہے جو سرائیکی ثقافت پورے جگ جہان دی رنگارنگی و سچ اپنی وکھری جان سببان رکھدی ہے۔ سرائیکی ثقافت، اتھ دے آرٹ، شاعری، اتے علوم و فنون و سچ مضبوط ہے۔ سرائیکی وسوں یا وسیب دی ثقافت ہک ڈبہ و سچ مضبوط نہیں تھی۔ سرائیکی وسوں دی بنیاد جلیل پور تے وادی ہاکڑہ ہے جیوھی جو بعد و سچ وادی سندھ دی بنیاد ہنزدی ہے۔ سرائیکی وسوں سوہن جو داڑو تے ہڑپہ دے بالکل ادھ وچکار ہے۔ سرائیکی وسوں دا بچھو کڑ دراوڑیں دے دور کنوں وی پران و سچ شمار تھیندے۔ کول، بھیل تے منڈا قبائل دیاں باقیات اج وی سرائیکی ثقافت داتر کہن۔ سرائیکی ثقافت اپنی پرانی تہذیب دے سببوں رنگ رکھیندی ہے۔

سرائیکی ثقافت منڈھ قدیم لوں لا..... اجو کے دور تا کنیں مدافعتی جدوجہد دے مال اپنی سببان کول قابو و سچ رکھی آندی ہے۔ کیوں جو اے ثقافت مخصوص قومیتی مزاج اتے شعور دے مال جڑی ہوئی ہے۔ سرائیکی وسوں دا ثقافتی، سماجی شعور، شرقی تہذیب، ثقافت دا خوبصورت اظہار ہے۔ بھرا بندی ورت ورتا، خلوص ہک ڈوجھے دی آدر بھاسنجال، پیار پریت، سرائیکی سماج کول ہمدردی تے انسانیت، مال پیار کرن والیاں خوبیاں عطا کریندن۔ جڈاں تا کنیں وسا کھیاں دے، میلے آبا دہن، کنڑکاں تے ڈوجھیاں

فصلاں دی بیجائی لوں بار دانے دی ونڈنا میں منصفی دا عمل جاری رہے تہاں تک جھوکاں جھگے ملے ٹھیلے آبا دہن۔ سرائیکی ثقافت اتے بے تاریخی تہذیبی، علمی ورثے، فکری اتے عملی سطح اتے خطرات دروہ دکھائی دے ادوار مابعد لوآبادیاتی (Post Colonial) تے neu-postcolonialism لوں لوآبادت کنوں شروع تھی ویندے تے اجو کے دور تا میں لٹ کھس دا عمل جاری ہے۔ پر آفریں ہے۔ سرائیکی شاعری اتے سرائیکی سماجی اُشاکی اُتے جنیں ہر دروہ کون رد کیتے۔ ایس دروہ بارے سرائیکی وسیب دے نامور اتے سجاک دانشور سیں اسلم رسول پوری ہک جاکھدن:

لوآبادیاتی عہد دے منڈھ وچ سب کنوں پہلے لوآباد کیں نہ کیں طریقے مال
زمین تے قبضہ کریندن۔ ایندے بعد اتھاں اپنی تہذیب ثقافت اتے مذہب دی
برتری دے حوالے مال مقامی تہذیب ثقافت اتے مذہب لوں کتر قرار ڈیندے
تے اپنی ثقافت رائج کرن دی کوشش کریندے۔

ایس دروہ دکھان کون میں تا میں سرائیکی وسوں دی شاعری بطور Medium سماجی واحد
ہنریندی آئی ہے۔ اج جڈاں جو سرائیکی وسیب وچ پرنٹ تے الیکٹرانک میڈیا لوں ایرا بنا دھیند اپنے کیا لو
ایس خطے دے اکھن تے اوکھ ڈہندا تے ڈکھیند اپنے کیا او سرائیکی خطے دی صحیح تہذیب ثقافت (کلچر) ہے؟
سرائیکی خطے پچھو کوڑ وچ مابعد لوآبادیاتی (Post Colonial) تے لوں لوآبادیاتی
(Neu-postcolonialism) دے دن کیتے مسائل اتے اجو کے دور وچ (Consumer
Society) تے (Global Village) دنیا ہک وتی جھیں خواہیں تے سوائس دی وکوڑ وچ آمدنی
ویندی ہے۔ اتھاں میڈیا کون اپنا کردار غیر چہراری دے مال ادا کساں پوی۔ سرائیکی سماج کون وی
درپیش ثقافتی مشکلات اتے سوالات بارے لوں سروں سوچنا پوی۔ کیوں جو طرز احساس اتے سوال دی
کھیں کلچر وچ بہوں اہمیت ہندی ہے۔

”کلچر“ کھیں بے جان منڈھی یا جامد شے داناں نہیں بلکہ کلچر وقعت دی رکھد تے وسعت دی۔
جینویں زباں بارے تحلیلی نظر ہے دے تحت مختلف زباں دے الفاظ داخل تھیندے راہنڈن اینویں ای
کلچر وچ تبدیلیاں آمدیاں رہ ویندیں۔ سرائیکی قومیتی شعور دا جاگن موجودہ عہد وچ ایس گالہ دی دلیل ہے جو
سرائیکی سماج اتے کلچر اپناں تھہ ہنر وندیاں اتے صلاحیتاں مال جاگدا ہے۔ سرائیکی خطے دے وے

وستیاں، گونٹھال، جھوکاں دی سطح اُتے درپیش مسائل کوں زلزلہ مل تے آہر کرن دی سانجھ اج وی موجود ہے۔ سرانیکھی خطے دا پڑ روہ روہی، تھل، دمان ہے جیندے وچ راجن پور ڈیرہ غازیخان، لیہ، بھکر، میا لوالی، سرگودھا، جھنگ، ملتان، مظفر گڑھ، رحیم یار خان، بہاولپور، بہاولنگر، وہاڑی، خانیوال، کوہرا، خوشاب، پاکپتن تے ساہیوال دے علاقے شامل ہن۔ جڈاں جو صوبہ سرحد دا ضلع ڈیرہ اسماعیل خان دی شامل ہے۔ سرانیکھی وسیب دے انہاں علاقیاں دا تعلق اپنی روایات، تاریخ، مال، بہوں گودھا ہے۔ بھالویں جو انہاں علاقیاں وچ بیرونی کلچر دے اثرات ڈسدے ہن پر سرانیکھی بندے دی زبان، مذہب، معاشرت تے معاشی سماجی سانجھ وچ مضبوطی ایں گالہہ دی ڈس ڈیندی ہے جو سرانیکھی کلچر دیاں جڑاں پاڑاں بہوں ڈونگھیاں ہن۔

سرانیکھی سماج وچ تعلیم بارے شعور وچ اضافہ تھئے۔ دیہی علاقیاں توں شہری علاقیاں درنت ڈیہاڑے لوک منتقل تھیندے ہن جیندی وڈی وجہ دیہی علاقیاں وچ جاگیرداراں، تندراراں دی زور اوری، انصافی، لوکاں کوں تعلیم دے حق توں محروم رکھناں، تھانے کچا ریس وچ دیہی علاقیاں دے لوکاں تے جائز مقصدے درج کروان، بالوں دے اسکولوں، دیہی ہیلتھ سنٹرں کوں بھاتیاں ایجنڈل ڈیوناں سمجھ دے فریصلیاں وچ اپنے گناہتیاں دے ذریعے بے انصافی دے معنی فیصلے کروان، تفریح دے ماں تے برچھ کتیاں دیاں لڑائیاں، غریباں دے جالوراں دی چوری، غریب محنت کشاں دیاں تربیتیں، مال، علم، انصافی، انہاں دے ووٹ دے حق کوں بزور طاقت اپنے حق وچ استعمال کرن توں علاوہ محنت کشاں، ہاریاں، ہنر ونداں دی عزت نفس دی پامالی، دے علاوہ دیہاں بہوں ساریاں وجوہات دیہی علاقیاں توں لوکاں دی شہر آتے وکن داسبب ہن۔ سرانیکھی دھرتی دے فرعونوں، جاگرداراں، تندراراں تے غریب پرور سماج دی بجائے غریب اتے ثمانے لوکاں کوں غلام بناون دے جھکنڈے استعمال کیتی رکھناں ات پاروں ہن بہوں ساریاں دیہی علاقیاں وچ محنت کش کیتھاں وچ کم کرن کیتے نہیں ملدے۔ اُتے وڈے جاگیرداراں، زمینداراں دیاں زمیناں، ہک ڈنہہ، کارپورٹ فارمنگ دے ہتھ لگ وین۔ کارپورٹ فارمنگ چونکہ ملتی نیشنل کمپنیاں ڈوجھی شکل ہے۔ اے کارپورٹ فارمنگ کمپنیاں دیہی علاقیاں وچ لوکاں کوں صحت، مناسب تعلیم، سڑک، فون، رہائش دیاں سہولتاں ڈین جیندی وجہ مال، دیہات وچوں آبادی دا مسلسل اٹھلا تاں ترک ویکسی، جاگیرداری دی فرعونیت وی ختم تھی ویکسی، الہتہ کارپورٹ فارمنگ دی اجارہ داری لوہیں مسائل پیدا کرکسی؟ سرانیکھی خطے وچ وسائل دی تقسیم منصفانہ نہ ہون دی وجہ مال احساس محرومی پیدا تھئے۔

حالانکہ اس خطے وچ پیدا تھوں والی صرف ہک جنس کپاہ پورے ملک دی معیشت کوں سہارا دیندی پئی ہے۔ ایندے علاوہ اے خطہ قدرتی وسائل توں مالا مال ہے۔ اتھاں صرف کپاہ کنگک ای کیں امب مالٹا اتے خوبصورت موسم دی رب سوہنے دی عطا ہن۔ ٹیکسٹائل اتے شوگر انڈسٹری جیندی مجموعی خام پیداوار دا 80 فیصد سرائیکی وسیب مہیا کریندے مگر روزگار دے مواقع اتھ دے لوکاں کیتے محدود ہن۔ سرائیکی خطے دے ہنر مندیاں اتے انہاں دے کم کار ظہور و سازي، کھسہ سازی، قالین بائی، پلیو پارٹی، ٹیوٹی ورک، کروٹیا، گلاس کٹ ورک، بلاک پرنٹنگ، کیمبل یون ورک، کیمبل سکس ورک، روزی، نقاشی، مناسب حوصلہ افزائی نہ ہوں پاروں زوال دا شکار تھیندے ویندن۔

ہک رپورٹ دے مطابق خوردنی تیل پیدا کرن والی اہم ترین فصل سورج مکھی پورے پاکستان وچ 4 ٹو ساڈھے چار لکھ ایکڑ رقبے اتے کاشت کیتی ویندی ہے جیندے وچ جنوبی پنجاب دا حصہ 3 ٹو ساڈھے تے لکھ ایکڑ ہے۔ اس طرحاں اے خطہ ہر سال خوردنی تیل وچ خود کفالت دی راہ کول پدھر اکر سکدے۔

ہک زمانہ جڈاں قدرتی وسائل مفت دستیاب ہن، تربیت کم از کم اس قابل ہئی جو او خود اپنی محنت نال اپنیاں ضروریات پوریاں کر سکدی ہئی۔ سرائیکی وسیب دے معروف محقق تے دانشور حفیظ خان آبدن "سرائیکی وسیب وچ تربیت ہمیشہ مستعد تے فعال رہی ہے۔ سرائیکی معاشرہ منڈھ لاکٹوں مدرسی رہ گئے جیندے وچ تربیت عظمت دا استعارہ ہئی"۔ پر جڈاں توں تجارتی دنیا وچ مرداں دا غلبہ تھسے گھراں وچ تے خاندان وچ ممکنہ طور تے اے کوشش تھیدی رہی ہے جو تربیت کوں گھٹ کنوں گھٹ حصہ ڈتا ونجے۔ دیہات وچ جو تربیت کھیت کھلیاں وچ کم کریندی ہے تاں اتھ لوکوں اجرت نہ ملن دے برابر ملدی ہے۔ دیہی آبادی یا شہراں وچ جے خاندانی جھیر دے جھمے داسب کوئی وجہ ہووے تاں بالوں دی کفالت ساکھے تربیت گھریلو خاندان دی حیثیت نال کھاندے پیندے خاندان دے گھراں وچ کم کرن تے مجبور تھی ویندی ہے۔ جو تربیت اپنے گھراں وچ بہہ تے سیون پروں یا ہینڈی کرافٹ وغیرہ داکم کریندین تاں انہاں کوں بوندی اجرت وی بہوں گھٹ ملدی ہے۔ ایہہ سویں اوکھ دا شکار غریب، محنت کش لوکاں دے کم عمر بال ہن جنہاں نال سماجی، معاشی سطح اتے استحصال تھیندے اپنے۔ دیہات اتے شہراں وچ کلزی عمر دے بال تعلیم دے بنیادی حق توں محروم محنت مزدوری کریندے ڈسندن۔ شرح آبادی ڈیہہ بڈیہہ وودھ دی ویندی ہے جیندے

پاروں وسائل آتے مسائل و سچ تو ازن پیدا کرن دی ضرورت ہے۔ سرائیکی خطہ جینکوں روہ روہی تھل دمان وی آکھیا ویندے ایس خطے دے اکثر علاقیاں و سچ بیون کیتے صاف اتے سٹھلائی دستیاب نی جیندے پاروں لوک سو طرحاں دیاں بیماریاں دا شکار ہن سرائیکی علاقیاں و سچ زمیناں دی جائز الاٹمنٹ، قدرتی وسائل جنگلات تے چر اگاواں بارے واضح منہصہ بہ بندی ہووئی چاہیدی ہے۔

غربت آتے پس ماندگی دی وجہ مال دی کمی علاقیاں و سچ نشیات دی لعنت عام ہے جیندے وجہ غربت مالی نا آسودگی آتے ہر روزگاری ہے۔ ایندے مال مال انساں دی تجارت انسانی اعشاء دی تجارت، غربیاں دی مجبوری پاروں لگ چھپ تے تھیندی ہے۔ غربت دی چکی و سچ بسدے لوک اپنے اعشاء گردے وغیرہ و چیندن یا اپنے معصوم بالوں کو اٹھ دوز کیتے ہر ون ملک کیتے سنگھراں کوں و سچ ڈیندن۔ انسانی حقوق دی پائمال دا شکار بھڑمزدوروی ہن۔ چھڑے مردایاں بلکہ انہاں دیاں تربیتیں، کتے وڈے بال وی بہوں سارے علاقیاں و سچ جبردی و کوڑ و سچ ہن۔

ثقافتی سطح آتے تفریح، معلومات، کھڈیاں یا ڈو جھیاں سرگرمیاں کیتے، کہیں طرح دے کمیونٹی سٹریز کوئے نی۔ جیندے پاروں علاقائی ثقافت، آرٹ، ادب، فنون لطیفہ و سچ دلچسپی دے مواقع نی پئے ملدے ایہا وجہ ہے جو اخلاقی، روحانی تے نفسیاتی مسائل و دھندے ڈسدن۔ نت ڈیہاڑے مہنگائی تے غربت پاروں مختلف شہراں دے چوکاں دے پھیروں مزدوراں دی تعداد و دھن کار ہے۔

سرائیکی علاقہ ملک دے پس ماندہ ترین علاقیاں و چوں ہے ایندی وجہ سالہا سال دی لٹ مار اتے اتھ دے وسائل تے قبضہ گیری ہے مگر اتھ دے وسٹیک سجاک ذہن اتے اعلیٰ صلاحیتاں رکھن والے ہن۔ سرائیکی علاقیاں و سچ تعلیمی ادارے نا کافی ہن اکثر علاقیاں و سچ اسکول ہن نا استاد کوئے نی یا استاد ہن نا اسکول کوئے نی۔ بہوں سارے علاقیاں و سچ نا اسکول اتے پرائمری ہیلتھ یونٹ محض کاغذی و سچ ہن۔ ایہا وجہ ہے جو سرائیکی علاقیاں و سچ شرح خواندگی بہوں گھٹ ہے۔ ایس علاقے دیاں زرعی زمیناں اتے ڈگھ ساری جائز قبضہ گیری ہے اکثر علاقیاں و سچ اتھ دے علاقیاں دیاں نہراں دریائے ستلج تے بیاس دے سک و نجن لوں بعد زرخیزی توں محروم تھی گئیں۔ سرائیکی علاقیاں و سچ غربت پاروں ہزار ہا لوک روزگاری گول پھروں سا نکھے اپنے تڑنا ڈے چھوڑ کئے ملک دے مختلف شہراں و سچ ونج کے محنت مزدوری کرن تے مجبور ہن۔ کپاہ ایس علاقے دا کیش کراپ اکھویندے جیندے مال پنجاب دی ٹیکسٹائل

ایڈسٹری چلدی ہے مگر اٹھ دے کاشتکار ازلی غربت دا شکار بن۔ سرائیکی وسیب گیس اتے تیل دی معدنیات مال مال مال ہے پر اٹھ دے عوام کوں انہاں وسائل وچ شریک نی کیتا گیا۔ سرائیکی وسیب دی ترقی تے جو سالانہ رقم خرچ کیتی ویندی ہے او محض کاغذی خانہ پوری ہندی ہے۔

دیہی علاقیاں وچ عام بندے دے ذرائع آمدن بہوں گھٹ ہن۔ انہاں دی آمدن دا ذریعہ زراعت اتے مال مویشی بن۔ فی ایکڑ پیداوار بہوں گھٹ ہے جاں جو کھاؤ بیج سپرے ملاوٹ شدہ دے باوجود مہنگا ہے۔ عام درجے دا کاشتکار زرعی ماہرین وکوں مفید مشوریاں کوں وی محروم ہے۔ زرعی مشینری عام درجے دے کاشتکاراں دے ہتھ ووں باہر ہے ایہا وجہ ہے جو عام درجے دا کاشتکار موسمیاتی تبدیلیاں پاروں (بارش سیلاب) غربت دا شکار ہے۔ غربت اتے معاشی وسائل بہوں محدود ہوں پاروں لوک سرکاری بینکاں تے سود خوراں کوں قرضہ گھندن تے ساری عمر اں قرضہ لہیندے گزر ویندی ہے۔ عام بندے دی معاشی بحالی کیتے اخوت دی بنیاد اتے قرضہ حسنه (مالی امداد) کیتے جامع حکمت عملی دی ضرورت ہے۔ شہراں اتے خاص طور تے دیہاتاں وچ مائیکرو کریڈٹ اسکیمیاں بغیر سود دے شروع کیتاں وئجن۔ دیہی علاقیاں دے بے روزگار لو جو ماں کیتے انگریو بیسڈ سکل ڈیپلمنٹ پروگرام شروع کیتے وئجن۔

اجو کے ویلھے جینکوں اسماں 21 ویں صدی آہدے پئے ہیں ایس ویلھے سرائیکی وسوں بہوں سارے مسائل باوجود لوئیں سجا کی وچ ہے ایس لوئیں سجا کی دی وجہ میڈیا دی ترقی ہے۔ جیندی وجہ مال سرائیکی وسوں دے بندے دی سوچ اتے سماج وچ تبدیلی آمدی پئی ہے۔ آج لوکاں کوں اپنے ہوں تے سرائیکی قومیتی شعور تے شناخت دا احساس تھی گئے۔ ابتداء وچ سرائیکی خطے دے سردار تندر تے جاگیردار گدی نشین سرائیکی قومیتی شعور دے احساس دی لٹی کریندے رہ گئیں۔ پر جڈاں انھاں ڈٹھے جو ایس واہندا گوں کوئی بندنی بدھیا ونج سگداناں وت بن آپ او جاگ سرائیکی جاگ دے اگوان بنو دے جڑ دے نظر آمدے پئیں۔ مگر وچوں وچ جاگیرداری تندر تے سرداری مزاج نی بدلیا۔ اجو کے دور وچ پرائیویٹ الیکٹرانک میڈیا پرنٹ میڈیا نے خبراں نمدا کرایاں اتے تحقیقاتی رپورٹاں راہیں عوام دے سیاسی سماجی اتے معاشی معاملیاں بارے جان وندی کوں لوئیں جاگ لاڈنی ہے۔

سرائیکی خطے وچ ابلاغ دی راہ وچ اثراند

جیکر انسان دیاں ضرورتاں کول ساہنے رکھیندیاں گالہہ کروں تاں پہلے ساکوں اوندے عمل سوچ احساس تے شعور وغیرہ دامطالعہ کرناں پوسی ڈوچھا اے جو ابلاغ دی ساخت اتے عمل کول ساہنے رکھناں پوسی۔ ابلاغ دی راہ وچ ڈو طرحاں دیاں رکاوٹاں آئدین۔

(۱) طبعی رکاوٹاں (Physical Barrier's)

(۲) نفسیاتی رکاوٹاں (Psychological Barrier's)

ابلاغ دی راہ وچ وچ وچ (فاصلہ) بہوں پہلے لوں لاہن تاہن بہوں وڈی رکاوٹ ہے۔ جڈاں زل ل تے راہوں دا احساس پیدا تھیا تاں ول کہوتی، گوٹھ کنوں ڈوچھی وتی، گوٹھ تاہن سنبہا پاون دی ضرورت محسوس تھئی۔ ایس ضرورت پاروں لوک بیدل، کھوڑے، گڈوں، خچر تے بہہ تے اپنا پیغام "بکیندے" من فاصلاتی رکاوٹاں تے قابو پاون ساکھے معیناں دی ایجاد بہوں فائدے مند تھئی مثلاً اجوکے دور وچ ٹیلی فون، پرنٹ، ٹیلی فیکس، ریڈیو، ٹیلی ویشن، وائر لیس، کمپیوٹر، انٹرنیٹ، موبائل فون نے بہوں ساری وچ مکا ڈتی ہے۔ پراسرائیکی وسیب دی بہوں ساری آبادی اجوکے دور دیاں وچ مکاوں والیاں اہیاں سہولیاں کنوں محروم ہے تے اج وی روہ روہی، تھل، دمان دے اکثر علاقیاں دے لوک اپنا پیغام / سڈ اپنی محدود آواز پاروں اگتے نی پھاگدے جو انہاں علاقیاں وچ جیکر کوئی ماخوٹکار واقعہ تھی ونجے تاں لوہدی اطلاع میڈیا۔ عدالت، ایوان تک بہوں ڈہہاں بعد اصل تھا تھنق شو اہد وچ تبدیلی لوں بعد آن "بکدی ہے۔" افواہ اتے پراپیگنڈہ لفظ پراپیگنڈہ دے پچھوکڑ در ڈیکھوں تاں پتہ لگدے جو لفظ پراپیگنڈہ دا مفہوم سماج دی اصلاح اتے نیکی دا ودھارا تھی اتے ایندے الٹ کون پراپیگنڈہ Conpaganda استعمال تھیند تھی۔ جیندے وچ کوڑ توڑ تے افواہ کنوں کم گھد لویند تھی۔ پراپیگنڈے دی پہلی کتاب "ارتھ شامتر" مرتب کیتی گئی تھی۔ جینکوں حکومت دے حق وچ لکھیا گیا تھی تاں جو عوام حکومت دے ڈسائے ہوئے دگ اتے ٹرن اتے اوندی حمایت کرن مگر اج کل پراپیگنڈہ اپنے منفی Negative مفہوم وچ استعمال تھیندے۔ اینداناں محمود دے ای عوام دے دلاں وچ نفرت پیدا تھی ویندی ہے۔ ساڈا سماج ہولے

ہولے کنزیومر سماج Consumer Society ہنڈا وینڈے ات پاروں اسماں ہر روز مختلف چیزاں بارے اخبارات ریڈیو ٹیلی ویژن ٹوں جو مختلف اشتہارات سنندے یا اخباراں وچ پڑھدے ڈیہدے ہیں اے کمرشل پراپیگنڈہ دے زمرے وچ آمدن۔ پراپیگنڈہ ابلاغ دی ہک ٹیکنیک ہے جو ہنڈے ذریعے لوکاں کوں حمایت یا مخالفت درٹوریا وینڈے۔ اُجوکے دور وچ رائے عامہ کوں تبدیل کرن ساکھے پراپیگنڈہ غیر معمولی اہمیت رکھیندے۔ انفرادی اتے اجتماعی سطح اتے اے عمل ہن ہک سائنس اتے ٹیکنالوجی دی حیثیت رکھیندے۔ خاص طور تے کمپیوٹر ٹیکنالوجی نے ایس حوالے لال ماقابل یقین کردار ادا کیے۔

نفسیاتی رکاوٹاں

سراسر ایسی وسیب دے لوکاں دی سوچ، عمل، احساس اتے شعور اچیکر نفسیاتی اعتبار لال مطالعہ کیتا ونجے تاں نفسیاتی رکاوٹاں یعنی (ناکمل اظہار) دی پرناں کھل سکدین۔ جیڑھے سماج وچ شرح خواندگی نہ ہون برابر ہووے اتے اوسماج جاگیر داری وڈیرا شاہی تمن دار گدی نشینی اتے سرمایہ داری دے آسیب دی زد وچ ہووے اتھاں اظہار رائے دی آزادی ناکمل ہوندی ہے کیوں جو بلا دست طبقہ اپنے مفادات دی خاطر ہرگز اے نی چاہندا جو زبانی وسائل دی تقسیم برابر ہووے۔ اوئی چاہندا جو ذرائع آمدن تے تخلیقی صلاحیتاں دے مواقع کھیں بے کول ملن۔ زرعی پیداوار اوندے ذخیرے تریل اتے تجارت وچ بلا دست طبقے دی قبضہ گیری دی شدید خواہش اوکوں مجبور کریندی ہے جو او زبردست کمزور محروم مظلوم الحال لوکاں کوں سوچن دا رستہ ای نہ ڈیوے جو او بنیاد دی ضرورتاں کوں محروم کیوں ہے؟ اوندے بالاں کیے تعلیم دے دروازے کیوں بندین؟ انہاں کوں دو ادارہ دی سہولت کیوں نہیں پئی ملدی اتے ترقی دے بے راہ رستے کیوں بندے ہن؟ حالات دی سماج دی ایس جکڑ بندی کوں مند دی رضا سمجھیا ویندے اتے بہوں پریشانی دی صورت وچ استخارہ تعویذ، لفظی و ظائف اتے بھوپیاں داسہارا گھنڈا ویندے۔ کھن وی پریشانی دے دوران اعصاب دی تریل بھج تے جادو ٹونے دیاں علامتاں زل-مل ویندین۔ جتھوں بھوپیاں تے عالماں دے مزے تھی پوندن حالانکہ گالہہ ایس ہے جیکر کوئی بندہ جتلا شدت مال، کھن شے بارے کچھ سی لوہو نہیں حالات تے واقعات لوکوں پیش آون پئے ویندن۔ عالمی شہرت یافتہ ماہر نفسیات کارل یونگ ایکوں "ہم واقعیت" آہندے جاں جو ماہوسی اتے ڈیپریشن ٹوں پگن کیے لوہیں سوچ، احساس اتے ماحول درکار ہوندے۔

مذہب اتے سیاست دی سانجھ شہری اتے دیہی وسیکاں دے فرقے اتے عقیدے کوں

استعمال کرتے استعمال کریندی ہے۔ جیندی جہاں انہاں دا اظہار رائے حق دہی 'ووٹ' غلط استعمال تھی ویندے۔ جمہوریت وچ 'ووٹ' اظہار رائے دی آزادی دا بہوں وڈا حق ہے پر ایندے استعمال وچ اثراندہی بہوں ساریاں وجوہات وچوں سماج کول ذات برادری قیلے وچ تقسیم کرن ہے۔ عام بندہ محنت کش مزدور رہائشی مکان، اتے کاشتکار قطعہ زمین، کاشتکاری دے آلات دانا لکائی ہوندا ات پاروں اوندی زبان توں روزمرہیا محاورے دے الفاظ کجھ ایں طرحاں سنن کول ملدے ہن

"اساں تاں سائیں دے لوکر"..... "ہتھ بدھل غلام چیں سائیں"

"جینویں تہاڈا حکم سیں"..... "ساڈی کیا مجال سیں" پیٹ نہ پیاں روٹیاں تہے جاہیں کھوٹیاں"

ایں طرح کلام کریندی خلق خدا، ادھورے اظہار رائے اپنے اور اپنے خاندان تے تھیون والی ہرنیا دتی کول مالک دی مرضی سمجھدی ہے حالان جو اے بہوں وڈا مغالطہ ہے۔

دیہی سماج اپنے وچے 'رائٹل' گوٹھ وستی یا چک توں لڈلڈا (بھرت) جبرائے علم دے خلاف احتجاج دی ہک صورت ہے۔ ایندی وجہ معاشی سماجی نا انصافی، اخلاقی قدراں دی پامالی یا نفسیاتی سطح اتے ذلت دا احساس ہون ہے۔ سرانگی و سبب دی کثیر آبادی ہک مدت کول کراچی بلوچستان اتے پاکستان دے بے چھوٹے وڈے شہراں وچ مہاجر و نچ تھیندی پئی ہے۔ جتھ انہاں کول بے بہوں سارے درپیش مسائل دے مال مال 'اپنی لسانی اتے ثقافتی' سببان دے کم تھیون دا مسئلہ پیدا تھیندے۔ سماجی اتے معاشی حیثیت نہ ہون پاروں او مرتبہ رکھن والے دی ثقافت اتے زبان کول ترجیح ڈیندن۔ کوئی دی نئی زبان الاون دی شعوری کوشش دے باوجود Vocal Cord چھلی کر ڈیندے تے آٹھے لوک اظہار مکمل اعتماد مال نی کر سکدے۔ سرانگی و سبب وچ ڈاکٹر اپنے مریض کول صحت اتے مرض دے حوالے مال نی ڈیندا بلکہ اوکول اوندی 'مالی اتے سماجی' حیثیت دے تناظر وچ ڈیندے نہ صرف اے بلکہ ڈاکٹر اتے مریض دی یو لی ان یو لی بن ویندی ہے اتھوں ان یو لی توں مراد Non Verbal Language ہے۔ مقصد اے جو یو لی ڈاکٹر بلیندے او مریض کو سمجھنی آندی اتے جو مریض اپنی کیفیت بیان کرن چاہندے او ڈاکٹر نی سمجھدے محض اشاراتی زبان دے مال اظہار دی وچھ Communication Gap آویندی ہے۔ سرانگی خطے دی ڈگھ آبادی جیڑھی جاگیرداری، شاطر چالان دی وجہ کول پولیس، چواری دے ہتھوں ذلت بھگیندی عداقتی نظام وچ و نچ تھیندی ہے اتھ سائل اتے وکیل یا عدل کرسی دی زبان

انگریزی اردو ہونے پاروں سائل دا اظہار محض فریاد بن تے رہ ویندے۔

انداز فکر و سچ تبدیلی، ابلاغ دی راہ رکاوٹ بن ویندی ہے اُتے ایندے اپنے نفسیاتی محرکات ہوندن۔ مثال دے طور تے پولیس یا انتظامیہ دے ملازمین بارے اکثر لوکاں دی رائے ہے جو اے طبقہ سب کنوں زیادہ رشوت خور ہن۔ حالانکہ ضروری نہیں جو پولیس اُتے انتظامیہ دے سارے ملازمین رشوت خور ہوں۔ انہاں وچوں ایما داروی ہو سکدن۔ اینویں ای بیہوں سارے افراد اداریاں بارے سینہ بہ سینہ بیان کردہ جگہیں Perception & Description وچ فرق ابلاغ اُتے اظہار و سچ و سچ کوں ظاہر کریندن۔ ایندے وچ کوئی شک نی جو ثقافت دے حوالے نال سرائیکی وسیب دی انج سبجان ہے اُتے سرائیکی وسیب دے وسیبک اپنی تہذیب ثقافت نال بہوں پیار کریندن۔ نیلی و پرین تے اشتہار ڈیندے ویلھے اس گالہہ تے بھالویں جو غور کیتا ویندے جو اے اشتہار کنہاں لوکاں کیتے ہے اُتے انہاں دی تہذیب ثقافت کجھی ہے؟ مثلاً جنوبی پنجاب کاشتکاراں کیتے کہیں زرعی دوائی یا چا دی پتی بارے اشتہار ڈیواں ہووے اکثر ایتھدے لوک فنکاراں کھوکھاراں آ رنساں کوں ماڈل بنایا ویندے۔ لوک فنکار کیوں جو انہاں دے جذبات احساسات دا ترجمان ہوندے۔ اوندی اُوں چاہت پاروں لوک اشتہاری Product بارے متوجہ ضرور تھیندن پر ایں وسیب و سچ کجھ زرعی کمپنیاں اتے کجھ ڈوھیاں Product بناون والیاں کمپنیاں دے ڈونہر مال پاروں لوکاں استعمال تھیون والی شے اتے اپنے بیرو (فنکاراں) بارے شک دا اظہار کرن شروع کر ڈتے جو کیتاں لوک کیتاں و سچ سُر لاون والا ملتی نیشٹل اُتے نیشٹل کمپنیاں دے نال زل تے ساڈے نال دروہ کریندا کھڑے۔

عام بندہ جیندے کول کوئی سفارشی رقمہ، کہیں دا وزننگ کارڈ کوئے نی اوندی شنوائی کہیں سرکاری دفتر تک بہوں مشکل ہے۔ جے سرکاری دفتر داخل تھی و نچے ناں اتھوڈے صاحب تک جچن سسٹم دی آنکھی خرابی ہے جو عام بندہ سرکاری دفاتر بارے نفرت رکھن پئے گئے کیوں جو اوندے مسائل بارے اوندی گالہہ سنی ای نہیں ویندی۔ جیندے پاروں لوکاں مضبوط مالی سماجی سیاسی صحافی سرکاری بندہ ہی شخصیات نال جڑت اوندی خوشامد صفت صفات بیان کرن اوندی ہر جائزہ جائز نمون و سچ اپنی عافیت کجھی ہے کیوں جو اوندے فرمان تے لوکاں دے تھانے سرکاری دفاتر کچا ہریں و سچ تمام مشکل کم کارا پوں آپ تھی ویندن۔ ایندے نتیجے اے تھے جو جمہوریت اُتے جمہوری پارٹیاں دے باوجود لوک سیاسی جماعتاں دے

نظریات منشور دی بجائے Empowered person دے مال کھڑدن۔ بھالویں او مضبوط یونا،
اخلاقی نامی لحاظ مال کرپٹ ہے یا اوندے وچ سو طرحاں دیاں خرابیاں ہن۔

سراسنکی وسیب وچ تربیت بہوں مظلوم ہے۔ دیہی وسیب وچ خاص طور تے عورت
جاگیرداری سرداری نظام دیاں پرانیاں روایات دی پابند ہے۔ تے سماجی نا انصافی دا افکار ہے۔ سراسنکی
ادب تربیت بارے علم و ستم عدم مساوات اتے غلط روایات دی بہوں حد تک نشانہ ہی کیتی ہے۔ پر تربیت
دے ڈکھاں دا دواوا قانون دی عمل داری دی صورت وچ ای ممکن ہے۔ جویدی راہ وچ بہوں ساریاں
رکاوٹاں ہن۔ تربیت دا انوائے تربیت اتے تشدد تیزاب سٹن وراثتی جائیداد وچ خواتین وراثت دا لازمی
حصہ وندے، قرآن مال شادی وئی، لوور کاروکاری شہری اتے دیہی خواتین کیتے تعلیم دے مواقع، روزگار
دے مواقع سرکاری اداریاں وچ خواتین کیتے ڈے کیئر سنٹرز انہاں کیتے ملازمتاں وچ کونڈ اتے پئے ڈگھ
سارے مسائل اتے معاملات عملی توجہ منگدن۔ تربیت رساں ریتاں رواجاں وچ قید رہون دی وجہ مال
تے قوت گویائی دی پابندی پاروں suppressed ہے۔ جویدی کج مثال اے ہے جو آکھیا ویندے
تربیتیں بہوں ایندین۔ تربیتیں کج بے کون جڈاں ملدین تاں بہوں جزئیات وچ گالیں کریندین حتی
کہ تربیتیں تربیتیں کون گھر دے بو پے تاں کج جڈاں الوداع کرن ویندین تاں اتھائیں کھڑیں گھنڈہ
گھنڈہ گالیں کریندین۔ اے سب کج روایات اتے اظہار دی پابندیاں دا اثر ہے۔ جیوہے سماج وچ بندھیا
تربیت آزادی اظہار کون محروم تھی و نچے تاں وٹ اتھان ابلاغ (Communication) دی راہ وچ
پابندی ترقی دی رکاوٹ دا سبب بنزدی ہے۔ اے Expression Versus Repression
اکھویندے۔ جینویں جو سراسنکی وسیب دے بہوں سارے دور آقا دہ علاقیاں وچ وڈیریاں، تھن داراں۔
جاگیرداراں اتے خاص طبقے دی حکمرانی ہے۔ خوشامدی، چا پلوس لوک صرف ایں بالا دست طبقے دیاں
خوبیاں بیان کریندن اتے انہاں دے علم و ستم دے واقعات اتے انہاں دیاں اخلاقی خامیاں کون پوشیدہ
رکھیا ویندے۔ اتھ کر عوام دی حیثیت بھڈاں بکریاں وانگوں ہندی ہے۔ اتھان انسانی جذبات انہاں
دے سینے وچ دفن تھی تے رہ ویندن۔ ایں طرحاں دیاں بندشیاں کون تر وڑتاں وی میڈیا دی ذمہ داری
بنزدی ہے۔ کیوں جوہن ذرائع ابلاغ (Media) آزاد ہے۔ ذرائع ابلاغ دے کارکنان دا اے فرض
بنزدے جو او بالا دست طبقات دیاں خامیاں کون سامنے گھن آوے تاں جو عوام سکھ داسا گھن تے انہاں

دے مسائل دی حل تھیوں جیندے مال وسیب و سچ قالون دی تے سماج دی اصلاح دی راہ ہموار تھیسی۔ انسان بنیادی طور تے آزاد پیدا تھے۔ اوند اپنی تعلق کہیں ذات برادری کہیں جنس اتے کہیں مذہب مال بعد و سچ جڑ دے۔ انسان حقوق سمیے انساناں کیجے برابر ہوں۔ انسان دے بنیادی حقوق ہک ڈوجھے دی عزت برابری دادرس ڈیندن۔ بنیادی انسانی حقوق دی گالہہ اے یاد ڈیویندی ہے جو ہر ہک کول غذا خوراک روزگار ملے۔ ہک ڈوجھے دے حقوق و احترام ہووے ایندے مال مال اپنی ذمہ داریاں و احساس ہووے سرائیکی خطے دے لوک بہوں سارے الجھاوے (نفسیاتی رکاوٹاں) اتے ادھر اویاں (ڈر۔ خوف) و افکار ہوں۔ ایس الجھناں اتے کھٹکھٹ دیاں مجموعی چار بنیادی وجوہات ہوں:

- ۱۶ اقتصادی وسائل تے قبضہ گیری
- ۱۶ نظریاتی طور تے سیاسی طبقاتی مذہبی گروہی و مذہبی
- ۱۶ نفسیاتی اقدار اتے احساسات دی وڈو تیر
- ۱۶ سماجی عدم مطابقت (قبائلی نظام جا گیرداری دی زور آوری)

ذہنی کھٹکھٹ دیاں دو وجوہات ہوندین:

- ۱۶ اندرونی کھٹکھٹ یا ذہنی الجھاوے
- ۱۶ بیرونی کھٹکھٹ یا الجھاوے

انفرادی سطح اتے کھٹکھٹ دی وجہ اظہار دی آزادی نہ ملن پاروں منفی جذبات اتے احساسات دا ابھرن جیندی وجہ مال قدرتاں اتے رویہ ڈوجھے لوکاں بارے بدل ویندے تے تصادم دی راہ ہموار تھیوں پئے ویندی ہے۔ نفرت اتے غلط فہمی و دھدی ہے کھٹکھٹ یا ذہنی سطح اتے نفرت یا غلط فہمی کول دور کرن ساکھے ضروری ہے جو مکالمے دی فضا ہموار کیتی و نچے۔ اظہار دی آزادی ہووے عام لوکاں کیجے ترقی دے یکساں مواقع پیدا کیجے و نچن کھٹکھٹ کول دھن نہ ڈتا و نچے اتے تھیکو افراد طبقات رلے رل تے ہک ڈوجھے مال تعاون کرن۔ ہک وسیب و سچ بہوں سارے لوک گروہ۔ برادری دی شکل و سچ اپنے اپنے احساسات جذبات خیالات صلاحیت ذہانت افتاد طبع اپنی روایات تے ثقافت اپنی زبان ایندے بلیندے رہندے پئے ہوندن۔ اے ساریاں گالہیں وسیب دے مختلف رنگاں کول ظاہر کریندن۔ ہمیں رنگارنگی داناں جیوں جوگ ہے۔ سانجھے

اعتقادات نظریات زبان ثقافت دے باوجود بندہ بندے مال زل تے ؤسوں کوں وساسکدے کیوں جو
 سانجھ اتے ان سانجھ دلاں حیاتی ہے۔ کوکاں بارے تفسیری رویہ ای وسیب کوں سوہنا بٹسکدے۔

1970ء کنوں پہلے داسرائیکی وسیب اپنے حق حقوق بارے بہوں زیادہ احساس ندرکھیندا
 ہئی۔ او اپنے حق حقوق دی لٹی کرتے ڈوٹھیاں کوں ترجیح ڈیندا ہئی، بہوں سارے معاملات بارے چپ
 رہندا ہئی۔ اوند ارویہ معذرت خواہانہ ہئی۔ اے گالہیں عام سطح دے بندے دے حوالے مال ہن۔ مگر
 داسرائیکی وسیب دا تخلیق کار ڈانشور پوٹیکل ورکراتے خاص طور تے شاعر وانجھ تے درود دے موہری ڈیہہ
 توں لاج تاکیں آشاک رہے۔ شاعری داسرائیکی وسیب داسب کنوں وڈا بلاغی نکال ہئی۔ ایں بلاغی نکال
 (Communication Channel) راہیں داسرائیکی سماج دے بندے کوں ایں گالہہ دا احساس
 تھے جو اپنے حق حقوق دی گالہہ کیتی ونجسکدی ہے۔ جینویں ڈوٹھیاں دا احترام لازمی ہے اینویں ای اپنا
 احترام وی ضروری ہے۔ اجوکے دور وچ بہوں سارے سمجھ تے ان سمجھ مسائل اتے انہاں دے حل
 بارے میڈیا راہنمائی کرنی ہے۔

☆☆☆

سرائیکی خطے وچ پرنٹ میڈیا ترقی آتے مسائل

سرائیکی خطے وچ الیکٹرانک آتے پرنٹ میڈیا دی مکھ ڈکھاٹی ہن دی گالہہ ہے۔ الیکٹرانک میڈیا وچ ریڈیو پاکستان ملتان، بہاولپور تے ڈیرہ اسماعیل خان 1970ء توں اپنی نشریات دا آغاز کریندے ہیں۔ جاں جو سرائیکی روزنامہ 'جھوک' خان پوز ملتان 11 جون 1990ء کنوں چھپن لگے روزنامہ 'سُجاک' ملتان 1994ء توں 1995ء تک چھپا رہے تے ول بندھی گئے۔

اس کنوں پہلے مختلف اردو روزنامیاں وچ (سرائیکی صفحے/ ایڈیشن) وغیرہ چھپدے رہ کین جینویں جو روزنامہ آفتاب ملتان اس سرائیکی صفحے/ ایڈیشن دے مرتب: تاج الملوک (عامر نعیم) تے معاون مرتب سجاد حیدر پرویز، شہریار ناصر (امیر بخش پرہاڑا) سن۔ 1983ء وچ عباس ملک ہوریاں وی ایکنوں ترتیب ڈیندے رہ کین۔ روزنامہ امروز ملتان/ لاہور دی ادبی اشاعت وچ 'روہی روپ' دے ماں مال سرائیکی لکھتاں چھپدیاں رہیاں۔ جیندی ترتیب تہذیب مظہر عارف، مسیح اللہ چاہوری کریندے رہے۔ اس طرحاں دے سرائیکی ادبی صفحات روزنامہ 'انقلاب' کراچی (رحیم طلب) 'روزنامہ پارس' بہاولپور ادارت: اکرم ناصر، روزنامہ تکمیل پاکستان، خانپور ترتیب و تہذیب: اشفاق بخاری، حبیب اللہ خیال۔ روزنامہ 'دستور' بہاولپور، روزنامہ 'نہر' بہاولپور، روزنامہ 'سبح' بہاولپور، روزنامہ 'قومی آواز' ملتان 1988ء تا 1989ء وچ سرائیکی لوک ورثہ دے ماں مال سرائیکی ادبی صفحے چھپا رہیا۔ جینکوں رفعت عباس تے رحیم طلب ترتیب ڈیندے رہے۔ روزنامہ 'لوائے وقت' نے بعد وچ صحافتی ضرورتاں دے پیش نظر ہفتہ وار صفحہ 'روہی رنگ' چھاپا۔ سن 2000ء کنوں سرائیکی قومی شعوری ودھدی ہوئی تحریک ساکھے روزنامہ خیریں جنگ، پاکستان تے اوصاف نے وی رنگین صفحات سرائیکی ادب، تہذیب، ثقافت دے ماں مال چھاپن شروع کڑوتے تے اس بھانگے وچ صابر چشتی، علفنفر عباس، محبوب تابش، احمد رضوان، رازش لیاقت پوری دیاں کوششاں، کاوشاں قابل تعریف ہن۔ اس طرحاں دے ادبی تہذیبی ثقافتی صفحات دی وجہ مال سرائیکی تخلیق کاراں، فنون لطیفہ مال تعلق رکھن والے لوکاں کوں فن دے اظہار دے مواقع ملن۔ اردو اخبارات جہاں نے سرائیکی خطے دے تہذیبی سماجی سیاسی ثقافتی تے ادبی تناظر دے

حوالے لے کر غلط خدادے مسائل بارے لکھیے اور چھاپے عوامی سطح آتے انہاں اخبارات دی پڑھت و سچ وادھا تھے 1997ء کنوں روزنامہ خبریں نے "ملتان" کنوں اپنی اشاعت شروع کیتی۔ 2002ء و سچ روزنامہ "اوصاف" تے و ت "روزنامہ" ایکپریس" تے آوندے بعد روزنامہ "جنگ" نے اپنی اشاعت دا منڈھ بدھیا۔ پر روزنامہ "خبریں" دی سرائیکی خطے دے مسائل کنوں متور انداز مال بیان کرن پاروں زیادہ اپنائیت لی ہے تے کن تا کن جنوبی پنجاب دے وڈے روزنامے دے طور تے تہید ہے۔

سرائیکی پرنٹ میڈیا دی اسرگی و سچ ہفت روزہ اخبارات نے وی اپنا بھانگپا تے۔ انہاں ہفت روزیاں و سچ "جاگ" احمد پور شرقیہ، سرائیکی آواز خان پور۔ سرائیکی وسیب بہاولپور۔ اردو ہفت روزے جہاں و سچ سرائیکی صفحات دی جڑت ہی انہاں وچوں ہفت روزہ "الاستاد" خان پور، ہفت روزہ "الفتس" ملتان، الہام بہاولپور، انصاف بہاولپور، قہل ہائر، بھکر، جلوس مظفر گڑھ، شان وطن، رحیم یار خان، صدائے عوام، خانپور، صدائے مخدوم، خانپور، کلیم ملتان، ندائے سیال کوٹ، لوائے احمد پور شرقیہ، احمد پور شرقیہ، اتے پئے بہوں سارے شہراں وچوں ایہو سنوئیں ہفت روزہ اخبار تہید ہے پئے۔ کچھ مالی حالت تنگی ہون پاروں بند تھی گئی۔ اے ہفت روزہ اخبار، سرائیکی صحافت دے موہری ستارے ہن، جہاں بہوں سارے لکھاریاں، تخلیق کاراں، شاعراں کنوں نمائیاں کیتے انہاں دی حوصلہ افزائی تھی۔ جڈاں تک معلومات دے ذرائع محدود ہن تاں اے ہفت روزہ اخبار ہیست ہوندے ہن۔

سرائیکی ماہنامے جہاں وچوں "اونا" ڈیرہ غازی خان۔ پریٹ بہاولپور۔ ٹنگھ جام پور۔ تاگھ ڈیرہ غازیخان۔ تشویش ڈیرہ غازیخان۔ عھائے کلیم، مٹھن کوٹ۔ سرائیکی ادب، ملتان۔ سمل، احمد پور شرقیہ۔ سنگھار ڈیرہ غازی خان (ماہ احمدائی)۔ سیمپڑا بہاولپور۔ سوچلا رحیم یار خان۔ فرید رنگ ڈیرہ غازیخان۔ معاشرہ بہاولپور۔ ملت ڈیرہ غازی خان۔ وسیب ڈیرہ غازیخان اتے ایہوں سنوئیں پئے بہوں سارے شہراں کنوں ادبی ماہنامے سرائیکی صحافت خاص طور تے ادبی ٹور کنوں نکھا کریندے رہن۔ کچھ ماہنامے تہید ہے تے بند تھیندے رہن تے کچھ اجاں تا کن اپنا قائل تقسیم کردار ادا کریندے پئے۔ جاری راہوں والیاں ادبی ماہنامیاں سرائیکی ادب دے سمل و سچ خاطر خواہ اضافہ کیتے۔ انہاں ادبی شماریاں وچوں کچھ نے مجلے (Periodicals) دی شکل اختیار کیتی یعنی مخصوص و تھے کنوں بعد و ت ڈکھائی ڈنی جینوئیں، سان، اسلام آباد۔ جیون جوگ، ملتان۔ سماجی سرائیکی بہاولپور۔ انہاں مجلیاں راہن

سرائیکی ادبی تحریک و صحافتی لوگوں کی ادبی مواد اُتے لوگوں رجحانات سامنے آئیں۔

سہ ماہی و ششماہی تے سالانہ ادبی رسائل تے جریدہ و چوں سہ ماہی سرائیکی۔ بہاولپور، سنجان، اسلام آباد۔ بانگ، بہاولپور۔ پڑچول، میا لوئی۔ پیٹ پریت، لیہ۔ روہی رنگ، خانیور۔ سچاڑ کراچی۔ سدھ ساز، کراچی، نرت، لیہ۔ سنداری، ڈیرہ غازی خان۔ سہیڑا، احمد پور شرقیہ۔ سہیڑا، بہاولپور۔ سنیما، کوٹ لیہری۔ سوچلا بھٹہ، واہن۔ سوچاں، رسول پور۔ گلدرستہ سرائیکی، ڈیرہ غازی خان۔ محرم راز، خانیور۔ وسیب، احمد پور شرقیہ۔ مجلہ سول، بہاولپور۔ سوں ویرا، ڈیرہ غازی خان۔ چیون جوگ، ملتان۔ چیون ہفت روزہ اخبار، پنا سہ ادبی مواد چھاپ کر انہیں اپنا بھانگا پیندے رہ گئیں، لوگوں ای سہ ماہی اُتے ششماہی اُتے سالانہ سرائیکی ادب کوں ترقی پذیری، ہون و صحافت اپنا کردار ادا کریندے رہیں۔ بہا لوگوں جو انہاں شماریاں کوں پڑھن والا مخصوص طبقہ ہے پر انہاں شماریاں سرائیکی ادب اُتے سماج و صحافتی تبدیلی دی لہر کوں متعارف ضرور کروائے۔

سرائیکی خطے و صحافتی صحافت، اجاں تاں مکین مضبوط بنیادیں اُتے ترقی نہیں کر سکی۔ روزنامہ میں و صحافت "جھوک" اُتے "سجاک" تے کچھ بے اخبارات مواد اُتے معیار دے اعتبار نال اپنی حیثیت مستحکم نی کر سگئے۔ ایندی اہم وجہ کمزور معاشی پہلو ہے۔ اُتے بے اخباری صحافت دے نئے لوگوں وسائل دستیاب نہ ہون ہے۔ اخباری صحافت، صنعت دا درجہ اختیار کر گئی ہے۔ گھٹ تعداد اخبار چھاپن، خبری مواد لے آؤت (منہ متھا) دی خوبصورتی دا مال ہون دے مال مال اشتہارات دی عدم دستیابی پاروں سرائیکی خطے و صحافت کمزور رہ گئی ہے۔ شروع شروع و صحافت سرائیکی اخبارات دے رنگین صفحات ہوندے سوں جیندی جہ مال اخبارات و صحافت تھوڑی بہوں کشش پیدا تھی مگر بعد و صحافت اوہو وسائل دی کمی پڑھن والیاں دی حوصلہ افزائی نہ تھیون مال مسائل اُتے مشکلات سامنے آئیاں رہیاں۔ روزنامہ خبریں دے رنگین صفحے وسیب سنگ نے سرائیکی قاری کوں اپنے مواد پیش کش، نٹرو پوز، مباحث، ادبی ثقافتی مکالمے راہیں ضرور متوجہ کیتا۔ ایندے مقابلے و صحافت سرائیکی صحافت، کمرشل جرنلزم جینویں جو اخبار جہاں، فیملی میگزین، اخبار خواہن دے مقابلے و صحافت لوگوں ہفتہ وار، مہینہ وار میگزین چھاپ سگی ہے۔ کوئی مضبوط نیٹ ورک نہ ہون پاروں اکاؤنٹ میگزین اپنی جابلی بنا سکے۔

سرائیکی صحافت دے درپیش مسائل وچوں ابلاغ دا ہک وڈا مسئلہ اپنی زبان مال بھوت دا ہے۔ جیندے وچ مضبوطی اجاں تک نی آئی۔ کیوں جو سرائیکی زبان ابتدائی پراسری تے کالج سطح تک نی پئی۔ سرائیکی صحافت دے زیادہ تر قی نہ کرن دی ہک وجہ اخبار رسالہ، میگزین خرید کے نہ پڑھن دی عادت ہے۔ ایہا وجہ یعنی مانی وسائل دی کمی سرائیکی صحافت دی حوصلہ شکنی دا سبب ہے ڈوجھا حکومتی سطح یا وڈے تجارتی ادارے اشتہارات دی تقسیم وچ وڈے وڈے اخبارات کوں زیادہ اہمیت ڈیندن۔ آئے ڈنبرہ اخباری کاغذ دی ودھدی ہوئی قیمت تے پرنٹنگ دے ودھدے اخراجات وی سرائیکی صحافت دے فروغ وچ رکاوٹ دی وجہ ہن۔ جینویں جو ہر اخبار دا اپنا حلقہ اثر آتے آوندے اپنے قارئین ہوندن۔ اتے اخبار اپنے پسندیدہ لوکاں، انجمنوں، اداریاں دی دلچسپی دیاں خبراں، اطلاعات کوں بروقت چھپوندے سرائیکی خطے دی صحافت دا ایہہ پہلو وی بہوں کمزور ہے جو او اپنے حلقہ اثر دے قارئین کوں بروقت اطلاعات نی ڈے سگی۔ سرائیکی صحافت تقلیدی روش پاروں وی قاری توجہ نی حاصل کر سگی۔ ہر اخبار دا اپنا تہذیبی، ثقافتی، سماجی مزاج ہوندے سرائیکی صحافت، ایس مزاج کو سامنے گھن آون وی کامیاب نی رہی۔ سرائیکی صحافت بہوں ساریاں مشکلات و مسائل نہ ہون دے باوجود ہک مقصد اتے مشن ہے۔ سرائیکی صحافت دا مستقبل روشن ہے۔ سرائیکی صحافت اپنے قاری کارکن صحافیاں کوں جذبہ تے لویں وچ و اتھا کریندی ہے۔

سرائیکی اخبار 'جھوک' تے سئیں ظہور احمد دھریچہ دیاں صحافتی خدمات

سئیں ظہور احمد دھریچہ بحیثیت انسان بہوں مخلص تے نیک دل ہن۔ انہاں سرائیکی صحافت، ثقافت، آرٹ، ادب تے کتاب پلچردے وادھے کیجے بہوں سنجیدگی تے متانت، مال اپنا بھرپور کردار ادا کیجے، جیہڑا جو ناقابل فراموش ہے۔ انہاں سرائیکی وسیب، مال، اختصاصی رویے کول اپنے کالماں وچ بطور خاص موضوع بنائے۔ سرائیکی زبان بطور نصابی مضمون دے نفاذ کیجے انہاں عدالتاں کول اپنے موقف کول منوائے۔ سرائیکی قومیتی شعور کول بیدار کرن وچ انہاں بہوں جرات، مال اپنے اخبار 'جھوک' وچ خوبصورت ادارے لکھین۔ مالی مشکلات دے باوجود مارشل لاء وادواریاں پابندیاں سہندے ہوئے وی او اپنے مشن تے ڈنٹے رہن۔ 'جھوک' اخبار کول کمپیوٹر کمپوزنگ ذریعے سرائیکی رسم الخط وچ چھاپن، خاص مواقع اتے رنگین لیڈیشن، جوڑن، مواد دی بہتری، سرائیکی شعر و ادب، لسانیات، معاشی موضوعات، سیاسی تجزیے، تحقیقی رپورٹ، ویبکی ثقافتی سرگرمیاں، فنون لطیفہ، مال وابتہ شخصیات دے انٹرویوز، بال ادب، خواتین دے مسائل، نقلیسی اتے سرائیکی لوک ورثہ، خطے دی تاریخ، فریڈیا ت، جھیں اہم موضوعات کول انہاں مباحث وچ گھن آمدے تے سرائیکی صحافت، ادب، سیاست دے قارئین وچ وادھا کیجے۔ سرائیکی دے سماجی اتے سیاسی عمرانی مسائل وچ انہاں دی خاص دلچسپی ہے۔ سرائیکی صحافت وچ زبان دے خالص الفاظ اتے تراکیب سازی مستقبل وچ تحقیق کاراں کیجے اہم موضوع، ہنر سی۔ بحیثیت سرائیکی اخبار 'جھوک' دے ایڈیٹر، حق سچ گالہہ لکھن، جرات دا مظاہرہ کرن، سرائیکی زبان کول علمی دھبہ ڈیوان تے ادارہ لویسی دے حوالے مال اوکھ باکمال شخصیت دے طور تے سامنے آمدن۔ ظہور احمد دھریچہ کول جدید سرائیکی صحافت، دالبانی آکھیا وچ سکدے۔ سرائیکی صحافت اتے خاص طور تے "ادارے" مال دلچسپی رکھن والے طالب علماں تے قارئین کیجے "جھوک اخبار" دے ایڈیٹر سئیں ظہور احمد دھریچہ دالکھیا ہویا ہک ادارہ:

مراثی کی وسیب دے دہک (مزارع)

گزر ریل ڈسٹرکٹ بھر ایچ 'یوم مزارعین' منایا گئے انجمن مزارعین نے اس موقع تے ریلیاں کڈھیاں دھرنے ڈتے پاکستان بنیادی طور تے ہک زرعی ملک ہے تے ایندی معیشت 47 فیصد زراعت نے مشتمل ہے۔ پاکستان کول باکواسطہ یا بلاواسطہ طور تے 70 فیصد زرمبادلہ زراعت کول ای حاصل تھیندے۔ مزارعین دی حیثیت زراعت ایچ ریڑھ دی ہڈی دی طرح ہے۔ کجھ عرصوں مزارعین نے تحریک شروع کر رکھی ہے شروع شروع ایچ اے تحریک بالکل پرامن ہئی جیڑھی بعد ایچ تشدد ایچ بدل گئی۔ تے ایندے نتیجے ایچ کئی مزارعین کول جیل دی ہواوی کھاوئی پے گئے تے تریختیں تے وی تشدد تھیا۔

تحریک ہن پنجاب دے تقریباً سارے وڈے شہراں ایچ پھیل چکی ہے مزارعین ماکی یا موت دانعرہ لیندے نظر آمدن تے اپنی ایس تحریک دا خاتمہ صرف تے صرف زمیناں دی ملکیت دی صورت ایچ بندن تے ایندے کیے او ہر حد تک وچن کول تیار ہن جیڑھ مظاہرہ کجھ ڈسٹرکٹ پہلے خانیوال ایچ ڈیکھن کول ملے جیڑھ جوا انجمن مزارعین دی کال تے مزارعین نے ریلی کڈھی۔ ریلی نے ہائی وے دے کول مکمل طور تے بلاک کر ڈتا۔ ہزاراں دی تعداد بزرگ ہیننگر، جوان، نشووم ہال، زمینتیں، اتھان تک جوجوان بالٹیاں جہاں کڈا چس سرکاں تے آون داسو چیاوی نہا۔ اووی مڑکاں تے آگیاں۔ انتظامیہ نے وی بجائے مذاکرات دارستہ اختیار کرن دے تشدد استعمال کیتا۔ جیڑھے نتیجے ایچ کئی مزارعین زخمی تھی گن جیڑھے جیڑھے پاسوں مزارعین نے وی بھر پور مزاحمت کیتی۔ جیڑھے نتیجے ایچ پولیس دے کئی اہلکار زخمی تھی گئے کئی مزارعین کول گرفتار کر گھدا گیا تے انہاں نے دہشت گردی دی دفعات دے تحت مقدمات درج کیے گئے۔ ایندے باوجود مزارعین اپنے موقف تے تحریک کول دسٹر دار تھیوں کول کہیں صورت تیار کائیں۔

سینڈ کار پوریشن دے مزارعین دا احتجاج 1997ء ایچ شروع تھیا مزارعین دا آکھن ہے جوسینڈ کار پوریشن دے غلط رویے دی وجہ کول مزارعین کار پوریشن دے مقروض تھیندے ویندن۔ ایس ویلے پنجاب سینڈ کار پوریشن دا ہر ہک مزارع گھٹ لو گھٹ ڈھالی لکھ روپے دے مقروض ہے۔ پنجاب سینڈ کار پوریشن دے زیر انتظام زمین 1900ء ایچ آباد کاری سکیم دے تحت الاٹ کیت گئی 1909ء ایچ مزارعین نے اسے رقبہ آباد کرن شروع کر ڈتا۔ اول ویلے اسے زمین ریت دے میلیاں تے مشتمل ہئی۔ 1914ء تک آباد

مزارعوں کی حیثیت غیر دخل کار مزارع دی گئی بعد ازاں انہیں کول مزارع ایکٹ دے تحت دخل و اجتناب لگایا گیا۔ اول و اولیٰ اے مزارعین حکومت دے مال 50 فیصد دے حصہ دار بنن۔ 1919ء ازاں حکومت انگریز نے اے زمین مسٹر رائن کول ہک روپیہ پی ائی ایکڑ دے حساب مال 40 اصلاحات دے نتیجے ازاں زمین مزارعین کول الاٹ کر ڈتی گئی ایں ہک سال دے عرصہ ازاں آبیانہ تے مالیہ مزارعین نے ای ادا کیتا۔ 1960ء ازاں دوبارہ اے زمین محکمہ مال دی تحویل ازاں چلی گئی۔

1960ء دے ریکارڈ دے مطابق مزارعین کول ایں زمین دا مالک قرار ڈتا گیا۔ 1961ء ازاں زمین پنجاب سیڈ کارپوریشن دے زیر اہتمام چلی گئی شروع شروع ازاں پنجاب سیڈ کارپوریشن نے مزارعین کول بے شمار مراعات تے قرضہ وی ڈتا پر بعد ازاں سیڈ کارپوریشن دی طرفوں مزارعین تے سیڈ کارپوریشن دے درمیان لڑائی شروع تھی گئی۔ سیڈ کارپوریشن کول اے زمین ڈاہ سالہ منصر بے دے تحت ڈے ڈتی گئی۔

1960ء ازاں ڈی پی کمشنر خانیوال نے صوبائی حکومت کول مشورہ ڈتا جو سیڈ کارپوریشن دے مزارعین کول حقوق ملکیت دے لیٹرٹما سفر کر ڈتے و نجن کیوں جو اے لوگ 80 سالوں مزارعین چلے آمد دے پن۔ 1994ء ازاں حکومت پنجاب دی طرفوں ہک ڈائریکٹو جاری کیا گیا جیں ازاں آکھیا گیا جو 1972ء دے لینڈ ریفارم ایکٹ دے تحت مزارعین کول حقوق ملکیت ڈتے و نجن۔ 1984ء دے بعدوں مزارعین کارپوریشن دے خلاف بھرپور احتجاج ناں کریندے رہے پر اے احتجاجی تحریک پرتشدداوں و اولیٰ تھی جڈاں سال 2000ء دے بعد مزارعین کول پنے دار آکھیا و نجن لگ گیا مزارعین دا ایں سلسلے ازاں آکھناں ہاجواوں و اولیٰ جڈاں صدر پاکستان دی طرفوں مزارعین کول مالکانہ حقوق دا اعلان کیتا گیا پر بن انہاں کول پنے دار قرار ڈے کے و ویکٹی کیتی گئی ہے تے انہاں کول انہاں دے حق لوں محروم کیتا گئے۔ بس جیو ہلے جو کنک دی ڈبھری تیار تھیوں دے مراحل ازاں ہے جیکر کارپوریشن نے زبردستی کساں لوں وڈائی شروع کیتی تاں یقیناً زبردست احتجاج شروع تھی سگدے تے کوئی وڈا سانجھ وی روٹنا تھی سگدے ایڈوں مزارعین دی تحریک ازاں شدت آمدی ویندی ہے ایں گالھوں حکومت کول ایں بارے ازاں سنجیدگی مال سوچ وچار کرن چاہیدا اے۔ ازاں دی مزارعین زرعی فارماں تے ایں جڈ بے دے تحت کم کرید نے پن تے چولستان تے تھل دے ریگستان دی آباد کاری ازاں مصروف بن جو مالکی انہاں داجن ہے تاں اے حق مزارعین کول

ملناں چاہیدے۔ نہیں ناں انہاں دی محرومی ملکی معیشت تے زرعی پیداوار کیتے نقصان دہا برت تھی سگدی ہے کیوں جو علا مہ اقبال نے وی ایہو آکھیا جو چیز ہے کھیت لوں کسان کوں روزی حاصل نہ تھی سگے اوں کھیت دے گندم دے ہر سٹے کوں بھاہلا ڈتی ونجے۔ کتھا کیں اے نہ ہووے جو مزارعین دی سیاست اتنی ودھ ونجے جو او شاعر مشرق دے ایں فرماں تے عمل کرن شروع کر ڈیوں۔ (10 جنوری 2012ء)

سئیں ظہور احمد دھر پچھ ہوریاں، ایڈیٹر کالم لوئیس دے مال مال متفق وی ہن، کئی کتاباں دے مصنف وی ہن۔ 'سرائیکی وسیب' انہاں دی ہک آنجھی کتاب ہے جو نکوں سرائیکی خطے دا 'انسائیکلو پیڈیا' وی آکھیا ویندے جو بندے بارے لو جوان دانشور شاعر تے متفق محبوب ناہن لکھدن:

ظہور احمد دھر پچھ دی کتاب 'سرائیکی وسیب' کوں چاروں پکھاں تحقیق، شخصیات، تنقید تے ثقافت وچ ونڈیا گئے 57 مضامین دے چار پکھاں وچ سرائیکی زبان و ادب تے سیاسی معاشرتی تارکے دے مال مال اہم شخصیات دا مختصر و جامع تذکرہ شامل کینا گئے..... ایں کتاب وچ کالوئارم دی نفسیات وچ پروان چڑھن والے سیاسی سیٹ اپ نے اچھوں دے لوکاں دے مال کیتھھا سلوک کیتے مگر وت وی اچھ دے فائدہ مست درویش لوک ملک تے قوم دی ترقی خاطر ذہنہ رات تن مریندے ہن۔

سئیں ظہور احمد دھر پچھ ہوریاں اپنے کالم راہیں سرائیکی خطے دے مسائل کوں بغیر کہیں لاگ پینٹ دے جرات مندانہ انداز وچ پیش کیتے انہاں دا لکھیا ہویا ہک کالم اشاعت 8- اپریل 2011ء روزنامہ 'جھوک' ملتان۔

سرائیکی وسیب دے سردار متمندار آتے جاگیردار

حضرت علیؑ دا فرمان ہے جو زمین لندہ دی چاتے لوندے تے پیداوار دلا ملک لو ہے جو ہا ایٹکوں کاشت کریندے پر اسا ڈے ملک وچ گالھہ ایویں کیتھیں اچھاں جاگیردار صرف زمین دے مالک ای نی بلکہ دھرتی دے خداوی بنے بیٹھے ہن، او انسان کوں انسان نی سمجھدے، غریب انسانیں مال انہاں دیوہ حیوانیں تو بدتر اے برصغیر خصوصاً پاکستان وچ جاگیرداری کیوں وجود وچ آئی؟ جاگیردار کوں دھرتی دا خدا کیں بتائے؟ غریب انسان واسطے معیبت تے عذاب کیوں بن گئے ہن؟ اے الگ موضوعات ہن انہاں تے کیں ہے ویلھے بحث کریں، ایں ویلھے اسان سرائیکی وسیب دے بھرا لوئیں کوں جاگیرداریں دے مزاج، انہاں دے عادات تے اطوار بارے کچھ جھلکیاں دکھاوون پیندوں ناں جو اسڈے وسیب دے لو کیں خاص طور تے

لوجوان طالب علمیں کول جاگیرداریں دے مزاج بارے کجھ جانن تے سمجھن داموقع ملے۔

جاگیرداریں دے مزاج شہانہ ہون۔ پل وچ نولہ تے پل وچ ماس۔ سرائیکی وسیب دے جاگیردار آکھے وی ہن جیڑھے جاگیردار ہون دے سال مال پیری دی پگ دی انہاں کول گئی ہوئی ہندی ہے۔ ضلع رحیم یار خان دے ہک پیر ابجو ہے وی ہن جہانم دے بارے آکھیا ویندے جو جڈاں او اپنی پیارو دے ڈرائیور کول وی بھل تے بھاکل پا گھنن تے پکھدن جو سیں ساں کڈاں آویو؟ اپنے رقبے دے مینچر لوں پکھدن تہاڑ اتعارف؟ پر انہانم دے مقابلے مسائے پیرین دے انداز نرالے ہن ہک ویلھے دی گالھ جو ہک مرید پرے لوں بھیج تے آیا تے آتے پیریں تے ڈھہ پیا۔ پنج منٹ سیں لویندارہ گیا ڈاڑھی بھواں تو ترنگی گئی قد میں تے پیارہ گیا جاگیردار اپنے نکبر تے غروردیاں چساں چیندارہ گیا۔ پر جڈاں او قد میں لوں اٹھی تے بھاکل پا ون دی کوشش کیتی تاں جگیردار لوں دھکا ڈاتا تے او پچھی تے کنڈ بھرنے ونج پیا۔ پیر اوکوں دھکا ڈاتا تے او پچھی تے کنڈ بھرنے ونج پیا۔ پیر اوکوں بھاکل پا ون دی جرات کیویں تھی اے؟ لوں میڈے برابر تھی سکدیں؟“

وسیب دے جاگیردار پیریں دی سیاست بربریت تے جہاری قہاری دا انحصار تھانے تے رہ گئے پیا ولبور وچ جیڑھا ڈی آئی جی آے۔ جیڑھا ایس پی آئے پناہ پناہ ہزار روپے فرنیچر تے کئی کئی لکھ دے قالین کراکری ہے لوادرات صاحبین دی طرفوں ویندے پن تھانے تے آون آ لے ہر ایس ایچ اوکوں 20 ہزار دی سلامی گھر کیے راشن پانی تے کپڑاں صابن دی طرفوں پیش کیتا ویندے۔ انہانم دے مقابلے وچ وسیب دی ہک وی اتھھی مثال کینھی جو کہیں غریب دے گھرانے دی پڑوپی گئی ہووے کہیں لیر ولیر برت کول کپڑے دالیر المیا ہووے کہیں غریب کتو کول ڈاج وچ بوچھن ملیا ہووے یا ول کہیں غریب کول ڈوگر کفن گھنا ڈا ونجے۔ وسیب وچ آکھیا ویندے جو حرام خوردلیاں واسطے اسڈے سیں لکھن۔ غریب واسطے لکھ دی کینھی پلسیاں واسطے اے سارا کجھ دھرتی وائیں کول مارن تے داچھن واسطے پیش کیتا ویندے۔

وسیب دا ہک سیں دامقولہ ہا "کھکھو یاں" کر ڈیو۔ ایندا مطلب اے ہا جو جڈاں میڈے مخالف کول مارن ونجوا دیاں تاں کھکھو یاں کرتے آؤ۔ پالتو کارندے جڈا مشن دی تکمیل دے بعد آون ہا تاں اکثر تحصیلی حال رات کول تھیندا ہا۔ سیالے کول بھاہج تے آپ ہیندے ہن ترائے چار خوشامتی زور ڈیندے ہن تے ہک قصوی باہروں برائے وچ بھی بیجے ہا اوکوں سیں حکم ڈیون ہا جو ہاں بھی قصہ سناؤ قصہ شروع کرے ہا

''سکین دے حکم تے اسماں فلانی جاہ تے گیوسے فلانا اوڈوں ظاہر تھیا تے اسماں وچوں فلانے سکین داناں گھن تے ڈانگ کھتی تے اوچو تے تلے آچا لو بے سکین داناں گھن تے بک لرت وچ ماری تے او بے سکین داناں گھن تے عیالت گھتی ڈوچیں تان کھکھویاں کھکھویاں تھی گیا'' سکین کھن ہاولا سکین کھن یا ول' قصوی آکھے جو سکین ہسپتال وچ الودیاں تان اتے چویاں پن تے اوندے کتے وانی ککائیں مال لوندی بڑھڑی مامدے کر لائے وی شمال ہن، ہسپتال سرتے جی پنے اتے واہ جو میلہ لگیا پنے قصوی دی اے گالھ سن تے سکین خوش تھیون ہاتے چڑی وجاتے آکھن پے ونجن ہا'' چھیواں ایس چھڑیندیاں چھیواں ایس چھڑیندیاں! اے سن تے خوشامتی اتے ہنہ دھال وچ شمال تھی ویندے ہن تے سارے آکھن پے ویندے ہن چھیواں ایس!''

وسیب دے پیر نما جاگیر دارکوں وہم تھی گیا جو میں اج مرداں ککل مرداں؟ انہاں اپنے علاج کیجے ذہنی ڈاکٹر کھ گھدے تے وہم دے علاج تے کروڑاں روپے خرچ تھی گئے پر وہم دا علاج نہ تھی سکیا۔ تے وہم قبر تک مال گیا۔ ایس گالھ داردناک پہلو اے ہے جو انہاں دی وتی وچ کئی لوک خطرناک بیماریاں دے ہتھوں علاج دے بغیر سک سک تے مر گئے پر انہاں کوں کھے ہتھ مال کہیں جاگیر دار اسپرین دی گوئی وی نہ گھنا ذہنی مرن آلیاں وچ 'صاحبہاں' دے قریبی عزیز تے رشتے دار وی شمال ہن۔

وتی دے مظلوم جاگیر داریں دے ظلم تے لوچیں آئیز روپے تو تک تھی تے لوک اپنا شہر چھوڑ گئے انہاں لوکیں باہر وچ تے محنت کیتی تے اوکراچی دے مال باہر لے مکاں سعودی عرب وغیرہ وچ کروڑاں پتی بن گئے پر جاگیر داراں کوں اے گالھ ڈاڈھی ماگوار گزردی ہے اور لوک انہاں دی توچیں داکوئی موقع اپنے ہتھوں نہیں وئجن ڈیندے مثلاً انہاں داکوئی رشتہ دار کپاری وچ آیا بیٹھا ہووے تاں ایس طرف آواز ڈیسن تھلانے کمی دے پتر سعودی عرب وچوں سوٹے کیس بھیجے قلا نے چھوے دی ماء آتے میڈے پھر یں ڈھ پی کراچی وچ قلا نے مائی دے پتر وی میکوں دعوت کیتی تھی قلا نے جسٹریٹ دا پتر وی لیڈر بن کئے قلا نے ماسٹر دے پتریں وڈی ات پچائی ہوئی اے قلا نے کمی دے پتر وی اسلک خان بننے ہوئے ہن۔

ایس طرحاں اے لوک توچیں تے بے عزتی داکوئی وارنی چکدیندے پروڈی خونناک گالھ اے ہے جو ایس طرح دے لوچیں آئیز سلوک تے تک گھر وڑی دے باوجود اسینڈے سرائیکی لوک ولاوی تک چاتے آئے بیٹھے ہون تے جڑ جڑ تے اگوں تھی ہندن۔ ایس لوں خونناک گالھ اے ہے جو اج جڈاں لوک چندر

تے بیچ گن اتھاں دے جالں پیر تے وڈیرے آپ کھٹ تے بہدن تے باقی سب کوں تلے بلہا ڈیندن تلے بہن آلیاں تے بلہاون آلیاں دی جرات کوں حیف آکھن والا کوئی کئی تھی کیا حضور یا صحابہ ایویں کریندے ہن؟ کیا اسلامی تعلیمات ایویں ہن؟ کیا سرائیکی رسمت یا رسمت ایں گالھ دی اجازت ڈیندی اے جو میزبان اتے تھی پے تے مہرائیں کوں تلے بلہا چھوڑے؟ ولا این توں زیادہ خوفناک گالھ اے پے جو وسیب وچوں انہاں لوکین دے زیادتیں دا شکار تھیون آلا کراچی دے سرائیکی ٹریول ایجنٹ ظالمیں دے اگوں پوچھن مریندے و دے ہوندن بد کرداریں کوں ما پیش کریندن اتے وسیب دے عزت دارین کوں پٹھا ہتھ لی ڈیندے اتے باہر وئجن آ لے مظلوم سرائیکیں دی اوور چار چنگ دی ذریعے کھل لہا گھندن اے لوک عزت اپنے بے عزتیں دلدلہ مظلوم سرائیکیں تو گھن بہندن؟

وسیب دے پک پیر جاگیر دار اپنے واسطے 30 لاکھ روپے دا بحری جہاز بنوائے پراوندے اتے چہنن نصیب لی تھیا لو جہاز چا چڑاں تے منھن دے درمیان رخ مریندا کھڑے آپ بہن 60 لکھ روپے دی لینڈ کروزر گھن آئے ہن بے کاریں سوڑیں ویں وی کوئی کئی کئی انہاں توں انہاں دے پک جدی ہشتی لوکر اپنے ہتر دے سکول وئجن کیتے پرانی سائیکل سنگ گھدی تاں اوکوں بیچ سومندے کڈھے اپنے ذاتی کمرے ہاتھ تے 10 لکھ روپے خرچ کیتے۔ آپ قبر توں باہر ان۔ پتہ کئی قبر وچ کیا تھیے پر جو میں جی لکھان روپے لاتے اپنا مزار بنوان شروع کر ڈتے۔ گالھ اے تھیندی پئی ہئی جو اے جیوھے سرائیکی قوم دے مرشد راہنما پیر وڈیرے تے بہتار بہن اپنے لوکریں کوں سائیکل لی ڈے سگدے جڈن جو اپنے کیتے جہاز وی گھن گھندن۔

انہاں لوکاں دے غیر انسانی رویا تو تک اتے وسیب دے مظلومیں دے دل وچوں آہیں تے بد دعائیں نکلدن ایندانتیجا اے تھے جو اے لوک تلے آون پئے گن اتے انہاں دی جاہ باہروں آون والے آکھے پناہ گیری ویندن جیوھے انہاں کوں کھٹا ہتھ ڈے تے راضی کئی تھی انہاں زیادتیاں دے نتیجے وچ چین تے آرام جاگیر داریں کوں نصیب کئی تھی مندر کیتے سو دیاں گولیاں کھندن اللہ دے فضل مال چین انہاں کوں قبر وچ جوی نصیب نہ تھیے۔

جاگیر دار رھتی وائیں مال جیوھے علم کریندے انہاں دے مظالم دا آلہ کاراوندے مینچر ہوندا ہے۔

جاگیر دار بھالوئیں گورا ہووے بھالوئیں کالا ڈاڑھی والا ہووے تے بھالوئیں ڈاڑھی ہون

اردا ہووے تے بھاویں پاڑوڈا ہووے تے بھاویں نکا بڈھڑا ہووے تے بھاویں منگر اوندی نفسیات
 ہک ہوندی اے اپنے وسیب واسطے اوندے غیر انسانی رویے ہک مسلمہ حقیقت ہوندن۔ ڈاڈھیں دا انعام
 تے ہنویں دا آقاوندی نظرت اے۔

سرائیکی وسیب دے پڑھے لکھے لو جو انیس واسطے وقت دا تقاضہ ہے جو او اپنے پرانے جن دشمن
 چنگے منہ دے دی پچھان کرن کراچی دے پڑھے لکھے لو جو انیس اس سلسلے وچ بہوں اہم کردار ادا کر سکدن
 کراچی دے سرائیکی لو جو انیس تے اس واسطے زیادہ ذمہ داری عائد تھیندی اے جو او تھیں قدرے آزاد فضا
 وچ ساہ گھنڈے پن ویسب وچ ناں ویسی بھرا جاگیرداریں دے ظلم دی چکی وچ بندے پن۔

سرائیکی وسیب دے لو کہیں کون وی چاہیدے جو لو خود فرجی دی دنیا وچوں نکل تے مانگیں کون
 کھیر پلاون دی بجائے مانگیں داسر پھیریں دا داء سکھن۔ انہاں دے اگوں ہتھ بڑھن دی بجائے انہاں تے
 ہتھ چاون دی ہمت کرن۔ اپنے ہتھیں کون جاگیرداریں دے ہیریں داناں انہاں دے اگو انیس داسو نہاں
 کرن اے ظلمی جاگیردار پکا کھنڈی ہیر کمری ملاں کجھ نی اے کہیں کون کجھ ڈیون جو گے بٹے چمٹا تے ڈینھوں
 وچھون تے مانگ انہاں دے ڈو جھے ماں من وڈی ذات لند دی ہے ڈرا صرف لوں لوں توں بہیدے جیو حیا
 اسا ڈا تے اسا ڈی جان دالک اے۔ سرائیکی وسیب دے لو کو سیانے تھیو ہر ظلم نیا دتی تے برائی دے خلاف
 جہاد کر خداوند کریم دی طرفوں تہاڈے اسا ڈے اتے فرض عین ہے۔

آب بھی نہ منہصلو گے تو مٹ جاو گے

تمہاری داستان تک نہ ہوگی داستالوں میں

اشاعت روزنامہ "جھوک" ملتان 8۔ اپریل 2011

ریڈیو، ٹیلی ویژن تے اخبارات..... موشور ذرائع ابلاغ

ریڈیو: ابلاغ داسب کتوں سستا آتے موشور ذریعہ ہے۔ ریڈیو آرٹ، لٹریچر، ادب، شاعری، فنون لطیفہ اتے موسیقی کیجے تربیت گاہ ہے۔ معلومات، اطلاعات تے تفریح سا ککھے ریڈیو عام تے خاص لوکاں وچ بہوں مقبول ہے۔ ریڈیو تعلق چونکہ سماعت دے مال ہے ات پاروں ریڈیو سنن والیاں دی مسرو فیات وچ رکاوٹ نی، ہنر دالکھ کم کار وچ زچھے ہنر مندیاں کارنگراں، بز رنگاں، خواتین تے لوجوان نسل دے کیجے تعلیم اتے تفریح پھاون کیجے، بہترین دوست ثابت ہے۔ ابلاغ اتے صحافت دے میدان وچ ریڈیو دی مدد مال معلومات، اطلاعات دے ذریعے (دور افتادہ) علاقیاں وچ پھاون بہوں آسان ہے۔ ایہا وجہ ہے جو ریڈیو دے سامعین دی تعداد آج وی کہیں بے الیکٹرانک میڈیا دی نسبت زیادہ ہے۔ ہک اندازے مطابق پاکستان دے مختلف شہراں وچ تقریباً 140 نجی ایف ایم ریڈیو اسٹیشن کم کریندے ہن۔ جیہڑے بنیادی طور تے موسیقی دے مختلف پروگراماں دے مال مال خبراں، حالات حاضرہ، معاشرتی مسائل، صحت، تعلیم، ماحولیات، لوجواناں دی دلچسپی اتے مسائل، علاقائی ثقافتی پروگرام پیش کریندن۔ سماجی ترقی وچ ریڈیو اکر دار بے ذرائع ابلاغ دے مقابلے وچ بہوں اہم ہے۔ وسیب وچ غلط رسومات مثلاً جہیز دے خاتمہ لڑیاں دی تعلیم، شادی دے مواقع اتے بے جا سراف بارے ریڈیو ٹیوٹوں، فچر ڈرامے اتے معلوماتی پروگراماں راہیں بہوں کچھ ڈسایا ویندے۔ سرائیکی وسیب دے دور افتادہ علاقیاں وچ معلومات، تفریح اتے تعلیمی شعور پیدا کرن دا واحد ذریعہ ریڈیو ہے۔ سرائیکی وسیب دی زیادہ تر آبادی زراعت دے پیشمال جڑی ہوئی ہے۔ ات پاروں ریڈیو زراعت، مال وابت کساناں، کاشتکاراں کول زرعی ماہرین دے توسط مال کھاؤ، بیج، موسم، فصلان، باغات دی ڈیکھ بھال بارے مفید مشورے ڈیندے دریاواں دے کنڈے آباد لوکاں کول سیلاب ٹوں بچن، محفوظ مقامات تیس بچن کیجے ریڈیو دی بروقت اطلاعات، سیلاب دے ڈنہاں وچ متاثرہ لوکاں دی امداد وچ ریڈیو پاکستان دا کردار بہوں مثالی رہے۔ ریڈیو پروگرام ہک آنکھی خاموش آواز ہے جہیز دے مال سماج وچ آہستہ مگر پائیدار تبدیلی آمدی ہے جہیز دے مال لوکاں دے الاپول رویے تے عمل وچ تبدیلی آون شروع تھی ویندی ہے۔

ٹیلی وژن: ٹیلی وژن ابلاغیہ واسب کتوں اہم آتے مٹوڑترین ذریعہ ہے۔ ابتداء وچ ٹیلی وژن دیاں نشریات محدود ہئں۔ لیکن اجو کے دور وچ اے میڈیا ڈیجیٹل ٹیکنالوجی دے وسیلے مال ریڈیو دی طر حال کر ارض دے سارے خطیاں تک رسائی حاصل کر چکے۔ ٹیلی وژن دے پروگراماں وچ انگارگی بہوں زیادہ ہندی ہے۔ کیوں جو آواز دے مال تصویر آتے خوبصورت مناظر انسانی ذہن کوں بہوں متاثر کریندن۔ ٹیلی وژن دے ذریعے فنون لطیفہ ادب، سیاست، معاشرتی اقتصادیات، زراعت، لائیو سٹاک، کھیڈاں، خبریں، مذاہر طر حال دے موضوعات بارے پروگراماں، ناظرین تک پہنچا ویندے۔ ایندے علاوہ ناظرین دی تفریح کیے ذرائے کامیڈی، سیریز، زمینی جغرافیہ، دلچسپ و عجیب واملڈ لائف، موسیقی دے پروگراموں علاوہ بہوں کجھ پیش کیتا ویندے۔ جذبات، خیالات، احساسات، نظریات، رائے عامہ ہموار کرن ساکھے ٹیلی وژن کوں پروپیگنڈے دے طور تے وی استعمال کیتا ویندے۔ ہک اندازے دے مطابق ایس ویٹھے دنیا وچ 4 ارب کتوں زائد لوک ٹیلی وژن استعمال کریندے ہئیں۔ پاکستان وچ ٹیلی وژن حکومتی کنٹرول وچ ہے جاں جو باقی پرائیویٹ چینلوں کوں پاکستان الیکٹرانک میڈیا ریگولٹری اتھارٹی (PEMRA) کنٹرول کریندی ہے۔ سرائیکی وسیب وچ پاکستان ٹیلی وژن ملتان سنٹر دے ذہن مال امید کیتی وچ سکدی ہے جو سرائیکی ثقافت، ادب آتے فنون لطیفہ کوں پہلے کتوں ودھ پھیلان پھیلان دے مواقع میسر آسن۔ جاں جو پرائیویٹ دے طور تے روہی، کوک، آتے وسیب، فی وی، چینل وی اپنا اپنا حصہ پیندے ہئیں۔

اخبارات: ابلاغیہ دی دنیا وچ اخبارات دا اپنا مقام ہے آتے اخبارات صحافت دی قدیم شکل ہئں۔ صحافت دی ابتداء چھپے (Print) الفاظوں تھیا ہئیں۔ ایس کیے اخبارات کوں پرنٹ جرنلزم دی وکی وچ رکھیا ویندے۔ اجو کے دور وچ ہر شہر وچ بہوں زیادہ تعداد وچ اخبارات چھپدے ہئیں۔ اے اخبارات ای ہئں جہاں دے ذریعے الل علم آتے الل دانش معاشرے دی اصلاح، حکومتی پالیسی آتے تنقید کریندن، جرائم، بدعنوانیاں بارے آگاہی ڈیندن تے لوکاں دی راہنمائی کریندن۔ اخبارات بوقت ضرورت ثبوت دے طور تے وی پیش کیے وچ سکدن۔ اخباراتوں استفادے کیے ریڈیو، ٹیلی وژن دے کتوں پروگرام دی طر حال انتظاری کتاں پند بلکہ فرصت آتے فراغت دے دوران اپنی پسند دا کالم، خبر، پڑھی وچ سکدی ہے۔

اخبارات جامع معلومات، اطلاعات دا موثر ترین ذریعہ ہئں۔ پاکستان وچ اوسطاً ڈا (۱۰) تو بارہ (۱۲)

بندے اخبار پڑھدن۔ لائبریریاں ویج اخبارات عام لوکاں تے طالب علماں کیجے مفت مطالعے کیجے میسر ہون۔ سرائیکی وسیب دے ترے شہراں ملتان، خانیپور تے ڈیرہ اسماعیل خان توں بیک وقت روزنامہ "جھوک" پھپھرتے تے بچد اپنے۔ جیسندے ایڈیٹر مظہر احمد دھر پچھیں ہن۔

سرائیکی صحافت ادب، ثقافت اتے کتاب پلچر کوں اگونہاں ٹورن ویج انہاں داخلہ کر دانا رہنسی ہے۔ انہاں اپنے ادارے تے کالماں راہیں سرائیکی وسیب دے بہوں سارے مسائل کوں جرات مندانہ طریقے مال مقدر صلتیاں تک پہنچائے۔ ایندے ویج کجھ شک نی جو ریڈیو ٹیلی وژن تے اخبارات اجوکے دور ویج منور ترین ذرائع ابلاغ ہن جیکر انہاں داسواژنہ کرناں ہووے تاں ایں طرحاں کیتا ویج نکسدے۔

۱۶۱۔۔۔ ریڈیو تعلق سماعت مال ہے۔ ٹیلی وژن تعلق بصارت مال ہے تے اینویں اخبارات تعلق دید اتے خواندہ ہوون مال ہے۔ ترے مہاں دے مقاصد لوکاں ملواں ہن یعنی علم ڈیون، معلومات ڈیون، تفریح ڈیون تے رائے عامہ دی تشکیل کرن

۱۶۲۔۔۔ ریڈیو ویج آواز کوں موہری اہمیت حاصل ہوندی ہے جاں جو ٹیلی وژن دے پروگراماں ویج پروگراماں کوں پرکشش بناون کیجے اداکاراں دی اداکاری خوبصورت چہرے کردار دی مناسبت مال لباس تے حرکت دے عمل تے زیادہ دلچسپ ڈنی ویندی ہے۔ اخباری صحافت ویج مواد خبر دی اہمیت، خبر دی سرخی، متن تے لے آؤت تے تصویریں شہادت بہوں اہم ہوندی ہے۔

۱۶۳۔۔۔ ترقی پذیر ماکاں ویج ریڈیو دی نشریات ذہنہ رات جاری راہندین اتے مختلف اوقات ویج آبادی دے مختلف طبقات کیجے پروگرام نشر کیجے ویندن۔ جاں جو ہن ٹیلی وژن کوں ڈش اتے کیبل دی جہ مال فوقیت حاصل تھی گئی ہے۔ اخبارات دے چھپن ویج کیوں جو وقفہ آویندے پر ہن اخبارات سویرے۔ شام اتے ڈوپہراں دے انجوائنج چھپن لگ گئی تے انہاں دی تریل ویج وی تیزی آگئی ہے۔

۱۶۴۔۔۔ ریڈیو ہک سستا ذریعہ ابلاغ ہے۔ عوام اتے خواص تاکیں رسائی دے اعتبار مال ریڈیو پہلے نمبر تے ہے۔ دنیا ویج سب کنوں زیادہ تعداد ریڈیو سٹیشن تے ریڈیو سیٹ دی

ہے۔ گھٹ وسائل رکھنے والے لوگ ریڈیو پزیر سگدین تھے، مگر ریڈیو موبائل فونز ویجیوی
 دستیاب تھے۔ ریڈیو کے مقابلے ویجی ٹیلی ویژن کی قیمت زیادہ ہے، مگر ٹیلی ویژن
 موبائل فونز اتنے ڈیٹھاؤن سگدے۔ اخبارات ہر ویلے ہر شہر دیہات و چوں ل ویندن پر
 شرح خواندگی گھٹ ہوون پاریں اخبار پڑھنے والیاں دی قنداد بہوں زیادہ کوئے لی۔
 ☆☆☆ ریڈیو دوران سفر یا کھس وی جاتے رڈ میں پھر دیں سیاؤن سگدے۔ کیوں جو
 ایند تعلق سماعت دے مال ہے جاں جو ٹیلی ویژن ڈیکھنے تے اخبار پڑھنے کیے، کم کار
 چھوڑتے بہناں پوندے۔

☆☆☆ ٹیلی ویژن ریڈیو اتے اخبار دے مقابلے ویجی ٹیک وقت تصویر ڈیکھیند اووی ہے
 تے آواز سوزیند اووی ہے ات پاریں ٹیلی ویژن ابلاغ داسوڑ ذریعہ ہے۔ ایس سبھ کچھ
 دے باوجود ریڈیو اخبار تے ٹیلی ویژن دی اہمیت افادیت اپنی اپنی جاء تے برقرار ہے۔

☆☆☆

صحافت آتے ابلاغ عام و صحافت

صحافت والفظ صحیفہ کنوں ماخوذ ہے جسندے لغوی معنی کتاب یا رسالہ دے ہن۔ جاں جو ابلاغ دے معنی پیغام رسائی دے ہن۔ ابلاغ عام دے مفہوم صحافت مطبوعہ صحافت وی شامل ہے پر صحافت دے مفہوم و صحافت ریڈیو، ٹیلی وژن تے فلم شامل کوئے نی۔ ریڈیو آتے ٹیلی وژن دی خبراں حالات حاضرہ دے پروگراماں کوں مطبوعہ صحافت کنوں انج کرن کیئے ریڈیو آئی صحافت آتے ٹیلی وژن صحافت آ کھناں پوندے۔ ذرائع ابلاغ عام کیئے Mass Media دی اصطلاح ورتی ویندے ہے۔ اردو زبان و صحافت عام طور تے ذرائع ابلاغ عام یا میڈیا (Media) آ کھیا ویندے۔ میڈیا، انگریزی لفظ میڈیم دی جمع ہے اتے اے سارے ذرائع ابلاغ کیئے استعمال کیتا ویندے اتے ہس پاروں اجو کے دور کوں میڈیا دور آ کھیا ویندے یعنی ابلاغی انقلاب (Communication Revolution)

صحافت	ابلاغ عام
صحافت و صحافت و صحافت پیغام صرف مطبوعہ حالت (Printed Form) و صحافت لوکاں دی وڈی تعداد تائیں پہلا ویندے۔	ابلاغ عام و صحافت اپنے پیغام کوں لوکاں دی ہک وڈی تعداد تائیں پہاون کیئے کہیں چھپیل دا استعمال کیتا ویندے اے پیغام تحریری وی ہو سکدے تے زبانی وی۔
صحافت دیاں کئی قسماں ہن اخبارات رسالے میگزین ڈائجسٹ کتاباں ہینڈ بک وغیرہ صحافت خود ہک ذریعہ ہے۔	ابلاغ دیاں ڈو قسماں ہن (۱)۔ قلیل گروہی ابلاغ (۲)۔ کثیر گروہی ابلاغ صحافت عام کیئے لازمی طور تے کہیں ذریعہ ابلاغ دی ضرورت پوندی ہے۔ انہاں ذرائع ابلاغ و صحافت مطبوعہ صحافت وی شامل ہے۔

☆ صحافت ہک اطلاعائی عمل ہے یعنی (Informative Process)	☆ ابلاغ عام ہک ترغیبی عمل (Persuasion Process) ہے۔
☆ صحافت دے ذرائع اخبارات، جرائد، رسالے، میگزین، ہفت روزے، جیو ٹی وی، جیو ٹی وی، جیو ٹی وی، جیو ٹی وی، آرٹے سٹریٹ ذرائع تصور کیے ویندن۔	☆ ابلاغ عام دے ذرائع ریڈیو، ٹیلی وژن، انٹرنیٹ، موبائل پیغام وغیرہ ہن۔ جیو ٹی وی، جیو ٹی وی، ذرائع خیال کیے ویندن۔
☆ صحافت دے ذریعے مختلف معاشرتی سماجی تقاریر یا بے واقعات کول اصل حالت وچ ڈکھاون ممکن نی۔	☆ ذرائع ابلاغ عام دے ذریعے مختلف معاشرتی سماجی تقاریر اتے بے واقعات کول اصل حالت وچ پیش کرن ممکن ہے۔
☆ صحافت دا دائرہ کار محدود ہے۔	☆ ذرائع ابلاغ دا دائرہ کار بہوں وسعت رکھیندے

☆☆☆

میڈیا دی زبان Media Language

زبان دی اہمیت مئی منائی ہے۔ موثر اتے صحیح ابلاغ کیے صحیح الفاظ دی چون اتے ٹھیک ٹھیک استعمال ضروری ہے۔ ایہا جہہ ہے جوہن ابلاغ (Communication) ہک فن دا درجہ حاصل کر گھدے۔ چوندی مدرس اتے بہوں محنت کیتی ویندی پئی ہے۔ یعنی ایس گالہہ دی اہمیت ودھ گئی ہے جو قارئین، سامعین اتے ناظرین تک پہنچنے والے خیالات اتے نظریات مفید، تعمیری تے موزوں الفاظ وچ ہوں۔ تحریر اتے بول آلا دی صورت وچ جہاں لوکاں کیے نشریات پیش کیتیاں ویندن۔ انہوں کوترے قسماں وچ وٹیا ویندے۔

۱۶ ہک او لوک جیڑھے جو گھٹ پڑھے لکھے ہوندن یعنی اٹھے لوک جیڑھے زیادہ مشکل الفاظ، تراکیب نہیں سمجھ سکدے۔ انہاں دا عام لغت محدود ہوندے۔

۱۶ ہک او لوک جیڑھے بالکل ان پڑھ ہوندن جیکر انہاں مال گالہہ مہاڑ، انہاں دی مادری زبان وچ کیتی و نچے ناں او بخوشی سمجھ گھندن۔

۱۶ ہک او لوک جیڑھے جو اعلیٰ تعلیم یافتہ ہن۔ انہاں کوں زبان اتے عبور ہوندے۔ مشکل اتے مشکل تراکیب وغیرہ کوں سمجھ گھندن۔ او یوقت ضرورت لغت کنوں وی استفادہ کر گھندن۔

انہاں ترے قسماں دے لوکاں کوں سامنے رکھ تے جو نشریاتی زبان استعمال کیتی و نچے او "سلیس زبان" ہوونی چاہیدی ہے۔ جے سلیس زبان استعمال کیتی و نچے ناں وت او کوں ترے قسماں دے لوک آسانی مال سمجھ سکدن۔ اینویں ای جیکر مادری زبان وچ گالہہ کیتی و نچے ناں ول ان پڑھ لوک وڈی آسانی مال سمجھ گھندن۔ مداحج۔ موثر ابلاغ کیے آسان زبان استعمال کرنا ضروری ہے۔ ات پاروں زبان اتے ابلاغ دے بہوں سارے ماہرین ایس گالہہ تے متفق ہن جو:

۱۔ میڈیا دی زبان وچ سلاست اتے اختصار ہونا چاہیدے تاں جو موثر ابلاغ تھی سکے۔

۲۔ سب کوں ڈھیر علم زیادہ سادگی وچ ہوندے۔

- ۳۔ زبان دانہیب، آسان اتے فطری قاعدے موجب ہوندے۔
- ۴۔ جڈاں الفاظ آسان، جملے مختصر، سادہ ہون آپوں آپ سمجھ آویندن۔
- ۵۔ آسان، صحیح اتے موثر ابلاغ گئی لوک کر سگدن۔
- ۶۔ میڈیا لینگویج دا کمال اے ہے جو پڑھن یا سنن والا اوہ سمجھے جو کھن یا یوں والا سمجھاوون چاہندے۔

ریڈیو دے مخصوص پروگراماں (ادبی، طالب علموں، وکیلاں، نیوز وغیرہ) کیلئے مخصوص زبان علمی، ادبی، سائنسی، اصطلاحاتی اتے صحافتی اصطلاحات تے مشتمل ہندی ہے جڈاں جو عام سامعین دے کیلئے روز دے روز تے رونا رے دی زبان (Language of Daily Use) استعمال کیتی ویندی ہے کیونکہ اے زبان کہیں وی معاشرے دی سائنسی وراثت ہندی ہے۔ ایس طرحاں دی زبان وچ سادگی ہندی ہے اتے اے زبان عام معاشرتی ابلاغ کیلئے استعمال کیتی ویندی ہے ایس زبان وچ نیاں فلسفیانہ الفاظ اتے نہ ای مخصوص سائنسی فارمولا استعمال کیتا ویندے۔ ایہ زبان ایس حد تک سادہ ہندی ہے جو ہر عام اتے خاص بندہ وی ایندے مفہوموں فوری سمجھ گھدے۔

عام بندے دی زبان بھالویں جو گرامر دے قانون، قاعدے مطابق نی ہندی مگر Media Language دے استعمال وچ زبان دے گرامر دے قاعدے کون سامنے رکھناں چاہیدے۔ نثریاتی زبان وچ آنکھے الفاظ اتے تراکیب استعمال نی کرنے چاہیدے جہاں وچوں زومعنی، مجازی معنی، اخذ کیلئے وچن بلکہ ایس زبان وچ سارے الفاظ اپنا حقیقی مفہوم پیش کرن۔ اتے کہیں قسم دا اول پھیر یا ابھام نہ ہووے بلکہ ابلاغ بہوں واضح ہووے۔ نثریاتی زبان وچ غیر ضروری اتے فالتو الفاظ نی استعمال کرنے چاہیدے۔ مثلاً عظیم و جردی بجائے صرف لفظ عظیم ای کافی ہے۔ اینویں ای کاوش و جدوجہد دی جاتے مسلسل کوشش استعمال کیتا وچ سکدے۔ نثریاتی زبان مترادف الفاظ دے استعمال دی متحمل نی تھی سکدی۔ مترادف الفاظ، علمی، ادبی زبان وچ تاں چنگے لگدن مگر نثریاتی زبان وچ ایندی محتجاش نی ہندی۔ اینویں ای پیچیدہ، ممالوس الفاظ، نثریاتی زبان دا حصہ نی ہووے چاہیدے اتے نہ ای محاورے، تشبیہات، نثریاتی پروگراماں دی زبان جذبات دی بجائے عقلی اتے منطقی واقعات اتے تجزیات دی زبان ہندی ہے۔

ریڈیاتی نثریات داتعلق حسن سماعت (کنناں، Ears) مال ہوندے۔ جیڑھی زبان اکھیں دی

بجائے کناں دے قریب تر ہندی ہے اوہا زبان سادہ اتے عام فہم ہندی ہے، ریڈیو نشریاتی مواد و تعلق الفاظ مال ہوندے اتے اے الفاظ آواز دی اتار چڑھاؤ دے سبب صوتی اثرات مرتب کریندن تے اے الفاظ محض الفاظ ملی ہوندے بلکہ توانائی دا ہک خزانہ ہوندن۔ لہذا نشریاتی زبان دے الفاظ آٹھے ہوونے چاہیدن جیہڑھے سامعین دے ذہن اتے خوشگوار اثرات مرتب کرن۔

ریڈیائی نشریاتی مواد بعض پروگراماں خاص طور تے خبراں کہتے ہک زبان توں ڈوہی زبان وچ منتقل کرن ویلھے ترجمہ کیتا ویندے جینویں جو انگریزی توں اردو یا اردو توں علاقائی زبان وچ ترجمے دی کوشش وچ زبان دے استعمال تے خصوصی توجہ اتے مہارت دی ضرورت ہندی ہے۔ کیوں جو ہر زبان وچ جملے دی ساخت، فاعل فعل، مفعول دی ترتیب دے علاوہ زبان دے استعمال دیاں بیاں بہوں ساریاں باریکیاں دا خاص خیال رکھناں پوندے۔ بھالویں جو ترجمہ کریندے ہوئے ہک زبان توں ڈوہی زبان وچ ہم معنی الفاظ ویندی پر اوکھل طور تے مفہوم ادائی کر سگدے کیوں جو ہر زبان دا اپنا مزاج ہوندے۔ اکثر ایس وی تھیندے جو اصل الفاظ اتے تراکیب دا مفہوم کھائیں گم تھی ویندے۔ اینویں ای لکھے ہوئے لفظ کولے لیے وچن والے لفظ (Spoken Word) وچ تبدیل کرناں ہک دشوار عمل ہے کیوں جو ورتے اتے لکھے ہوئے لفظ دی سلاست مختلف ہندی ہے اتے پو لے وچن والے لفظ دی روانی مختلف ہندی ہے۔ مثال دے طور تے انگریزی خبراں دے سلسلے وچ ہک چارٹ ڈاؤن دیا ہے۔

Scedule to leave	Due to leave
In Consequences of	Because of
In addition to	Also
Give rise to	Cause
Ahead of schedule	Early
Approximately	About
Conclude	End
Despite of the fact	Although
Give consideeration	Consider

In view of the fact that	Because of
In the direction of	Towards
Made an approach to	Approached
Under active consideration	Being considered
Submitted his resignation	Resigned
Shortfall in supplies	Shortage
Pay tribute to	Thank
In majority of Cases	Mostly
Expenditure	Expense

ریڈیائی تحریریں کون، کیا توں پہلے آمد سے اتے غیر ضروری مشکل الفاظ حذف کر ڈتے ویند، مثلاً "پاکستان نے بیچ ہزار سال پرانے شہر موہنجوداڑو دی تعمیراتی خوبیاں قائم رکھن وچ حیرت انگیز کامیابی حاصل کیتی ہے۔ اے گالہ آج ایس قدیم شہر دے آٹا ملاحظہ کریندے ہوئے سری لنکا دے وزیر اعظم سیں رانا سنگھار پریم داسا نے آکھی"

ریڈیوں خبراں وچ کجھ ایس طرح نثر تھئی۔

"سری لنکا دے وزیر اعظم سیں رانا سنگھار پریم داسا نے آج موہنجوداڑو دے آٹا رقدیرہ دا دورہ کریندے ہوئے آکھیا جو پاکستان نے ایس قدیم شہر دیاں تعمیراتی خوبیاں باقی رکھن وچ بہوں کامیابی حاصل کیتی ہے"

ریڈیائی نثریاتی زبان ایس گالہ دا تقاضا کریندی ہے الفاظ وچ روانی ہووے، الفاظ آپت وچ غلط ملط نہ تھوں۔

مثال دے طور تے

الفاظ دی تکرار: غلط جملہ:

ایس ویلھے انقلابی کونسل دے اراکین دے مالواں دے اعلان دی ضرورت محسوس ئی کیتی ویندی پئی۔

- صحیح جملہ: اس میں اے ضروری ہے جو انقلابی کونسل دے ارکان کا اعلان کیتا ونجے۔
- عیب تافیر: (یعنی ذوال آون والے آتھے الفاظ وچ حیوڑا پہلے لفظ ا حرف آخر ہووے او ہوڈو مجھے لفظ دا حرف اول ہووے)
- غلط جملہ: کالیاں بدلیاں مال اسان سیا تھی گیا۔
- صحیح جملہ: کالیاں بدلیاں مال اسان کال تھی گیا۔
- تغییر لفظی: (یعنی فقرے وچ کہیں لفظ کون اوڈے جائز مقالموں ہٹاتے آتھی جائتے رکھناں جو بندے مال سنن وچ مشکل پیش آوے)
- غلط جملہ: شیرشاہ سوری حیوڑا جو صرف پنج سال حکومت کر گیا ہئی نے رفاہ عام دے وڈے وڈے کم کیے۔
- صحیح جملہ: شیرشاہ سوری نے صرف پنج سال حکومت کیتی، مگر رفاہ عام دے وڈے کم کیے۔

اجتماعی شعوردی ترقی سا تکھے زبان بہوں اہم کردار ادا کریندی ہے اتے اس کا لہرہ واقفا ضا ہے جو زبان دا لوہل لفظاں مال گاڈھا جوڈیا ونجے کیوں اے ذرائع ابلاغ Source of Communication دی حیوڑا مال ہے۔ ڈو جھالے جو سائنس ٹیکنالوجی اتے بے علوم و فنون دی ترقی پاروں، نت لوہیاں ایجادات دے مال لوہل لفظاں وجود وچ آمدی پئی ہے۔ ہک صورت ناں اے ہے جو لوہل لفظاں کون ادھار گھن تے اپنی زبان دا حصہ بنا ڈاتا ونجے ڈو جھی صورت اے جو لوہل لفظاں دے مترادف قومی زبان اردو اتے علاقائی پاکستانی زبان وچوں گولیا ونجے جینکوں اصطلاحات سازی آکھیا ویندے۔ جو بندے کیے ضروری ہے جو ڈو جھیاں زبانوں دی لسانیات کون فائدہ چاتا ونجے مگر ایندے کیے ضروری ہے جو ڈو جھیاں زبانوں مثلاً انگریزی، فرانسیسی وغیرہ دے جو الفاظ اتے تراکیب، اپنی زبان (اردو، پاکستانی زبان) وچ ترجمہ کیتا ونجے ناں ترجمہ ایس ہووے جو اپنی زبان دی ساخت اتے ورت دے مطابق ہووے اتے اے اصطلاحی ترجمہ بعد وچ اردو، تے پاکستانی زبان دا حصہ بن ونجے۔ ترجمہ کاری تے اصطلاحات سازی وچ ہک ٹر اسلیٹر، نیوز رپورٹر، علمی ادبی صحافتی اتے نشریاتی اداریاں دے کارکن اہم کردار ادا کریندے ہین۔ مگر ایہ کم انفرادی کم وچ شمار تھیندے۔ جینویں اسان جاؤ دے ہیں

اصطلاحات سازی ہیکہ مازک مرحلہ ہے۔ حیرتھیاں زبانیں اس مازک مرحلے توں احسن طریقے مال گزرویں اوزندہ رہویندن۔ اجوکے دوروچ علوم فنون دی تدریس تعلیم، تشریح اتے تفہیم کیجے اصطلاحات سازی بہوں لازمی ہے علمی و فنی الفاظ اتے محاورات وچ اضافہ زبان دی ترقی اتے خوشحالی واسطے ہوندے اتے ایندے مال مال اصطلاحات زبان دے بنیادی لسانی ڈھانچے کوں مضبوط کریندیں۔ اس میدان وچ انگریزی، فرانسیسی، جرمن، اطالوی، روسی اتے چلائی زبانیں سب کوں اگتے ہن۔

اصطلاحات سازی دے عمل وچ اونڈی درستی، ابلاغ اتے تنظیم کوں سامنے رکھناں بہوں ضروری ہے۔ جیکر زبان کوں موجودہ دور دے تقاضیاں دے مطابق Up to Date نہ کیتا ونجے تاں وت تعلیم اتے تدریس وچ بہوں مشکلات پیش آسن۔ جو اصطلاحات زبان دے مال جزات دے مال مال عوام دے مزاج اتے روزمرہ لایول وچ رائج نہ تھی سگن انہیں کوں چھوڑ ڈیواں چاہیدے جینویں جو کجھ الفاظ اتے تراکیب دی نہرست ملاحظہ کرو، اے الفاظ اردو ترجمے تے مترادفات دے باوجود من و عن روز دیھاڑے دے ورنا رے وچ زیادہ استعمال وچ ہن۔

مرسل	Transmitter
تعدیلی	Neutral
عملیہ	Programme
اوقاتیہ	Time Table
محاسب	Computer
تعالیگر	Reactor
جدول	Table
آلہ سماعت	Radio
بدلیگر	Transformer

صیتل	Polish
ہولاز	Poilet
رنگ محل	Art Galary
دیوار گھڑی	Wal Clock
سمعی و بصری	Audio Video

ایہ الفاظ کن و عن اردو اتے پاکستانی زبانوں وچ مروج کن باوجود ایندے جو انہاں اصطلاحی ترجمہ موجود ہے۔ ہر عہد دی اپنی خاص خصوصیات ہوندین جینویں کہیں ویٹھے انہی عہد ہئی یا الیکٹرانک دا عہد مگر موجود عہد کوں Mass Communication دا عہد آکھیا ویندا ہے۔ اجوکے دور وچ ہک لوں فلسفہ سامنے آئے جینکوں لسانی فلسفہ آکھیا ویندا ہے۔ انہاں لسانی فلاسفرں دے مطابق فلسفے دا سروکار تھیکوی حقیقت نہیں بلکہ ایندا تعلق الفاظ دے صحیح استعمال دے ال ہے۔

☆☆☆

ریڈیو کیجئے مسودہ نگاری

(Writing for Radio)

ریڈیو پروگرام کیجئے لکھنیے ہوئے کہیں وی قسم دے مواد کوں مسودہ (Script) آ کھیا ویندے۔
ریڈیو سکرپٹ، جہاں تحریراں توں مختلف ہوندے۔ ایس کیجئے ریڈیو توں نشر تھیون والے سکرپٹ کوں ریڈیائی
ضروریات دے مطابق ڈھالیا ویندے۔ تہوں آ کھیاں ویندے جو ریڈیو مسودہ نگاری ہک فن ہے۔ جیندے
آتے تجربا تے مسلسل لکھن مال مہارت حاصل کیجی وینجی گدی ہے۔

ریڈیو کیجئے مسودے دیاں خصوصیات

☆ مسودہ (Script) عام حیاتی دیاں گائیڈاں دانمونہ ہووے۔ مسودہ
لکھدے ہوئے ایس لگے جو تہاں آسنے سامنے بہہ تے گال مہاڑ کریندے بیٹھے
ہوے۔ بھالویں جو ریڈیو کیجیے یا مقرر رہیندا بیٹھا ہووے تاں وی اینویں لگے جو او
کہیں دے مال گاہہ مہاڑ کریندا بیٹھے۔ سنن والیاں کوں ایہ تاثر نہ ملے جو کوئی مسودہ
انحریر پڑھدا بیٹھے۔ تاں جو سامعین دی دلچسپی برقرار رہوے۔ چنگا سکرپٹ او ہوندے
جیہو سامعین کوں مال گھن تے ٹرے۔ چنگا سکرپٹ سوچن دی دعوت ڈیندے۔ سوچن
دی تحریک ای کہیں چنگی منزل درگھن ویندی ہے۔

☆ سکرپٹ دی زبان سادہ صاف تھری تے آسان ہوونی چاہیدی ہے۔
کیوں جو مشکل الفاظ دی بجائے عام فہم الفاظ وچ البلاغ دی زیادہ محتاجتس ہوندی
ہے۔ ریڈیو سکرپٹ کیجئے ضروری ہے جو مسجع اتے منقطع الفاظ گھٹ کتوں گھٹ استعمال
کیجئے وینجن۔ کیوں جو ریڈیو سکرپٹ دا تعلق سماعت دے مال ہوندے۔ ایس کیجئے تحریر
کوں مشکل الفاظ مال سجاون دی بجائے ایکنوں سماعت کیجئے خوبصورت بنلا وینجے۔
ریڈیو سکرپٹ عام روزمرہ دی حقیقی گفتگو دے مطابق ہووے اتے گفتگو دا مفہوم آسانی
مال سمجھ آواں چاہیدے۔

☆ ریڈیو کیجے سکرپٹ دی ہک بئی خوبی اے ہندی ہے جو گھٹ توں گھٹ لفظاں وچ زیادہ کنوں زیادہ مفہوم ادا تھی و نچے یعنی جو گالہ ہک فقرے وچ ادا کیتی و نچ سگدی ہے اوہدے کیجے ترے (۳) فقرے ضائع لی کرنی چاہیدے۔

☆ سکرپٹ دے فقریاں وچ تسلسل ہووے چاہیدے اتے جو واقعات سکرپٹ وچ بیان کیجے و نچن او واقعات مربوط ہووے۔ سادہ طریقے مال زیادہ توں زیادہ معلومات سامعین تک پہنچاوتیاں چاہیدیں۔

☆ ہک واری لکھے ہوئے مسودے کوں ریڈیو توں نشر کرن تو پہلے نظر ثانی دا عمل کانت چھانٹ Vetting توں گزارا چاہیدے تاں جو سکرپٹ دی روانی غیر ضروری جملے ہدف کرڈتے و نچن۔ اس عمل وچ ضروری ہے جو بنیادی نکتے خیال یا موضوع بارے تسلسل کوں برقرار رکھیا و نچے۔ سکرٹ اپنی ابتدا اتے چھیکو تک خوبصورت تاثر ڈیوے۔ ریڈیو سکرپٹ دیاں مختلف قسماں ریڈیو دے مختلف پروگراماں دے مطابق ہندیاں ہن۔ جینویں جو تفریحی ادبی پروگرام ہندی ہے پروگرام دستاویزی پروگرام اتے ڈو جھے ہے پروگراماں دے سکرپٹ وغیرہ۔۔۔۔

☆ ریڈیو توں مختلف نوعیت دے پروگرام نشر کیجے ویندن تے ہر پروگرام دے سنن والے انجوائ ہندن جینویں جو بالوں کیجے، لوجو ماں کیجے شاعران تخلیق کاراں کیجے، دیہی راجل کیجے، تریٹیس کیجے، ات پاروں ہر پروگرام داسکرپٹ اوہدے سنن والیاں دی دل چسپیاں تے چینی سچ دے مطابق لکھیا ویندے۔

ریڈیو پروگرام	مقصد	محرك
مسودہ ریڈیو پروگرام	ترغیب ڈیون	تعلیم و تربیت ڈیون
	معلومات ڈیون	تفریح مہیا کرن
	دلچسپی پیدا کرن	معلومات ڈیون
	رویے وچ تبدیلی پیدا کرن	روزگار دے حصول کیجے معلومات ڈیون
	تفریح مہیا کرن	ہمنو اجاوان دی کوشش

تعلیم، تفریح اے معلومات: اے ترے (۳) گاہکیں ریڈیوں پروگراماں دے نشر کرن دا بنیادی مقصد ہوندین اے ریڈیوسکرپٹ لکھن لگیاں انہاں مقاصد کوں سامنے رکھنا ضروری خیال کیتا ویندے ریڈیو ابلاغ داسب کوں کارگر ذریعہ ہے۔ ریڈیو پروگرام سائین کو تعلیم، تفریح اے معلومات ڈیون دے مال مال زمانے دی دوری کوں وی مکاوں وچ اہم کردار ادا کریندے۔ ہک عمدہ ریڈیو پروگرام لکھن علاقے دی تہذیب، ثقافت، ادب، سیاست بارے شعور کوں امرگا کرن سانگے بہوں اہمیت رکھیندے۔

اے پاروں ریڈیوسکرپٹ کیجے ضروری ہے جو عمدہ سکرپٹ ریڈیو سٹیشن والیاں دے دل دی آواز ہووے۔ اے سائین دل چسپیاں تے انہاں دی سوچ دی سمت نمائی کریندا ہووے۔ جیندے کیجے ہک خاص طرحاں دی مہارت دی کوڑ ہوندی ہے تاں جو مسودے دا اسلوب واضح تھی سکے۔

اسلوب تحریر

ریڈیو کیجے مسودہ نگاری دے اہم نکات جہاں دا خیال رکھناں ضروری ہے۔

ہر ریڈیو مسودے دا اسلوب سادہ اے تے زبان آسان ہووے

ہر جملے پیچیدہ تے بہرہ بطنہ ہوون

ہر عام فہم الفاظ استعمال کیجے ورتن

ہر اچھے الفاظ نہ لکھن ورتن جہاں دی ادائیگی مشکل ہووے مخصوص لفظیاں الفاظ قول تے نہ ہرائے ورتن

ہر جملے واضح اے تے مکمل ہوون، مختصر ہوون

ہر مشکل الفاظ اے اصطلاحات دے استعمال توں بچیاونے

ہر ریڈیو مسودہ لکھن والے کیجے ضروری ہے جو اولکھدے ہوئے اچھی اچھی آواز وچ اپنے لکھے ہوئے الفاظ کوں مال مال پڑھے تے اندازہ کرے جو ایہہ الفاظ پڑھدے ہوئے ادائیگی تے لا وچ اوکوں کینویں لگدن۔ کیا لکھت وچ روانی ہے؟ لکھت دے تسلسل وچ رکاوٹاں نی؟ اے جو کجھ لکھیا گئے کیا اے سب کجھ فطری ہے یا کوئے ناں؟

ریڈیو پروگرام دی تیاری تے پیشکش

ریڈیو دا ہر پروگرام بنیادی طور تے کمیں خیال، تصور (Idea) توں شروع تھیندے تے قول تیاری دے بعد نشر کیتا ویندے۔ ریڈیو یونٹوں جتنے وی پروگرام نشر کیجے ویندن انہاں دی بہتر ادائیگی خیال

(Idea) ہوندی ہے۔ اس خیال کو پروڈیوسر، سکرپٹ رائٹرز، ایڈیٹرز، ریڈیو انجینئرز، ٹیپ ریکارڈر، ویڈیو ڈال
 بک خوبصورت پروگرام کی صوتی تصویر بنائی ویندی ہے۔

کہیں وی ریڈیو پروگرام دامنڈ ہڈ بھنوں پہلے بک پروڈیوسر کوں درج ذیل سوہری گاہیں دا

خیال رکھناں ضروری ہے، مثلاً

☆	☆	☆	☆
☆	☆	☆	☆
☆	☆	☆	☆
☆	☆	☆	☆
☆	☆	☆	☆
☆	☆	☆	☆

لکھاری دا انتخاب

پروگرام دی تیاری دا سب کتوں اہم مرحلہ لکھاری دا انتخاب ہوندے۔ یعنی اے فیصلہ کسں جو
 کیٹر ہار پروگرام کیٹرھے مصنف کتوں لکھویا وے، کیٹرھے خاص پروگرام کیٹے کون کون لوک مددگار بنا بتھی
 سگدن۔ خاص طور تے آٹھے لوک جیہڑے جو ریڈیو کیٹے لکھتے، بارے فنی پہلوواں توں واقفیت رکھدے
 ہوں اے کوئی حتی گاہیں بعض بوقات لوں لکھاری وی بہوں چنگے تے اعلیٰ پروگرام لکھ سگدن اے لوں
 وی لوں لکھن والیاں دی حوصلہ افزائی کرنی چاہیدی ہے۔ لوں لکھن آلیاں کول لوں خیالات ہوندن۔
 مسودہ کہیں وی پروگرام دی بنیاد ہوندے۔ جے مسودہ مضبوطی اے خوبصورتی مال لکھیا ہویا ہوں تاں پروگرام
 وی سوہنا تے چنگا ہوں۔

نکاراں دا انتخاب

ریڈیو کیونکہ سماعت دا ذریعہ ہے اے پاروں آٹھے لوکاں دا انتخاب کیتا ویندے جہاں دی آواز
 صاف اے خوبصورت ہووے۔ بہر حال آٹھے کمپیوٹر آرٹسٹ کول منتخب کیتا وے کیٹرھے جیہڑی آواز صاف، سنوٹ
 تے خوشگوار ہووے، چوندا اتلنظا درست ہووے جیہڑا ہائیر کیٹے غلطی دے مسودے کول روئی مال پڑھ سکے۔

ریہرسل (Rehearsal)

مسودے دی تیاری اے آرٹسٹ دے انتخاب دے بعد پروگرام پروڈیوسر پروگرام دی تیاری دا

جو منٹھ بڑھیندے الوکوں بتدائی ریہرسل آکھیا ویندے۔ ریہرسل توں بغیر کوئی چنگا پروگرام نی بن سکدا۔ کیوں جو ریہرسل دے دوران پروگرام بارے خوبیاں خامیاں دا بخوبی اندازہ تھی ویندے۔ پروگرام دیاں بنیادی خامیاں کوں دور کرن سائیکھے ریہرسل کیتی ویندی ہے۔ ریہرسل دے ترے (۳) مدارج ہوندن۔

مائیک توں بغیر ریہرسل (Off Mic Rehearsal)

ایں پہلے مرحلے وچ آرٹسٹ کوں مائیک دے بغیر ریہرسل کروائی ویندی ہے تاں جو آرٹسٹ دے اندر خود اعتمادی پیدا تھیوے۔ پروڈیوسر ایں مرحلے وچ آرٹسٹ دی رہنمائی کیجے ہک ادھ پیرا گراف خود پڑھ کے سنٹرنیدے۔ ایں دوران آرٹسٹ کوں آکھیا ویندے جو اتلفظاً اتے الفاظ دی صحیح ادائیگی تے توجہ ڈیوے تاکہ مائیک دی ریہرسل دے دوران تلفظ دیاں اتے ادائیگی دیاں غلطیاں نہ تھیوں۔

مائیکروفون تے ریہرسل (On Mic Rehearsal) ایہہ ریہرسل سٹوڈیو دے وچ کروائی ویندی ہے۔ ایں مرحلے وچ Mic-Distance تے آرٹسٹ دی آواز کوں جانچیا ویندے۔ ریڈیو آرٹسٹ جنیں وٹاھے مسودہ پڑھدے تاں وس کوشش کیتی ویندی ہے جو ورتے دی سرسراہٹ یا کھڑکھڑاہٹ نا خوشگوار اثر نہ ڈیوے وگرنہ پروگرام دی کوالٹی متاثر تھیویدی ہے۔

ریہرسل دے دوران پروگرام تقریر دے دورانیے دی پتہ لگ ویندے جیہ نکوں گھٹ ودھ کیتا وچ سکدے۔ ریہرسل دے دوران کجھ اہم جگہاں جہاں دا آرٹسٹ اتے پروڈیوسر کوں خاص خیال رکھنا چاہیدے۔

☆ پروڈیوسر اتے آرٹسٹ کوں مائیک دے فاصلے دا پتہ ہونا چاہیدے

☆ آرٹسٹ دا تلفظ درست ہووے تے الفاظ دی ادائیگی درست ہووے

☆ آواز دے صحیح استعمال دا پتہ ہووے

☆ موسیقی دا پروگرام ریکارڈ کرنا ہووے تاں پتہ ہووے چاہیدے جو آلات موسیقی مائیک توں

کتنے فاصلے تے ہونے چاہیدن۔ کیوں مائیک توں گھٹ یا ودھ فاصلہ پروگرام دے متاثر کوں خراب کر سکدن۔

☆ آواز دے انداز (Tempo) اتے رفتار اندازہ کر گھوٹناں چاہیدے۔

پیش کش (Presentation)

پروگرام دے خیال (Idea) منھوہ بندی (Planning) اتے تیاری

Preparation دے بعد ایندی پیشکش presentation دا مرحلہ آندے۔ ایس مرحلے بارے آکھیا ویندے جو پروگرام کول ہوا دیاں لہراں دی شکل و سچ سامعین تک کامیابی مال پہاون دلاں پیشکش presentation ہے۔

پروگرام دی ترتیب (Placement of Programme)

ریڈیو پروگرام کول سامعین دی دستیابی دے مطابق ترتیب ڈنا ویندے۔ ایس پاروں ریڈیو دے مخصوص پروگرام مخصوص وقت دے مطابق نشر کیے ویندے۔ جیوں جو یہی راجل دا پروگرام 'جمہوری آواز' شام دے وقت نشر کیتا ویندے کیوں جو لوں ویلھے دیہی آبادی دے لوک ایس پروگرام کول آسانی مال سن سگدن۔

اشتہارات دا تعین (Placement of Commercial)

ریڈیو اپنے اخراجات پورے کرن ساکھے مختلف کاروباری اداریاں، کمپنیاں دے کمرشل اشتہارات نشر کریندے دوران پروگرام اشتہارات کھان کھان کیزھے وقت نشر کیے ویندے۔ اینداندازہ پہلے لوں لایا ویندے تے کمرشل پروگرام / اشتہارات دا علیحدہ لوں چارٹ بنلا ویندے۔

پروگراماں دی ہم آہنگی (Harmony in Programme)

ریڈیو پروگرام کچھ ایس طرحاں ترتیب ڈتے ویندے جو بے نشر تھیون پروگراماں اتے نا خوشگوار اثر نہ پوے۔ مثلاً مذہبی پروگرام دے فوراً بعد پاپ سنگر دا گیت بے نشر کر ڈنا ونجے تاں نشریات دا اثر خراب تھی سگدے تے سامعین دی تعداد گھٹ سگدی ہے۔

دوران نشریات پروگراماں وچ ہم آہنگی پیدا کرن کیے کچھ ضروری کامیں دا خیال رکھن ضروری ہے۔ مثلاً

- ☆ نشریات دے دوران پروگراماں وچ غیر ضروری وقفے نہ ہون
- ☆ پروگرام کول اپنے مقرر وقت اتے شروع تھیو جاں چاہیدے
- ☆ خوبصورت لائسنس پروگرام ہارے دلچسپی پیدا کر سگدی ہے
- ☆ جڈاں کوئی پروگرام / ڈراما لہنچر اپنے عروج تے ہووے تاں کمرشل اشتہار نہ چلائے ورنجن وگرنہ سنسن والیاں وچ گوریت دا احساس ودھ ویکسی۔

ریڈیو پروگراموں کی دستاویز

ریڈیوں مختلف نوعیت دے پروگرام نشر کیے ویندن خاص خاص پروگراموں دیاں ویکیاں کجھ ایس

طرحاں ہن:

تعلیمی پروگرام	۶۶
تفریحی پروگرام	۶۶
مذہبی پروگرام	۶۶
معلوماتی پروگرام	۶۶

تعلیمی پروگرام: ریڈیوں تعلیمی پروگراموں کا مقصد طلباء اے طالبات کوں تعلیم اے ترغیب ڈیون ہونے۔ ناں جو انہاں دی اندر خود اعتمادی پیدا تھیوے اونصابتی تے ہم نصابی سرگرمیاں وچ حصہ گھن تے اپنے اندر دیاں صلاحیتاں کوں نکھارن تے سنوارن۔ ایس سلسلے وچ ہر ریڈیو سٹیشن توں کالج میگزین، یونیورسٹی میگزین، بزم طلباء دانش کدہ دے ناں مال پروگرام نشر کیے ویندن۔ ایہہ پروگرام کوں مقابلے نصابی ہم نصابی موضوعات تے گروپ ڈسکشن سروے رپورٹس، تعلیمی سیمینارز اے تھی ہوندن۔ ایس سلسلے وچ علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی دے پروگرام وی نشر کیے ویندن۔ تے ایہہ پروگرام میٹرک توں گھن تے پی۔ ایچ۔ ڈی دی سطح تک دے طلباء طالبات دی راہنمائی کیے پیش کیے ویندن۔ انہاں پروگراموں دے ذریعے فاصلاتی نظام تعلیم کوں استعمال کیتا ویندے۔ ایس وسیع تر نشریاتی سہولت دے پیش نظر ہن مختلف سرکاری یونیورسٹیاں نے اپنے اپنے کیمپس وچ ایف ایم ریڈیو سٹیشن دا آغاز کر ڈتے تاکہ طلباء طالبات مخصوص اوقات وچ اپنے مطالعاتی شیڈول توں آگاہی سگن۔

تفریحی پروگرام: سامعین کوں تفریح مہیا کرن ریڈیو دے اہم مقاصد وچ شامل ہے جینویں جو: موسیقی دے پروگرام، کھیڈاں بارے پروگرام، کھیڈاں بارے کنٹری تھمرے، ریڈیو ڈرامے، میوزیکل فیچر، طنز و مزاح اے تھی پروگرام وغیرہ۔

مذہبی پروگرام: ریڈیوں سامعین کیے مذہبی پروگرام پیش کیے ویندن جہاں دی بنیاد دی روح تنہیم دین ہونے ہے۔ ایندے علاوہ ریڈیوں اذان، درس قرآن حکیم اے تے مذہبی معاملات بارے سوالات

دے جو بات وی مختلف سلسلے دے تحت ڈتے ویندن۔

معلوماتی پروگرام: ریڈیو ٹوں ہر طبقے مال تعلق رکھن والے لوکاں بارے پروگرام نشر تھیندن۔ جہاں وچوں بال۔ بزرگ، جوان، تریختیں، محنت کش مزدور، یہی آبادی، کاشتکاراں کہتے آتے بے طبقات کہتے ہوں سارے پروگرام نشر کیجے ویندن تے مختلف طبقات دی دلچسپی دے پیش نظر انہاں کول مفید معلومات ڈتیاں ویندین۔

میڈیا براڈکاسٹرز کیجے ضابطہ اخلاق

ریڈیو ٹوں کوئی ۱۶ بجھار پروگرام نشر نہ کیتا ولسی:

- ۱۶ جیندے سوچ تہ ہب فرقتے یا جماعت بارے لوچین آمیز کلمات استعمال کہتے گئے ہوں۔
- ۱۶ جیندے جہاں فرقہ وارانہ انتشار داخذہ پیدا تھوے۔
- ۱۶ ۱۶ بجھار پروگرام جیندے سوچ پیش گوئی یا نازیبا مواد شامل ہوے
- ۱۶ محض نسل ذات پات قومیت تہ ہب زبان رنگ فرقہ، جنس عمر یا جینی دماغی کمزوری دی بنیاد تے نفرت نہ پھیلائی ولسی
- ۱۶ ۱۶ بجھار پروگرام جیندے سوچ کہیں فرد ادارے بارے رسوائی دا پہلو نکلا اہوے نشر نہ کیتا ولسی
- ۱۶ ۱۶ بجھار پروگرام جیندے لوکاں کول تشدد تے ابھارے یا امن عام سوچ مسائل پیدا کرے یا ملکی مفاد دے خلاف ہوے نشر نہ کیتا ولسی
- ۱۶ ۱۶ بجھار پروگرام جیندے سال عدلیہ دی لوچین دا کئی پہلو نکلا اہوے
- ۱۶ ۱۶ بجھار کوئی پروگرام جیندے سوچ افواج پاکستان تے حرف آوے
- ۱۶ ۱۶ بجھار کوئی پروگرام جیندے سال کہیں فرد جماعت یا ملک دے سماجی عوامی آتے اخلاقی طرز معاشرت دی تضحیک تھوے۔
- ۱۶ ۱۶ بجھار کوئی پروگرام جیندے ۱۶ ملکی تے علاقائی ثقافتی قدراں ضابطہ اخلاق دے خلاف ہوے
- ۱۶ ۱۶ بجھار کوئی پروگرام جیندے سال ہک آزاد تے خود مختار ملک دی حیثیت، مال پاکستان دی سالمیت تے پاکستانی عوام دے بارے لوچین دا پہلو نکلا اہوے۔

- ☆ ۱۶. اٹھارہ پروگرام جویندے سے وچ کھیں آٹھ فیل دی اعانت کیتی گئی ہووے یا ترغیب ڈنی گئی ہووے جو تعزیرات پاکستان دی روال قابل دست اندازی پولیس ہووے۔
- ☆ ۱۷. اٹھارہ کوئی پروگرام جویندے سال تریستیس یا مرداں کول بنا مہار سوا کرن دی کوشش کیتی ونجے
- ☆ ۱۸. اٹھارہ کوئی پروگرام جویندے سے وچ جرم آتے جرائم کول ودھ ودھا کے پیش کیتا گیا ہووے
- ☆ ۱۹. اٹھارہ مواد بیوزہ جانے مکاں دے سال پاکستان دے تعلقات آتے منفی اثرات مرتب کرے۔
- ☆ ۲۰. بالوں کیتے پروگراماں وچ اٹھارہ زبان نہ استعمال کیتی ونجے جویندے تلوں متاثر تھی کے اووالدین تے بزرگاں دے احترام کما چھوڑ ڈیون۔
- ☆ ۲۱. اٹھارہ پروگرام پیش نہ کیتے ونجن جہاں دے ذریعے گھر خاندان تے گھریلو زندگی دے تقدس مجروح کرن دی کوشش کیتی ونجے۔
- ☆ ۲۲. پارلیمنٹ یا صوبائی اسمبلیاں دی کارروائی دی رپورٹنگ کرن دے ویلے کارروائی دے اٹھارہ جھے جو چیزیں یا پیکر دے حکم تے حذف کیتے گئے ہوون ہرگز نشر نہ کیتے ونجن اور ہر ممکن کوشش کیتی ونجے جو پارلیمنٹ، صوبائی، قومی اسمبلیاں دی کارروائی درست انداز مال نشر کیتی ونجے۔

ریڈیو دفنی دائرہ عمل

ریڈیو سے دائرہ عمل دے اہم آلات آتے انہاں دا تعارف

☆	سٹوڈیو
☆	کنٹرول پوتھ
☆	ماسٹر کنٹرول روم
☆	ڈائریکٹر
☆	ریکارڈنگ
☆	لیڈنگ
☆	ڈبنگ

سٹوڈیو: سٹوڈیو ہیک انجھا کمرہ ہوندے جتھاں آوازکوں ریکارڈ کیتا ویندے آتے براہ راست وی نشر کیتا ویندے۔ انہاں ڈونہاں مقاصد کیتے الگ الگ سٹوڈیو استعمال کیتے ویندن۔ سٹوڈیو دیاں دیواراں تے انجھا مواد استعمال کیتا ویندے، جیہڑا آوازکوں جذب کر گھندے تے منتشر لہراں کوں کنٹرول کر گھندے۔ سٹوڈیو وچ ارتعاش کنٹرول کرن دا عمل، نشر تھیون والے پروگراماں دے مطابق ہوندے۔

مائیکروفون: مائیکروفون دیاں کئی قسماں ہوندین۔ ہر مائیکروفون دا صوتی رد عمل ڈوجھے مائیکروفونوں مختلف ہوندے ریڈیو کیتے عام طور تے تے (۳) قسم دے مائیک استعمال کیتے ویندن۔

☆ ولاسٹی مائیکروفون Velocity Microphone

☆ محرک مائیکروفون Dynamic Microphone

☆ کارڈ ریڈ ربن مائیکروفون Cardied Ribbon Mircophone

ولاسٹی مائیکروفون بہوں حساس مائیکروفون ہوندے۔ ایندے وچ آواز اپنی اصل صورت وچ

آمدی ہے۔ اے مائیکروفون زیادہ تر موسیقی دے پروگراماں کیتے مناسب ہوندے ایندے وچ بہوں نازک

کاربن ہوندے۔ بولن والے ایس مائیکروفونوں کچھ فاصلے تے بہوں چاہیدے۔

محرک مائیکروفون بھاری بھر کم آوازاں کیلئے موزوں ہوندے۔ ایہ مائیکروفون بہوں نازک یا حساس نلی ہوندا۔ ایہ مائیکروفون چلک مقامات اتے ریکارڈنگ کیلئے وی استعمال کیتا ویندے۔ زیادہ شور دی صورت وچ ایندے تے اسٹیج داخل چڑھاؤنا ویندے۔

Cardied Ribbon مائیکروفون وچ آواز دی رسائی بہوں دور تک ہندی ہے۔ ایہ مائیکروفون کثیر المقاصد ہوندے۔

آواز دے تریخ اتے زاویہ دے لحاظ نال کچھ بے مائیکروفون اے ہوندن:

یک سمتی مائیکروفون: یک بندے دی گالہ بہاڑ ریکارڈنگ کرن کیلئے ایہ مائیکروفون موزوں ہوندے۔

ڈو (۲) سمتی مائیکروفون: ایہ مائیکروفون دے ڈونہاں پاسوں بہہ کے گالہ بہاڑ ریکارڈنگ کیتی وین سکدی ہے۔

ہم سمتی مائیکروفون: ایہ مائیکروفون ہر پاسوں بول آلا دی ریکارڈنگ واسطے ہوندے۔ ایہ مائیکروفون موسیقی نڈا کرے، مشاعرے، قوالی تے رواں کنٹری تھرے وغیرہ کیلئے استعمال تھیندے۔

دورین نل مائیکروفون: ایہ مائیکروفون بہت دوروں آواز دی پکڑ کر گھنڈے۔ ایہ زیادہ پریس کانفرنس وغیرہ دی ریکارڈنگ کیلئے استعمال تھیندے۔

کنٹرول بوتھ: جینکوں سٹوڈیو بوتھ وی آکھیا ویندے تے ایہ سٹوڈیو دے نال منسلک ہوندے۔ سٹوڈیو دے اندر موجود درمیان وچ موجود پیشے لوں کنٹرول بوتھ ایچ بیٹھے ہوئے آپریٹروں ڈیکھ سکدن۔

کنسول (Console): سٹوڈیو بوتھ دی سب کنوں اہم چیز کنسول ہندی ہے۔ ایہ یک مشین ہندی ہے جیندے ذریعے آواز کوں متوازن بنایا ویندے تے قول ایہ آواز ماسٹر کنٹرول روم وچ بھجدی ہے۔ کنسول دے وچ آواز دے اتار چڑھاؤ ڈس والامیٹر لگیا ہوندے۔ ایہ اتار چڑھاؤ کوں کنسول وچ لگے ہوئے میٹر کنٹرول کریدن۔

ماسٹر کنٹرول روم: سٹوڈیو بوتھ وچ کنسول دے ذریعے آوازاں کوں نشریات دے قابل بناتے ماسٹر کنٹرول

روم وچ بھجواویندے۔ ایس کنٹرول روم دا اپنا کنسول ہوندے۔ ریڈیو اسٹیشن دی سب کنوں اہم جگہ کنٹرول روم ہوندی ہے۔ ایس کمرے توں آواز کون ٹرانسمیٹر تے بھجواویندے اتے ایس مقصد کیجے ٹیلی فون تار یا مائیکرو پوسٹوڈیو ٹرانسمیٹر لنک کون استعمال کیتا ویندے۔

ٹرانسمیٹر (Transmitter):

مائیکرو کنٹرول توں ٹرانسمیٹر تک بیچن والی آواز آڈیو ویو (Audio wave) دی صورت وچ ہوندی ہے۔ ٹرانسمیٹر اینکوں کیریئر ویو دے مال ملاتے ریڈیائی لہراں وچ تبدیل کر ڈیندے اتے ایسے ریڈیائی لہراں ریڈیوسٹیٹ دے ذریعے کناں تک پروگرام دی صورت وچ بھج دین۔ ریڈیائی لہراں دی رفتار ہک لکھ چھیاسی ہزار میل فی سیکنڈ ہوندی ہے۔ روشنی دی رفتار دے برابر۔

ریڈیائی ویو دی وڈو تیراں طرحاں ہے:

میڈیم ویو (Medium Wave) شارٹ ویو (Short Wave)

ایف ایم (Frequency Module)

ریکارڈنگ (Recording)

ریکارڈنگ دے ذریعے پروگرام خوبصورت معیاری بناتے پیش کیتا ویندے
ریکارڈنگ کیجے ضروری ہدایات

- ۱۶ ریکارڈنگ توں پہلے رہبر سل ضروری ہوندی ہے
- ۱۶ ریکارڈنگ دے اشارات توں واقفیت ضروری ہے
- ۱۶ کانڈری ہلکی سہرا ہٹ دی آواز ریکارڈنگ تار کون خراب کریندی ہے۔ کوشش کیتی ونجے جو ریکارڈنگ توں پہلے کامن پن کانڈاں توں علیحدہ کر گھدی ونجے۔
- ۱۶ ریکارڈنگ توں پہلے آواز دے لیول کون ڈیکھناں ضروری ہوندے تاں جو مائیکروفون دے صحیح فاصلے تعیین کیتا ونجے۔
- ۱۶ ریکارڈنگ دے دوران پروڈیوسر غلطیاں لوٹ کریندا رہندے تا کہ ڈو جھی ٹیک وچ درست کیتیاں ونج سکن۔

- ☆ ریکارڈنگ ٹوں بعد اصل مسودہ اپنے کول رکھنا چاہیے تاکہ دوبارہ ایڈیٹنگ ڈبنگ ویلے کم آئے۔
- ☆ نشری مواد کی ریکارڈنگ ٹوں بعد ٹیپ کیسٹیا سی ڈی وغیرہ کے کور تے رنگ نمبر پروگرام دا عنوان دورانیہ وغیرہ لکھنا چاہیے۔
- ریکارڈنگ کے دوران اشارات**
- ☆ سٹوڈیو کی سرخ تلی بلن دا اشارہ پروڈیوسر سب کٹوں پہلے منٹھی بند کرتے صرف انگشت شہادت کول اتے کرتے اشارہ کریندے جو بند مطلب ہے ریکارڈنگ شروع کرو۔۔۔
- ☆ جے آواز کول اچا کرنا ہووے تاکہ پروڈیوسر ہتھ دی ہتھیلی کول اچا کرتے بولن دا اشارہ کرے۔
- ☆ جے مائیک ٹوں پچھاں ہن دا اشارہ کرنا ہووے تاکہ پروڈیوسر ہتھ دی ہتھیلی کول سدھا کرتے مقرر کول پچھاں ہن دا اشارہ کرے۔
- ☆ جے آواز دا level گھٹ ہووے تاکہ پروڈیوسر اپنے ہتھ دی ہتھیلی دا رخ اپنے ول کرتے اشارہ کرے۔
- ☆ گھنگھوٹوں تھیندی نظر آوے تاکہ پروڈیوسر شہادت والی انگلی کول ہوا سے وٹھاہراتے دائرہ بنا تے اشارہ کرے جو بند مطلب ہووے گھنگھوٹوں جلدی ختم کرو۔
- ☆ جے مقرر تیز بولیند اپنا ہووے تاکہ پروڈیوسر اپنے ہتھ دیاں ڈونہیں ہتھیلیاں کول اپنے چہرے دے نیزے گھن آتے پچھاں ہن گھنسی جو بند مطلب ہووے بولن دی رفتار کول آہستہ کرو
- ☆ ہتھ دیاں ہتھیلیاں کول ول ول اتے کرن دا مطلب ہووے اپنی آواز کول اچا کرو۔
- ☆ ہتھ دیاں ہتھیلیاں کول ول ول تلے کرن دا مطلب ہووے اپنی آواز کول گھٹ کرو۔
- ☆ مقرر دے انداز اتے بولن دی رفتار دی تعریف دا اشارہ شہادت دی انگلی انگوٹھے دے نال ملا تے دائرہ بناویندے۔
- ☆ گھنگھوٹوں کراون دا اشارہ شہادت دی انگلی تے کراں (Cut) دا انداز تے شہادت دی انگلی کول اٹا گھمایا ویندے۔
- ☆ مقررہ وقت وچوں جیکر چند سیکنڈ باقی ہوون تاکہ ول منٹھی بند کرتے اشارہ کیتا وے۔

اینویں ای ہے ڈوجھے اشارات مقرر پروڈیوسر تے انجینئر دے درمیان دوران ریکارڈنگ کیجے ویندن چیزھے جو آپت دی گالہہ مہاڑکوں سمجھن سائے گئے ہوندن۔

ایڈیٹنگ (تدوین)

ریکارڈنگ کیجے ہوئے پروگرام دی تدوین درستی آتے تہدیلی دے عمل کوں ایڈیٹنگ (تدوین) آکھیا ویندے۔ ایس عمل دے ذریعے ریکارڈ شدہ ٹیپ وچوں گالہہ مہاڑ دے غیر ضروری جھے کٹ کر ڈتے ویندن۔ ایڈیٹنگ دے دوران حسب ذیل گالہہیں دا خیال رکھنا ضروری ہوندے۔

- ☆ دوران گفتگو قول قول دہرائی ہوئی گالہہ یا جملے نہ ہوں
- ☆ کوئی غیر مستند گالہہ بات نہ ہوے۔
- ☆ جملے دی ساخت غلط نہ ہوے
- ☆ گفتگو دے دوران غیر ضروری وقفے نہ ہوں
- ☆ کھنگ یا غبی غیر ضروری آواز دا اثر نہ ہوے
- ☆ کوئی اگھھی گالہہ یا جملے چیزھے عوامی مفاد یا پالیسی دے مطابق نہ ہوں تاں انہاں ایڈٹ کرنا ضروری ہوندے۔

ڈبنگ

کہیں ریکارڈ شدہ پروگرام کوں ہک ٹیپ کوں ڈوجھی ٹیپ تے منتقل کرن دے عمل کوں ڈبنگ آکھیا ویندے۔ ایس عمل دے مطابق پروگرام کوں مکمل تے جتنی شکل ڈنی ویندی ہے۔ ایس عمل دے ذریعے بعض لویاں چیزاں (صورتی اثرات) وغیرہ ڈراے منچر دستاویزی پروگرام سٹال کیجے ویندے۔ ڈبنگ دے ذریعے پروگرام کوں خوبصورت بنایا ویندے۔

ریڈیو پروگراموں کی قسمیں

(Kinds of Radio Programms)

ریڈیو پروگراموں کی قسمیں رنگارنگی آتے ہیں اور وسعت ہوتی ہے۔ ریڈیو پاکستان کوں نشر تھیوں والے مختلف پروگراموں کی ترتیب آتے تفصیل کچھ ایس طرحاں ہے۔

- ۱۔ تفریحی پروگرام
- ۲۔ زرعی پروگرام
- ۳۔ موسیقی دے پروگرام
- ۴۔ ڈرامہ
- ۵۔ ادبی پروگرام (ادبی شخصیات دے انٹرویوز، یوٹیوٹیو کا لمبا کرے ادبی کتاباں بارے تبصرے وغیرہ)
- ۶۔ خصوصی پروگرام (کہیں معروف شخصیت دی ہر سی یوم ہیڈ آفس دے موقعے تے نشر تھیوں والے پروگرام، انٹرویوز، تاثرات، دستاویزی پروگرام، غنائے، فیچر، یاد کرے)
- ۷۔ سپورٹس پروگرام (خبریں، انٹرویوز، تبصرے، کنٹری، تاثرات)
- ۸۔ موسیقی حالات بارے پروگرام (ریڈیو رپورٹ)
- ۹۔ کرنٹ ایئرز (حالات حاضرہ) دے پروگرام
- ۱۰۔ کلچرل پروگرام (ریڈیو کلچرل میل، شام، منزل، میوزک سائٹ وغیرہ)
- ۱۱۔ معلوماتی پروگرام (کوڑ شو، سیمینار، یاد کرے، سروے رپورٹ، تقاریر وغیرہ)
- ۱۲۔ تعلیمی پروگرام (نصابی موضوع دے حوالے مال، کوڑ ڈراما، فیچر، دستاویزی پروگرام، علمی سیمینار، یاد کرے، مباحثے، تقریری مقابلے)
- ۱۳۔ تہوار دے موقعے تے خصوصی پروگرام (عید الفطر وغیرہ)
- ۱۴۔ مقامی خبریں

۱۵۔ کمرشل پروگرام

۱۶۔ کہیں خاص ڈیمنبرہ دی مناسبت مال خاص پروگرام

پروگرام دی تیاری دے وقت مختلف اوقات وچ نشر تھیون والے پروگراماں دے سامعین کوں سامنے رکھ تے پروگرام تیار کیتے ویندن۔ اجوکے ویلے اقوام متحدہ دی ہدایت، حکومت پاکستان دی طرفوں یا علاقائی تہذیب ثقافت دے پیش نظر خاص ڈیمنبرہ اواراں دے موقعے تے مختلف موضوعات دے مطابق مختلف طرحاں دے پروگرام بنائے تے نشر کیتے ویندن:

UN's Conferences and events سائٹ دے مطابق سال دے بارہ مہینے وچ

مختلف ڈیمنبرہ دی اہمیت ریڈیو دے مختلف طرحاں دے فارمیٹ وچ ڈسائی وچ سکدی ہے۔

ریڈیو انٹرویو (Radio Interview)

انٹرویو انگریزی زبان دا لفظ ہے جیندے معنی ہن گالہ مہاڑ کراں آسنے سامنے بہہ تے گفتگو کراں، یعنی اٹھھی گفتگو جیڑھی سوال جواب دی صورت وچ ہوئے ریڈیو وچ اٹھھی گالہ مہاڑ اچ کل (Live) براہ راست نشر کر ڈتی ویندی ہے، جیندے علاوہ ریڈیو دے مختلف پروگراماں کیتے اٹھھی گفتگو کوں پہلے ریکارڈ اتے بعد وچ ایڈٹ (Edit) کرتے نشر کیتا ویندے۔ انٹرویو کہیں شخصیت داوی کیتا وچ سکدے۔ اے انٹرویو ٹیلی فونک، سٹوڈیو وچ بہہ تے دوہرہ کیتا ویندے جیندے مقصد، حقائق یا حقی سچی رائے معلوم کرن ہوندے۔

انٹرویو دیاں بہوں ساریاں نکلیاں سگدی جینویں جو:

- ۶۱۔ خبری انٹرویو (کہیں وڈی سیاسی شخصیت دا انٹرویو)
- ۶۲۔ معلوماتی انٹرویو (کہیں وڈے ادارے دے اہلکار دا انٹرویو)
- ۶۳۔ گروپ انٹرویو (انٹرویوڈیوں والے افراد زیادہ ہوں)
- ۶۴۔ مختصر انٹرویو (محدود وقت وچ ریکارڈ کیتی گئی گالہ مہاڑ)
- ۶۵۔ پیشہ ورانہ انٹرویو (کہیں خاص شعبے دے ماہر دا انٹرویو)
- ۶۶۔ غیر رسمی انٹرویو (صدر وزیر اعظم وزراء اکہیں جلسے توں بعد ریکارڈ کیتا ہویا انٹرویو)
- ۶۷۔ شخصی انٹرویو (جیندے وچ کہیں بندے دی شخصیت بارے خیالات معلوم کیتے ویندن)

انٹرویو گھنٹوں پہلے تیاری

- ☆ کہیں دی شخصیت دا انٹرویو گھنٹوں پہلے اول شخصیت اوندے شعبے بارے معلومات گھن ضروری ہوندے۔
- ☆ آنکھے سوالات تیار کیجے وئجھن چیزو ہسے سامعین دی نمائندگی کرن۔
- ☆ انٹرویوڈیون والے کوں بغیر کہیں چیز دے دیکھا تو کیا نہ ونجے
- ☆ انٹرویو دے دوران قول قول جی ہا، جی ہا، بالکل بالکل درست ٹھیک ٹھیک تہاں بالکل ٹھیک فرمائے وغیرہ نہیں الفاظنی آکھنے چاہیدے
- ☆ انٹرویو گھن دے ہوئے شاکتہ رویہ ہونا چاہیدے کوئی اٹکھا سوال نہ کیتا ونجے جیندے سال انٹرویوڈیون والا غصہ کرے یا چڑو ونجے
- ☆ سوال پگھندے ہوئے پیرے تے مسکراہٹ تے اپنائیت محسوس تھیوے انٹرویوڈیون والے کوں اے محسوس نہ تھیوے جو کوئی امتحان ڈیون آیا بیٹھے۔ سخت لوں سخت سوال وی نرم الفاظ دے انداز وچ ہونا چاہیدے۔
- ☆ انٹرویو موضوع اے شخصیت کوں سامنے رکھ تے کراں چاہیدے
- ☆ انٹرویو بجے مباحی لڑائی جھگڑے دا منظر پیش نہ کرے۔
- ☆ انٹرویو کرن والا موضوع اے شخصیت بارے مکمل معلومات رکھدا ہووے
- ☆ سوالات قول قول دہرائے نہ وئجھن
- ☆ انٹرویو گھن والا اپنی علیست دا زعب نہ جراوے اے تے نہ ای انٹرویو پوٹویل سوالات یا پیچیدہ عملیاں وچ ہووے سوالات دیاں کڑیاں دا سلسلہ آہت وچ نال میل رکھدا ہووے۔
- ☆ سوالات وچ لوں پن (newness) ہووے۔ تے کھ سوالات نی ہووے چاہیدے
- ☆ سوالات آسان فہم تے مختصر ہووے چاہیدے
- ☆ جیڑھی شخصیت دا انٹرویو گھنناں ہووے اوندے تعارف اے کو اکتف معلوم ہووے چاہیدے۔
- ☆ انٹرویو گھن والا جذباتی، تعصبانی، جانبداری دارویہ ظاہر نہ کرے
- ☆ انٹرویو جے ریکارڈ کر تے نشر کراں ہووے تہاں قول دوران انٹرویو پوچھے گئے سوالات اے

جواب دی ترتیب بدلی و نچنگد کی ہے۔ کیوں جو ہوسکدے انٹرویو ڈیون والے نے کوئی اہم
گالہہ درمیان پٹھیکو وچ کر ڈتی ہووے۔

ریڈیو رپورٹ (Radio Report)

ریڈیو رپورٹ توں مراد آنجھئی ریڈیو رپورٹ ہوندی ہے جینکوں ریڈیو پروڈیوسر نیوز ایڈیٹر یا
ریڈیو ڈائریکٹر کہیں تقریب وچ وچ تے تیار کریندے اتے اینکوں بعد وچ مناسب تیاری (وضاحت
narration) جویندے وچ اول وائے، چلے، چلے، چلے دی اہمیت وچ تھوے (توں اوکوں نشر کر ڈتا
ویندے۔ ریڈیو رپورٹس زیادہ تر آنجھیاں تقریبات بارے ہوندین جنہدے وچ صدر، وزیر اعظم، وفاقی وزراء،
گورنر، وزیر اعلیٰ خطاب کریندے یا شہر وچ ڈو جھیاں تقریبات بارے ہوندین جنہو میں جو عرس، میلے، کوئی خاص
واقعہ تھیا ہووے تاں اول بارے سامعین کوں ہک جامع رپورٹ بتاتے معلومات ڈتیاں ویندین۔ این
طرحاں دی ریکارڈنگ کوں ریڈیو دی پالیسی دے مطابق ریکارڈ تے ایڈیٹ کرن دے بعد نشر کیتا ویندے۔
بنیادی طور تے ریڈیو دے پروگراماں دیاں ڈو (۲) قسماں ہن:

(۱) عمومی پروگرامز

(۲) خصوصی پروگرامز

عمومی پروگراماں دے سامعین سماج دے مختلف لوک ہوندن جنہاں وچ عمر، انہماں دے مزاج،
انہماں دی دلچسپی، دی کوئی قیدی ہوندی۔ سماج دے ہر طرحاں دے لوک تھی سگدن۔ جن جو خصوصی
پروگراماں دے سامعین سماج دے مختلف طبقات دے لوک ہوندن اتے خاص پروگراماں کیتے خاص طرحاں
دے لوکاں دیاں دلچسپیاں عمر اتے بے مقاصد کوں سامنے رکھ تے ریڈیو پروگرام تیار کیتے ویندن۔ خصوصی
پروگراماں دے سامعین (جنہو میں لو جولاں کیتے پروگرام خواتین کیتے پروگرام باللاں کیتے، دیہی آبادی کیتے،
طالب علم کیتے، انجوائی ہوندن تے ویندے، ہر پروگرام اپنے سامعین دیاں دلچسپیاں کوں سامنے رکھ
تے بتلا ویندے۔ جنہو میں جو اے گالہہ بہوں واضح ہے ریڈیو تا زہرین معلومات، اطلاعات، دور تک پہنچاؤن
دا اہم ذریعہ ہے۔ تے انسان دی فطرت ہے جو او اپنے ماحول، ارد گرد دے حالات کنوں باخبر رہوں
چاہندے، انسان چینی تفریح وی منگدے تاں انہماں ساریاں ضرورتاں کوں ریڈیو منور طریقے نال پورا
کریندے۔ ریڈیو دے عمومی اتے خصوصی پروگراماں کوں بنیادی دلچسپ، معلوماتی، تفریحی، بتاؤن ساکھے
مختلف سلسلے جوڑے ویندے۔ جنہاں دی ہیئت (formate) مختلف اتے منفرد ہوندی ہے۔ اے مختلف

آتے نمایاں طور تے سجاپوں ہیئت (formate) رکھن والے پروگرام علیحدہ علیحدہ وی نشر کیتے ویندن تے کہیں عمومی یا خصوصی پروگرام داحصہ بناتے وی نشر کیتے ویندن:

ریڈیو دے پروگراماں دے کجھ خاص خاص انجھتی شناخت آتے ساخت رکھن والے پروگراماں

دی وڈو تیر:

(Talk)	تقریر	☆
(Interview)	انٹرویو	☆
(Radio Report)	ریڈیو رپورٹ	☆
(Feature)	فیچر	☆
(Documentary)	دستاویزی پروگرام	☆
(Drama)	ڈرامہ	☆
(Discussion)	مباحثہ/مذاکرہ	☆
(Eye Witness Account)	کنٹری	☆
(Quiz)	کوئز	☆
(Music Program)	موسیقی دے پروگرام	☆
(News)	خبریں	☆
(Commercial Programs)	کمرسشل پروگرام	☆

اے سارے انجھتی سجاپوں رکھن والے سلسلے (Segments) بہن تے عمومی آتے خصوصی سامعین دے پروگراماں وچ شامل وی کیتے ویندن تے علیحدہ علیحدہ پروگرام دے طور تے وی سنوانے ویندن۔ جہاں دہ مقصد سامعین کول موثر معلومات ڈیون ہوندے۔

نشریاتی صفاں

تقریر (Talk): کہیں موضوع بارے بیچ کول ست منٹ دور ایسے دی مختصر جامع گالہہ مہاڑ کول تقریر آکھیا ویندے۔ ریڈیو تقریر سادہ آتے گالہہ مہاڑ دے انداز مطابق ہونی چاہیدی ہے۔ ریڈیائی نشریاتی تقریر پر مغز لکچر نی ہونی چاہیدی بلکہ ریڈیائی نشریاتی تقریر موثر پیغام ہندی ہے۔ ریڈیائی تقریر کول چھوٹے چھوٹے جملیاں وچ آتے وقفہ ڈے تے لکھتا چاہیدے۔ تاں جو مقرر پڑھن لکیاں دقت محسوس نہ کرے۔ تقریر دے ورقیاں کول پن نی لاوئی چاہیدی ہر ورقہ انجھتی ہووے چیکر پن لگی ہوئی ہوی تاں مائیک دے سامنے کاپی کیتے گئے ورقیاں دے بدلن مال آواز تے شور پیدا

تھیں۔ تقریر دے ہر صفحے کے نمبر ہونا ضروری ہے۔

مباحثہ/مذاکرہ (Discussion):۔ بحث مباحثہ یا کہیں موضوع بارے چار چھ بنیادیں دی اتفاق یا اختلافی یعنی اپنے اپنے نقطہ نظر موجب گاہکہ مہاڑ منٹھہ قدیم لوں تھیں دی آمدی ہے۔ ایں زبانی گاہکہ مہاڑ کو ریڈیو اتے ٹیلی وژن یا اخباری صحافت وچ صنفی دائرے دے حوالے مال مذاکرہ مباحثہ پینل ہاک شو فورم یا سمپوزیم دے علاوہ سامعین ناظرین یا حاضرین دی شرکت موجب آڈینس دی شرکتی بحث Audience Participated discussion وی آکھیا ویندے۔ مذاکرہ ہک فطری انداز دی گاہکہ مہاڑ ہندی ہے جو بندے وچ کہیں موضوع بارے ڈو طرفہ یا ایں تو ودھ پہلو وں بارے علمی فکری تجزیاتی انداز مال بحث تھیں دی ہے۔ آواز دے میڈیم دا ایہہ ہک سجاپوں صنفی دائرہ (Format) ہے۔ ایں طرحاں دے بحث مباحثے وچ ہر شرکت کرن والا اپنا اپنا نقطہ خیال بیان کریندے۔ جیکوں ماڈرن (کمپیوٹر) آوازن مال پروگرام وچ آگیاں ٹوری رکھدے تے بحث کوں محض بحث دی بجائے مفید تبادلہ خیال اتے حتمی نتائج تک گھن جلدے۔ ایں طریقے مال جو سنن والیاں کوں اے بحث اپنے دل دی آواز و آنگوں جاپے۔ آواز دے میڈیم یعنی ریڈیو وچ مذاکرے کیتے عموماً چار یا چھ بندے کہیں موضوع بارے گاہکہ مہاڑ دے ذریعے اپنا متوقف پیش کریندن۔ تعداد ایں لوں زیادہ ہووے تاں قول سامعین کیتے آوازاں دی سجاں مشکل تھی ویندی ہے۔

مذاکرے زیادہ تر ڈو قسماں دے ہوندن:

- ۱۔ مثبت انداز فکر.... مذاکرہ جو بندے وچ موضوع دے حق وچ گاہکہ بات کیتی ویندی ہے
 - ۲۔ تنازعہ انداز فکر.... مذاکرہ جو بندے وچ کہیں موضوع بارے اختلاف دے کوں وی پیش کیتا ویندے
- آج مختلف پرائیویٹ ریڈیو ایف ایم اتے پرائیویٹ ٹی وی چینلوں ایں طرحاں دے بہوں سارے مذاکرے نشر کیتے ویندے ہین جہاں کوں ڈیکھ یا سن تے 'ملا کھڑے' یا 'باکسنگ کشتی' وغیرہ دا گمان تھیںدے۔ ایہہ سامعین یا ناظرین دی توجہ حاصل کرن دی کوشش آکھی وچ سگدی ہے جو بندے وچ جذباتی رد عمل زیادہ نظر آندے۔ حالانکہ بحث مباحثے دی شان دلیل ہندی ہے نہ کہ جذباتیت۔ ایں طرحاں دے مذاکرے منفی کھار سس وچ شمار تھیںدن اتے باشعور پڑھے لکھے لوکاں کیتے ہزاری داسبب بندے ویندن۔ خاص طور تے جڈاں ماڈرن/دیٹکر/موضوع بارے جذباتیت، سطحیت اتے جانبداری دا مظاہرہ کریندا چاہوے۔

دستاویزی پروگرام (Radio Documentary)

دستاویزی یا ڈاکومنٹری کوں فرانسسی زبان وچ "Documentative" آکھیا ویندے
 جیندے مطلب ہے 'زردی پھردی تصویر' Travel picture۔ دستاویزی پروگرام توں مراد انجھی پیش
 کش یا پروگرام جیندے وچ حیاتی یا کہیں موضوع بارے صورتحال کوں تحقیقی طور تے پیش کیتا ونجے۔ یعنی
 بطور شہادت/دستاویز (Document) دے۔ ایس طرحاں دے پروگرام وچ بنیادی طور تے کہیں
 موضوع/شخصیت تاریخی عمارت۔ مقام۔ کتاب تے خیالات وغیرہ بارے مختلف پہلوواں کوں سامنے
 رکھیندے ہوئے تاریخی، حقیقی، تحقیقی صورتحال کوں واضح کیتا ویندے۔ ایندے وچ راوی دے بیانیہ کوں
 بہوں اہمیت حاصل ہندی ہے۔ دستاویزی پروگرام حقیقت وچ ریڈیو یا ٹیلی ویژن (formate) ہے۔
 جیندے کہتے بہوں محنت کرنی پندی ہے۔ حقیقی صوتی تصویر پیش کرن کہتے۔ دستاویزی پروگرام حیاتی
 دے بہوں وڈے کھلے گھیر وچوں کہیں ہک پہلو/یا موضوع کوں تحقیق دی بنیاد تے سامنے گھن آون والیاں
 ہے۔ دستاویزی پروگرام دامتقصد معلومات اتے تعلیمی نقطہ نظر پیش کرنا ہوندے۔ ایس طرحاں دی سماجی
 صورتحال بارے لوکاں دے خیالات وچوں حقائق کوں اجاگر کرن دی تھی سگدے۔ دستاویزی پروگرام
 تحقیقی پکھاں دا اظہار ہوندے۔ ایندے فنی دائرہ عمل وچ دستاویزی ڈرامہ Documentary
 Drama دی ہک اہم ونکی شامل ہے۔ ایندے راہیں ڈرامے دیاں تکنیک ورتیاں ویندیں تے موضوع
 بارے معلومات کہتے ڈرامائی تکنیک ورتی ویندی ہے۔

موضوع دے اعتبار نال دستاویزی پروگراماں دی ونڈ تیر ایس طرحاں کیتی ونج سگدی ہے:

- ☆ آنجھے معلوماتی پروگرام جہاں دامتقصد حالات حاضرہ اتے اہم خبراں تھی سگدیں
- ☆ کہیں اہم شخصیت بارے
- ☆ حیاتی دی رنگارنگی وچوں کوئی موضوع/خیال وغیرہ
- ☆ تحقیقی موضوعات مثلاً سیاسی، سماجی حوالے نال کوئی موضوع، تاریخی واقعات وغیرہ دستاویزی
 پروگراماں وچ گوئراون کہتے کون۔ کیا۔ کتھاں۔ کیوں۔ کڈان۔ کیوں وغیرہ جھینس اہم
 سوالات دا جواب پیش کرن دا آہر کیتا ویندے۔

ڈسک جاکی پروگرام Disc-Jockey Program

ڈسک جاکی پروگرام پوری دنیا وچ سامعین کہتے مقبولیت رکھدن۔ جیندے وچ بہوں مختلف
 منفرد اتے دلچسپ انداز نال موسیقی (جاگن۔ گیت نوک۔ غزل پاپ میوزک وغیرہ) پیش کہتے
 ویندن۔ ایہوں جھیں پروگراماں وچ ہنکر کمپیوٹر دالب و لہجہ (tempo) تیز پراعتھا ڈلچسپ اتے گپ
 شپ دے انداز و انگوں ہوندے۔ ایہوں جھیں پروگرام عام سامعین دے نال نال لوجواں وچ بہوں
 زیادہ مقبول ہوندن۔

ریڈیو ڈرامہ (Radio Drama)

ریڈیو ڈرامہ، سٹیج ڈرامے کی ایک صوتی شکل ہے۔ ریڈیو ڈرامے میں سماجی، معاشی، تعلیمی اُتے صحت دے مسائل کو پیش کیا ویندے نہ صرف اے بلکہ عام گھریلو موضوعات کوں گھن کر انہیں پیچیدہ نفسیاتی مسائل تک ایس صنفی دائرے (ڈرامے) میں اچھے ٹورے ویندن۔

سٹیج ڈرامے کوں حاضرین براہ راست ڈیکھ سکدن تے اداکاراں دی حرکات، سکناات انہاں دیاں اکھیں دے سامنے ہوندین جڈاں جو ریڈیو ڈرامہ صوتی تصویر دے ذریعے سامعین دی سماعت و سچ آندے۔ اتے سامعین اپنے ذہن (تخیل) دے راہیں صداکاراں دے مکالمے سن تے ڈرامائی صورتحال کوں محسوس کریندن تے لطف اندوز تھیندن۔ سٹیج ڈرامے دے اداکاراں کوں غیر فطری انداز مال اپنی آواز کوں اچا کرناں پوندے جڈاں جو ریڈیو ڈرامے دے صداکاراں کوں اپنی آواز مناسب (Normal) انداز مال رکھنی پوندی ہے۔ سٹیج ڈرامے و سچ اداکاراں کیجے میک اپ، لباس، روشنی اتے بیباں ضرورتاں اہم ہوندین۔ جینویں ٹیلی وژن ڈرامے کیجے گلیمرو غیرہ۔ ریڈیو ڈرامہ ایس حوالے مال آسان ہے جو ایندے کیجے بہوں وڈے سٹیج اتے سٹیج دے لوازمات، میک اپ (Costumes) یا بہوں وڈے بجٹ دی ضرورت نہیں ہوندی۔ ریڈیو ڈرامے و سچ جگہ اتے وقت بارے مکالمے دے ذریعے ڈراما ڈا ویندے یا Sound effect صوتی تاثر دے ذریعے ہر طرحاں دی صورتحال کوں واضح کیا ویندے سکدے۔ ریڈیو ڈرامے کیجے مضبوط کہانی اتے اندے پلاٹ کوں مختلف صوتی مناظر و سچ وینڈ و تیر کر تے پیش کرن دے مال مال آواز دی مناسبت مال کردار چنے ویندن۔ اے کردار اپنی آواز دا جادو مکالمے راہیں سامعین تک پکچیندن۔ ریڈیو ڈرامے کیجے آواز دا جادو مکالمے راہیں سامعین تک پکچیندن۔ ریڈیو ڈرامے کیجے آواز موسیقی اتے صوتی تاثر Sound effects لازمی ہوندن۔ ریڈیو ڈرامے کوں مکمل اتے خوبصورت ڈرامہ بناتے پیش کرن و سچ ڈرامہ پروڈیوسر صداکاراں، سکرپٹ رائٹر تے ساؤنڈ لافٹ مین دا بہوں اہم کردار ہوندے۔

ریڈیو ڈرامہ، ٹیلی وژن دے ڈرامے دی طرحاں، مختصر دورانیے دا ڈرامہ سیریل (Serial) یعنی ایک ڈرامے کوں مختلف قسطاں و سچ پیش کرناں یا ڈرامہ سیریز یعنی کہیں ایک موضوع کوں ذیلی موضوعات و سچ وینڈ تے پیش کرنا وغیرہ.....

ڈرامہ سیریز و سٹیج سٹریٹجی معروف کردار تقریباً ہر قسط (episode) کو سٹیج نظر آئیں جڈاں جو ڈرامہ سیریز و سٹیج کردار کہانی آتے آوندے پلاٹ دی ضرورت دے مطابق ہون۔ سیریز و سٹیج کہانی کہانی ہوندی ہے۔ جڈاں ڈرامہ سیریز و سٹیج مختلف کہانیاں ہوندیاں ہن۔ سوپ سیریز توں مراد کہ کہانی یا باہم مربوط مختلف کہانیاں تے مشتمل کہانی ڈرامہ سیریز جیڑھی 100 یا ایس توو دھا قسطاں و سٹیج ہون۔

میگزین پروگرام (Magazine Program)

میگزین "Magazine" جیڑھی انگریزی معنی رسالہ یا مجلہ ہے جاں جو ریڈیو میگزین پروگرام توں مراد کہانی یا سٹیج پروگرام جیڑھی سٹیج مختلف چھوٹے چھوٹے سلسلے (Segments) کہیں موضوع دی مناسبت مال جڑے ہوئے ہون۔ جہاں کولوں راوی یا کمپیئر خوبصورتی مال پیش کرے تے کہ میگزین پروگرام انہاں چھوٹے چھوٹے سلسلیاں مال جج کے پھلاں دا خوبصورت گلڈ سٹہ لگے۔ کمپیئر میگزین پروگرام دے و سٹیج انہاں مختصر سلسلیاں (Segments) کولوں ہلکے پھلکے تفریحی انداز مال پیش کرے جو ایندے ذریعہ معلومات دلچسپ طور تے سامعین تک پہنچے۔ ہر میگزین پروگرام دے اپنے اپنے سامعین ہون۔ جیڑھی پروگرام کیتے پروگرام لوجواں کیتے پروگرام سٹوڈنٹس میگزین بالوں کیتے پروگرام "پھلواڑی" وغیرہ وغیرہ۔ میگزین پروگرام دے مختصر سلسلے ایس طرحاں وی ہوسکدین۔

☆	مختصر معلومات	☆	مختصر انٹرویو
☆	سامعین دے ہک دوخط	☆	میوزک نمونہ گیت یا نزل
☆	مختصر تقریر، مختصر کوڑ (سوال جواب)	☆	مختصر فیچر۔ خاکے (طنز و مزاح وغیرہ)

ریڈیو فیچر (Radio Feature)

ریڈیو پاکستان توں نشر تھیون آئے بہوں سارے فیچر سامعین و سٹیج مقبول رہے ہن۔ جہاں وچوں "تلخین شاہ" سب کولوں زیادہ مقبول عام و خاص رہے۔ فیچر ریڈیو دا ہک اہم صنعتی دائرہ (Format) ہے۔ جیڑھی و سٹیج کہیں ہک موضوع بارے مکالمے کرداروں آتے میوزک دے سہارے مواد پیش کیتا ویندے۔

ریڈیو فیچر کولوں مختلف تخلیقی آتے تکنیکی مہارتاں مال پیش کیتا ویندے۔ فیچر ڈو آوازوں (narrators) دی آواز و سٹیج وی پیش کیتا ویندے تے فیچر و سٹیج مختصر تقریر، انٹرویو کہیں خاص طرحاں دے

پیغام کوں پہاوں سا نکھے شامل کیے ویندن۔ بیان نیچر پروگرام وچ عمونا ڈو آوازاں ہوندین ہک مرد اتے ہک خوبصورت نسوانی آواز نیچر سیریز دی شکل وچ مختلف اقساط وچ وی پیش کیے ویندن تے ہک موضوع تے وی ہک واریا کہیں خاص موقعے تے کہیں ڈی۔ بی۔ یا شخصیت دے حوالے مال وی پیش کیے ویندن۔ فرامیسی لفظ 'نیچر' دا مطلب کہیں شے دی ساخت دے کن۔ اصطلاحی معنی وچ نیچر توں مراد 'خدا و خال'، نقش و نگار و وضع قطع یا کھ مہاندرا ہے۔ صحافتی اتے نشریاتی حوالے مال نیچر پیش کرن دا مقصد رائے عامہ دی تشکیل دے لپسپ معلومات معیاری مواد دے ذریعے سامعین کوک واقعاتی اتے منطقی نتائج توں آگاہ کرن ہے۔

کنٹری (Eye Witness Account)

کہیں اہم واقعے (اہم تہوار، میلہ، عرس، ثقافتی سیاسی اکٹھ، کھیڈاں دے مقابلے اہم شخصیت دا دورہ یا کہیں حادثے، جلسے جلوس بارے اکھیں ڈنھا حال) دی ریڈیو رپورٹ براہ راست Live ایس انداز مال بیان کرناں جو تخیلاتی طور تے ریڈیو سامعین اپنے آپ کو اوں Event وچ شامل محسوس کرن۔ ایس اکھیں ڈنھے حال کوں مہارت مال پیش کرن والے کوں کنٹری / کمپیئر / منکر / پروڈیوسر آکھیا ویندے۔ میڈیا دے اجوکے تیز دور وچ ریڈیو اتے ٹیلی وژن توں ایس صنفی دائرے (Formate) کوں فوری خبر (Breaking News) دے طور تے وی ورتیا ویندے۔ کھیڈاں دے حوالے مال اینکوں رواں تہرے (کنٹری) دے طور تے نشر کیتا ویندے جینویں جو کرکٹ یا ہاکی دے قومی / علاقائی / بین الاقوامی مقابلیاں بارے سامعین کوں براہ راست بیچ بارے اکھیں ڈنھا حال سنویا ویندے۔ کھیڈاں مال دلچسپی رکھن والے سامعین کیے اے سلسلہ Segment بہوں مقبول ہے تے ریڈیو دی سماعت وچ واہے دا موجب ہے۔

کویز (Quiz):

انگریزی دے ایس لفظ Quiz دا مطلب پہلی پہا کہ یا معما ہے۔ ریڈیو ٹیلی وژن توں اے سلسلہ مختصر individual segment دی صورت وچ معلومات تفریح اتے دلچسپی دے عنصر کوں ودھاون سا نکھے پیش کیتا ویندے۔ خاص طور تے تعلیمی پروگراماں وچ اے سلسلہ بہوں مقبول ہے جیندے وچ مختلف تعلیمی اداریاں دے طلباء و طالبات کہیں ہک موضوع یا معلومات عامہ بارے سوالاں دے جواب

ڈینڈن۔ عمومی نوعیت دے نشریاتی پروگراماں وچ وی کوڑ بھنگیک استعمال کرتے، سامعین دی معلومات اُتے دلچسپی وچ اضافہ کیتا ویندے۔

موسیقی دے پروگرام

موسیقی جینکوں روح دی غلا آکھیا ویندے، تقریباً ریڈیو دے ہر پروگرام دا لازمی حصہ ہے۔ ریڈیو پاکستان دے وڈے سٹیشن جینوں لاهور، کراچی، پشاور، حیدرآباد، ملتان، بہاولپور، ڈیرہ اسماعیل خان وچ باقاعدہ میوزک سٹوڈیوس۔ جنہاں قومی ملی نغمے، کلاسیکل موسیقی، غزلاں، گیت، لوک گیت، بالاکیتے نغمے وغیرہ ریکارڈ کرتے نشر کیتے ویندے۔ ایندے علاوہ صوفیانہ کلام وی ریکارڈ کرتے نشر کیتا ویندے۔ جہاں جو پرائیویٹ میوزک پروڈکشن جینوں فلمی گیت، نغمے یا کہیں نکوکار دے یلز شدہ کیسٹوں نخب گیت، غزلاں وغیرہ وی ریڈیو دے مختلف پروگراماں راہیں نشر تھیندیاں رہ ویندیں۔

خبریں (News)

جینوں جو اے گاہہ واضح ہے کہ ریڈیو اطلاعات معلومات دوردور تک پہنچاون دا اہم ذریعہ ہے۔ ریڈیو نوں نشر تھیون والیاں تازہ ترین خبریں دی اہمیت، افادیت توں ہرگز انکاری کیتا وین سکدا۔ ریڈیو پاکستان توں اپنے سامعین کوں لمحہ بہ لمحہ ملکی علاقائی، بین الاقوامی حالات توں باخبر رکھن سا نکھے ہر گھنٹے بعد بیٹن نشر کیتے ویندے۔ انہاں خبریں کوں نشر کرن کیتے محکمہ اطلاعات اُتے ریڈیو دے اعلیٰ عہدیدار حکومت دیاں ہدایات کوں سامنے رکھتے پالیسی تشکیل ڈیندے۔

ریڈیو پاکستان توں نشر تھیون آلیاں خبریں کوں درج ذیل قسماں وچ ونڈیا وین سکدے۔

قومی خبریں	۶۶
علاقائی خبریں	۶۶
سمندر پار آبا دی پاکستانیاں کیتے خبریں	۶۶
ڈوبھے ممالک کیتے خبریں	۶۶

ریڈیو خبریں دا تعلق سنن مال ہوندے، اپاروں ریڈیو خبریں آہنی لکھت، اسلوب وچ باقی ذرائع ابلاغ دیاں خبریں توں مختلف ہوندیں۔ ریڈیو خبریں دی زبان آسان اتے سادہ ہوندی ہے۔ ریڈیو خبریں دے جملے طویل نی ہوندے، اتے مشکل الفاظ وی نی ورتتے ویندے۔

- ۱۶ خبر دی تیاری کرن لگیاں خبر دے انٹرو (Intro) وچ ہیج "ک" والا فارمولا ذہن وچ رکھیا
و نچے یعنی بتدایے وچ کون کڈاں کھاساں کیوں کیوں؟
- ۱۶ خبر دے ابتدا پے دے بعد خبر دی تفصیل جیندے وچ ٹھوس حقائق (Hard Facts) کوں
شامل کیتا و نچے
- ۱۶ ٹھوس حقائق کوں بعد عام حقائق (Light Facts) داہندے
- ۱۶ خبر دے ڈھانچے وچ ٹھیکوی خبر فالو اپ (Follow up) داہندے
- ۱۶ خبر Meida Language دے مطابق ہوئی چاہیدی ہے
- ۱۶ ریڈیائی خبر وچ اتھاس اتھاس دی بجائے باقاعدہ جگہ مقام بارے ڈسایا ویندے
- ۱۶ ہک خبر وچ ہک شخصیت داناں ہک کوں ودھ واری نی استعمال ہوئاں چاہیدا۔ ہک دفعہ ماں
نکھن دے بعد انہاں نیں مزید اے آکھیا، جھمیں الفاظ استعمال کیتے ویندن۔
- ۱۶ ہر خبر اپنی خبر دے لحاظ مال ترتیب دا حصہ ہندی ہے۔ زیادہ اہم خبر فرست ہندی ہے۔ ہر
خبر نامے وچ کھیڈاں تفریح اتے موسم دیاں خبراں وی شامل ہوندین۔ بے کوئی انتہائی اہم خبر
اچانک آونچے ناں اوکوں بریکنگ نیوز دے طور تے نشر کر ڈا ویندے۔
- ۱۶ علاقائی زبانوں وچ نشر تھیون آلے مقامی خبر نامے وچ مقامی زبانوں دے الفاظ ورتیے و نچے
چاہیدن اکثر ایس سلسلے وچ مترجمین دی طرفوں تن آسانی کوں کم گھدا ویندے جویدی جہ مال پاکستانی
علاقائی زبانوں دی سانی شناخت کیتے اہم مسائل پیدا تھیندے۔

کمرشل پروگرامز

کمرشل پروگرامز یا اشتہارات کوں مراد آتھیے پروگرام یا اشتہارات جیڑھے کہیں کمرشل ادارے
یا اوندی پراڈکٹ دی تشہیر کیتے ریڈیو پاکستان یا نجی ریڈیو کوں نشر کیتے ویندن۔ عموماً کمرشل پروگرام اتے
اشتہارات مختصر دورانیے تے مشتمل ہوندن۔ ریڈیو پاکستان کوں کہیں وی آتھیے اشتہار کوں نشری کیتا ویندا
جیڑھے آئین پاکستان یا مروج قانون دی کہیں وی شق دے خلاف ہووے۔

- ۱۶ اشتہار وچ گراہکن دعوے نی ہوونے چاہیدے
- ۱۶ اشتہار نسلی، مقامی، علاقائی، گروہی تعصب کوں ہوا ڈیندے ہوون

انا و نسموت

Announcement 'جیند امطلب' منادی 'تشمیر' اعلان یا اشتہار دیندے۔ ریڈیو دے پروگرام نشر تھیون توں پہلے کہیں مٹھی تے توجہ حاصل کرن والی آواز و سچ جو مختصر اعلان نشر کیتا ویندے اوکوں لا و نسموت آبدن۔ تے لا و نسموت کرن والی آواز کوں انا و نسر آکھیا ویندے۔ انا و نسموت مپے تلے جملیاں و سچ کیتی ویندی ہے۔ انا و نسموت دے جملے سادہ رواں آتے واضح انداز مال کیتی ویندی ہے۔ جینوئیں جو اکثر ریڈیو اسٹیشن توں ایس طرحاں دی انا و نسموت سنن و سچ آندی ہے۔

.....

میڈیم وویو ۳۳۱ کلو ہرٹز تے

اساں ریڈیو پاکستان بھاولپور توں بلویندے پئے ہیں

شام چھ و سچ ۳۰ منٹ تھیندے پئے ہیں

آؤ سسز دے ہیں مقامی خبراں

.....

ہر پروگرام بارے انا و نسموت توں پہلے ریڈیو اسٹیشن دی فریکوئنسی تے اونداناں ڈسایا ویندے تاں جو سامعین کوں پہلگدار ہوے جو او ایس وقت فلاں اسٹیشن سسز داپئے۔ ہر ریڈیو اسٹیشن توں مختلف انا و نسر پروگراماں دے تعارف نامے/اعلان کشدگی خبراں دے اعلان عظیمہ خون بارے اپیل یا پئے اعلانات کیتے سٹوڈیو تھو و سچ موجود راہنندن۔ انا و نسر کیتے ضروری ہے جو او پر اعتماد لب و لہجہ رکھدا ہووے حاضر دماغ ہووے جملے دی درستی آتے الفاظ دے تلفظ بارے علم رکھدا ہووے۔ انا و نسر کیتے ضروری ہے جو او رموز لو قاف بارے چھو دا ہووے یعنی کہیں وی قسم دی لا و نسموت کرن توں پہلے لفظاں دے خوشگوار اتے ماگوار تاثر بارے آگاہ ہووے الفاظ دی اداسگی واسیقہ جانو دا ہووے عبارت و سچ الفاظ دے ٹھہراؤ اتے روانی و تھنبارے علم رکھدا ہووے۔

کمپیوٹرنگ تے کمپیٹر

Compere 'مجید' مطلب ہے تعارف کروان والا One Who Introduces
 Items in a show کمپیوٹرنگ ریڈیو ٹیلی وژن تے اسٹیج دا بہوں مشکل فن ہے۔ اچھا کمپیٹر اوہن
 سگدے جوہدے اندر خود اعتمادی دی صلاحیت ہووے، گفتگو دا فن اتے حیاتی دی رنگارنگی بارے معلومات
 رکھدا ہووے۔ مختلف علوم و فنون توں واقفیت رکھدا ہووے۔ زبان، تلفظ دیاں باریکیاں توں آگاہ
 ہووے۔ ادارے دی پالیسی، حدود، دائرے بارے بہتر طور تے جاو دا ہووے۔ آٹھ فرتوں توں کیتی وینج
 سگدی ہے جو او بہتر کمپیٹر بت تھی سگدے۔

کمپیٹر ریڈیو ٹیلی وژن اتے اسٹیج پروگرام دی روح رواں ہوندے۔ ہک خوبصورت پروگرام
 پروڈیوسر دی محنت پروگرام دے مواد (contents) اتے کمپیٹر دی کمپیوٹرنگ دی جہاں سامعین / ناظرین
 وچ مقبول تھیندے۔ ریڈیو ٹیلی وژن تے اسٹیج دا بہوں پروگرام کمپیٹر دی صلاحیتاں دا امتحان ہوندے۔
 پروگرام دا آغاز کیوں دل چکواں اتے توجہ حاصل کرن والا ہونا چاہیدے۔ پروگرام وچ سلسلے
 (Segments) کیڑھی ترتیب مال پیش کرنے چاہیدن؟..... پروگرام وچ شریک با صلاحیت افراد دا
 تعارف کیوں کر لیا ویسی انہاں شخصیات بارے تعارفی کلمات اتے سوالات بارے غور و فکر بہوں ضروری
 ہوندے۔ موسیقی، گاؤں گیت، غزل، کیڑھی ترتیب، کیڑھے سلسلے اتے کیڑھی گاہہ مہاڑتوں بعد نشر کیتی
 ویسی؟ ایس توں علاوہ دوران پروگرام بہوں ساریاں ریڈیو ٹیلی وژن تے اسٹیج دی تکنیکی معاونت مہیا کرن
 والے کارکن مال ہم آہنگی ضروری ہوندی ہے۔ ہک چٹکے کمپیٹر کیے ضروری ہے جو او پروگرام بارے یاد دہانی
 لوٹ بنا گھننے تا کہ پروگرام دی ترتیب وچ فرق نہ آوے۔ اولویاں ہر بلیار بندہ ایہہ سمجھدے جو او بذات
 خود بہوں چٹکا کمپیٹر ہے مگر اتھاں ہک سوال ہے جو ریڈیو ٹیلی وژن تے اسٹیج دے درج ذیل معروف کمپیٹر
 کیوں چٹکے کمپیٹر نئے کیوں جہاں دیاں صلاحیتاں دا ہک زمانہ معترف ہے۔

(۱)۔ نظامین (ریڈیو پاکستان لاہور)

(۲)۔ مہر صاحب شمشیر حیدر ہاشمی (ریڈیو پاکستان ملتان)

- (۳)۔ اجمل ملک (ریڈیو پاکستان بہاولپور)
- (۴)۔ منشی صاحب فتح محمد ملک (ریڈیو پاکستان سرگودھا)
- (۵)۔ ضیاء الحق الدین (پاکستان ٹیلی وژن لاہور)
- (۶)۔ معین اختر (پاکستان ٹیلی وژن کراچی)
- (۷)۔ طارق عزیز (پاکستان ٹیلی وژن لاہور)

کمپیوٹرنگ دے فن دے بہوں سارے مروج اصولاں دے مال مال انہاں معروف آتے
مقبول کمپیوٹر نے اپنا اپنا منفرد سائل انداز گفتگو اٹھایا، جو سامعین اتے ناظرین دی توجہ حاصل کرن وچ
کامیاب رہے۔

ہک چنگے کمپیوٹر دے حق وچ ایہہ گالہہ ویندی ہے چکر سامعین ایس تاگھ وچ راہون جو کمپیوٹر
کڈاں بلیسی؟ پروگرام دا گاون جلدی ختم تھیوے ہایا پروگرام وچ جاری سلسلہ Segment جلدی ختم
تھیوے کمپیوٹر دی گالہہ وٹ ولاسنوں ہا سامعین وکوں کمپیوٹر دی گالہہ مہاڑسن دی تاگھ ای دراصل کمپیوٹر دی
کامیابی اتے اوندی کمپیوٹرنگ دی خوبی گئی ویندی ہے۔

☆☆☆

ایف ایم ریڈیو (F.M Radio)

پاکستان ویج ایف ایم ریڈیو کی جہاں ریڈیو کی اہمیت اُتے سامعین کی تعداد ویج ہک واری ول اضافہ تھے۔ خاص طور تے موبائل فون دے ذریعے لوئیں نسل ویج ریڈیو سنن دار جتان ودھیے تے ڈو جھے نمبر تے موٹراں کاراں ویج سفر کریندے لوک ریڈیو لوں خاص طور تے مستفید تھیون لگ بگین۔ ایندی خاص جہ ایف ایم ریڈیو لوں سامعین کوں مسلسل تفریح مہیا کرن ہے۔ ایف ایم ریڈیو سٹیشن، ایس ویلھے تقریباً پاکستان دے ہر جھوٹے وڈے شہر ویج سرکاری سطح تے یا پرائیویٹ ریڈیو چینل دے طور تے کم کریندے بگین۔ انہاں ریڈیو سٹیشن کیے ضابطہ اخلاق اوہو ہے جو ریڈیو پاکستان دا ضابطہ اخلاق ہے۔

پرائیویٹ شعبے ویج ایف ایم ریڈیو سٹیشن بناون کیے، پاکستان میڈیا ریگولیٹری اتھارٹی (Pakistan Media Regulatory Authority) دی طرفوں لائسنس جاری کیے ویندے۔ ایس اتھارٹی دا قیام 2002ء ویج عمل ویج آیا۔ ہر ادی طرفوں پاکستان دے مختلف شہراں ویج یونیورسٹیاں کوں وی ایف ایم ریڈیو دے لائسنس جاری کیے گھنیں، تے پورے ملک دی بہوں ساریاں یونیورسٹیاں ویج ایف ایم سٹیشن جاری ہے۔ علامہ اقبال یونیورسٹی، ایف ایم ریڈیو پوراسٹ تے ٹیلی وژن ٹیلی کاسٹنگ ٹو فائدہ گھندے ہوئے طلباء اتے طالبات کیے بہوں مفید پروگرام پیش کیتن۔ ایف ایم ریڈیو پوراکاسٹ دی جہاں طالب علماں کوں ہک طے شدہ شیڈول دے مطابق سلیبس، ایندی تیاری کتاباں بارے تعارف، تعلیم دے مساوی مواقع، امتحانی شیڈول بارے آگاہی جامعات دی تعلیمی تحقیق بارے بخوبی ڈسایا ونج سکدے۔ ایف ایم ریڈیو دے ذریعے مختلف یونیورسٹیاں لوں تو سبھی لیکچرز، تعلیمی میگزین، پروگرام ڈرامہ، کور شو، سٹوڈیو سکن، دستاویزی پروگرام انٹرویوز دے ذریعے طلباء و طالبات خاص طور تے جرنلزم، سوشل سائنسز تے ڈو جھے شعوبیاں، مال تعلق رکھن والیاں دی عملی تربیت کیتی ونج سکدی ہے۔ ڈو جھے مکاں دی طرھاں پاکستان ویج وی ایف ایم چینل دی پاروں ریڈیو نشریات دے سنن ویج اضافہ تھے خاص طور تے موبائل فون ویج ریڈیو سٹیشن دے ہون تے موٹراں کاراں ویج ریڈیو سماعت ودھی ہے۔

جنوبی ایشیا ویج ریڈیو نشریات دا آغاز 1924ء ویج تھیا ہی۔ پاکستان بنن لوں بعد ریڈیو

پاکستان پشاور ریڈیو پاکستان لاہور پہلے توں موجود ہئیں۔ جاں جو پاکستان دے پہلے دارالحکومت کراچی وچ پہلا براڈ کاسٹنگ ہاؤس بنایا گیا۔ پاکستان دے پہلے وزیر اعظم خان لیاقت علی خان نے ایس ریڈیو پاکستان کراچی دا افتتاح کیتا ہئی۔ ابتدا توں گھن کراچی ہن تک پورے پاکستان وچ تقریباً 50 ریڈیو سٹیشن اپنی نشریات پیش کریندے ہئیں۔ ریڈیو نشریات دے اہم مقاصد کجھ ایس طرحاں ہن:

- ☆ عوامی شعور دی بیدار
- ☆ دین اسلام دے احکامات تے اسلامی قدراں دی ترویج
- ☆ حکومت وقت دے مختلف اقدامات جہاں دا تعلق عوام ہال ہووے انہاں دی تشریح اتے تفسیر
- ☆ ادب فن ثقافت دی ترقی ترویج
- ☆ معاشرتی اصلاح
- ☆ لوجواں محنت کشاں دی تربیت رہنمائی

☆☆☆

فن ترجمہ آتے میڈیا دی زبان

Translation and Media Language

لسانیات (Linguistics) جینکوں کہیں وی زبان دی سائنس (Science) یا کہیں وی زبان بارے جانن دا علم آکھیا ویندے۔ ایس علم کو جانیے بغیر اگتے پنڈھ نی کیتا وچ سکیندا۔ علم زبان وچ پہلا مرحلہ صوتیات (Phonetics) ہے۔ یعنی کہیں وی زبان دیاں آوازاں (Sounds) دا مطالعہ ہر زبان دا اک خاص صوتیاتی نظام (Sound System) ہوندے جینکوں ماہرین لسانیات فونیمیاٹ (Phonology) داناں ڈیندن۔ فونیمیاٹ (Phonology) لسانیات دی اوٹاںخ ہے۔ چیزھی جو مارنیم آتے فونیم کوں دینا دی ساریاں زباناں دے تقابلی موازنے نآ خذات سماجی حالت آتے ہئے گئی حوالیاں دی صورت وچ ڈیہدی ہے۔

لفظ مارنیم آتے فونیم دی وضاحت کریندے ہوئے پروفیسر جمیل آذر لکھن:

"مارنیم جرمنی دا لفظ ہے پیپبر ٹوٹنٹھ پنچری ڈکشنری ایڈیشن 1973ء صفحہ 859 وچ ایندے معنی "با معنی لفظ" دے ہن۔ یعنی "A word that has meaning" مثلاً "کلم" دوات "میز" کاغذ چندر سورج" پاکستان" بسکٹ وغیرہ..... اینویس ای فونیم (Phoneme) وی جرمنی زبان دا لفظ ہے ایندے معنی حروف اصوات دے ہن۔ ایہ او حروف ہن چیزھے ساڈیاں آوازاں دی نشان دہی کریندن۔ اتے حروف دا تعلق آساڈی بول چال دی سب کون چھوٹی اکائی دے مال ہوندے مثلاً "اب" "پ" "ت" وغیرہ۔ انہاں حروف کوں عام طور تے حروف سنجی داناں ڈا ویندے۔ کیوں جو انہاں دا تعلق تلفظ ہجارتے آواز دے مال ہوندے" (ا)

مارنیم (Morpheme) آتے فونیم (Phoneme) بھالویں جو غیر ملکی زبان دے لفظ ہن جہاں کو اسان آ پنی سہولت کیتے "حرف اتے صوت" آکھ سکدے ہیں۔ حروف اپنی لسانی تشکیل دے عمل وچ جملے ہزدن۔ اتے ایسے جملے یا فقرے آساڈے جذبات خیالات دے اظہار دا وسیلہ ہزدن۔ زبان چیزھی جو آساڈے خیالات دے ابلاغ (Communication) دا ذریعہ ہزدی اے "حرف"

اتے "صوت" کی شکل اختیار کرتے "مفہوم" بنزدے۔ تے بعد وچ ایہو مفہوم ہک بندے کنوں ڈوجھے بندے تک پیغام بنزدے۔ اے زبان داسماجی معاشرتی اظہار آکھویندے۔ علم لسانیات دی رومان زبانوں دی درجہ بندی تے طریقے اختیار کرتے کیتی ویندی ہے۔

(۱) جغرافیائی Geographically

(۲) جینیائی Genetically

(۳) لوجی Topologically

ایں ویلھے ساڈا موضوع بحث زبان دالوجی (Topologically) حوالہ ہے۔ جیندے وچ زبان دی درجہ بندی۔ داخلی ساخت ہیئت الفاظ گرامر فقرات دا چارہ گھنناں۔ کیوں جو زبان دے اے جملہ پہلو یا حوالے فن ترجمہ نگاری وچ بہوں اہمیت رکھیندن۔ جینویں جو اسماں جاؤ دے ہیں۔ کہیں وی زبان دے لفظ۔ جملے فقرے اوردی ساخت داملعہ "نحوی" علم اکھویندے۔ جیندے تعلق براہ راست زبان دے متن اے معنی مال ہوندے۔ کہیں زبان دے فقریاں یا جملیاں وچ فرق محسوس کرناں فن ترجمہ نگاری وچ بہوں اہمیت رکھیندے۔ کیوں جو جملیاں وچ لفظیات داستعمال اے لفظاں دی ترتیب کئی طرحاں دے مفہوم کول واضح کریندی ہے۔ کہیں وی زبان دے متن وچ جملیاں دے استعمال مال معنی بدل ویندن ات پاروں جملیاں دے معنی جانن بہوں ضروری ہوندے جیندے کہتے زبان دی لفظیات (Vocabulary) اے لغت (lexicon) داملعہ از حد ضروری ہوندے۔

فن ترجمہ نگاری اے لسانیات دا آپت وچ گاڑھا تعلق بہوں گوڑھا ہے۔ کوئی وی ترجمہ اول ویلھے تا کہ حقیقی معنیاں وچ کامیاب تصوری کیتا ویندا جنیں ویلھے تک کہیں زبان دے بنیادی ڈھانچے (Basic Structure) داملعہ نہ کیتا ونجے کیوں جو کہیں وی زبان وچ لفظیات دیاں کئی پرناں ہوندین۔ اینویں کہیں زبان دے محاورے اوندے مترادفات (Synonyms) اے متضاد الفاظ (Anonyms) داملعہ زبان دی ہیئت اے مفہوم تک پہنچن کیتے از حد ضروری ہوندے۔ جیندے تعلق زبان دے نحوی سانچیاں مال ونج جڑ دے۔ علم لسانیات دے حوالے مال اے مطالعہ معنیاں (Semantics) اکھویندے اے زبان دی ساخت داکھیکوی کچھ ہوندے۔

فن ترجمہ نگاری وچ ہک جملے دی بہوں زیادہ اہمیت ہوندی ہے کیوں جو ہک مکمل جملہ ای اپنا مفہوم واضح

کریندے۔ مقصد اے جو ہک جملہ دی اصل زبان دے عین مطابق ہووے چاہیدے۔ ایس تصور دے مطابق ہک مترجم جڈاں ہک جملہ دے ترجمہ شروع کریندے تاں اوں جملے دے تعلق ہک زبان دی ساختیات مال و نچ جڑ دے اتے ہک مترجم دی کوشش ہوندی ہے جو اوں ترجمہ شدہ جملہ اصل زبان دے مطابق ہووے۔ ترجمے دے عمل کول ویہویں (۲۰) صدی دے بعد جڈاں لسانیات دے تاظر وچ ڈٹھا گیا تاں ول بہوں سارے نظریات (Theories) سامنے آئیاں جینویں جو ترجمے دے مساوی (Equivalence) پہلو دے حوالے مال بحث 'چند مقصد دو زبانوں Source language تے Target Language دے متن دے درمیان مساویت دے رشتے کول ہموار کراں ہے۔ جدید دور وچ ترجمے دی اہمیت اتے ترجمے بارے مختلف تصورات 'نظریات نے ترجمے دی لوں معنویت کول واضح کر ڈتے اتے اے گاہہ بہوں واضح تھی گئی ہے جو ترجمہ 'علم دی وسعت اتے انسانیت دی بھلائی کیلئے بہوں ضروری ہے۔

جڈاں اسماں کہیں زبان دے لسانیاتی جائزہ کھندے ہیں تاں وقت آسا کول زبان دے متن (text) دور جو عکساں پوندے لیکن ایس گاہہ دی وضاحت ضروری ہے جو زبان دی نوعیت مختلف طرحاں دی ہوندی ہے۔ زبان دے ثقافتی پہلو کیڈا اکھویندے۔ جڈاں جو زبان دے مٹی پہلو کول محضر (Discusse) آکھیاویندے۔ اینویں ای بول الادے مختلف انداز رجسٹر (Register) یا سائچے اکھویندے ہن مثلاً مختلف طبقات دے انداز گفتگو جیہڑا جو ہک ڈوجھے کول مختلف ہندے۔ اینویں ای ادبی تحریری زبان دے اسلوب مختلف ہندے۔ لسانیات دے حوالے مال اینکوں کیڈا (genre) آکھیاویندے۔

ماہر لسانیات ہائیڈے نے زبان دے سماجی اتے ثقافتی تعلق دے نظریہ پیش کیے۔ انہاں نے زبان دے سائچے (Register) تے (۳) بنیادی عناصر ڈساکن (۲)

1- Field:

What is being written about

2- Tenor:

From Whom and to who is communication taking place

3- Mode:

The Form of Communication

1990ء وچ ترجمہ نگاری وچ محضریا اسلوبیاتی حوالے مال تجزیے وچ پیش رفت تھی تے اس نظر سے کون ہائیڈے نے پیش کیتا۔ جیندے وچ انہاں نے زبان دی ساخت کون گرامر دی رومال کہیں منصوبہ بندی دے تحت دیکھن دا نظریہ پیش کیتا جو زبان دی ابلاغی صورت حال دا جائزہ گھراونے۔

ہائیڈے دے نظریے مطابق Field، تعلق کہیں تحریر/متن دے اضافی معنی مال بندے مثلاً Verb دیاں قسماں Active، passive وغیرہ جڈاں جو Tenor، متن مال تعلق Inter Personal معنی مال میل Verb/Adverb مال بندے۔ جڈاں جو Mode، تعلق متن دے مطالب مال بندے۔

جینویں جو اسماں جامدے چس زندگی دے مختلف شعبیاں مال وابستہ لوک اپنے اپنے انداز مال زبان دا استعمال کریندن۔ جینویں جو مختلف پیشے مال جڑے ہوندے ہن مثلاً صحافتی زبان، قانونی زبان، دفتری زبان، سائنسی زبان، ادبی زبان، بازاری زبان، کارنگراں دی زبان وغیرہ زبان دا ایہ استعمال یا انداز ساتیاتی حوالے مال محضریا اسلوبیاتی (Discusse) اکھویندے۔ ہذا زبان دا انجھا استعمال جینکوں کوئی خاص گروہ آسانی مال سمجھ سکے۔ جڈاں مختلف طبقات دی زبان تحریری صورت وچ سامنے آندی ہے تاں اوزبان الفاظ۔ جملے۔ جملے دی ساخت اتے خودے اعتبار مال مختلف تھی ویندی ہے۔

آکھیا ویندے جو کہیں زبان دے مزاج کون دریافت کرن بہوں مشکل ہوندے۔ پر ہک گاہہ واضح ہے جو الفاظ، عملیاں دی ساخت اتے اصطلاحات دے استعمال وچ زبان دے مزاج لکیا ہوندے۔ اینویں ای ہک یا سوال جو زبان دے اندر زبان دے استعمال دا مطلب کیا ہے؟ ہک زبان کون مثلاً سرائیکی زبان کون مختلف طبقات دے لوک جینویں مختلف طرحاں مال لیندے بلیندے ہن زبان تاں ہکا ہندی ہے پر اوں زبان کون جڈاں مختلف طبقات دے لوک لیندن تاں انہاں دے الفاظ جملے اتے محاورے مختلف ہوندے۔ انہاں دا لہجہ اوہدی ادائیگی تلفظ اتے جملے دی ساخت توں افرادیت نظر آندی ہے۔ مترجم کیسے ضروری ہے جو اوزبان دے مزاج کون جانے سمجھے۔

انگریزی زبان وچ ترجمہ نگاری اتے ایندی عملی صورت دے حوالے مال سرو (Cicero) اتے ہوریس (Horace) دے ماں بہوں اہم سمجھے ویندن۔ بھالویں جو ترجمہ نگاری اتے ایندے عملی پکھاں دے حوالے مال بحث ویہویں صدی دے منڈھتوں شروع تھی چکی تھی۔ لیکن بحیثیت مضمون ترجمہ

نگاری (1950-2000ء) لوں لوجہ حاصل کیتی ہے۔ ایں کنوں پہلے ترجمہ نگاری محض زبان سکھن کیتے نصاب داعمولی حصہ ہئی۔ اٹھارہویں صدی کنوں ویہویں صدی دے ادھ وچ کارتیس ترجمہ نگاری داطریقہ کار (Translation Grammer) والا ہئی۔ ایں طریقے دے تحت لفظ بہ لفظ اتے مفہوم کنوں مفہوم دے ترجمے تے زور ڈتا ویندا ہئی۔

17 ویں صدی وچ انگلستان وچ 'Denham' کاؤلے (Cowley) اتے ڈرائیڈن تے ترجمہ نگاری دے نظریات بارے اہم پیش قدمی کیتی۔ ڈرائیڈن نے ترجمے دے عمل کوں تے (۳) درجات وچ تقسیم کیتے۔ جیندے بارے بی جے کمار لکھدن (۳)

It was John Dryden, Who in his preface of ovid's Epistress(1680) underlined three basic types of translation:

1- Metaphrase, or turning Author word by word and line by line, from one language in to another.

2- Paraphrase, OR Translation with latitude "Sense for Sense"

3- Imitation, where the translator can abandon the text of the original as he sees fit.

☆ Metaphrase

یعنی اٹھیا ترجمہ جو لفظ بہ لفظ یا عبارت دے اعتبار نال مطابقت رکھدا ہووے ایندرا مطلب ہو بہو ترجمہ ہے۔

☆ Paraphrase

یعنی الفاظ وچ ترجمہ کرن دا عمل جیندے وچ مترجم مصنف کوں ذہن وچ رکھ تے ترجمہ کرے گویا الفاظ اپنے ہوں مگر مفہوم تبدیل نہ تھیوے۔

Imitation ☆

ترجمے دی انتہائی کوشش جیہدے سے وچ محفوظ اتے مفہوم ڈونہاں کوں چھوڑتے ترجمہ کینا ونجے۔
فن ترجمہ نگاری دے حوالے مال لسانیات دارشہ تعلق 1950-60ء وچ جزا نظر آمدے
اتے ایں دوران ترجمہ نگاری دے نظریات اتے اصول وضع تھے ہن۔

- Teodore Savory
- J.C Cafford
- Peter Newmark
- Eugene Nida
- Chomsky
- Roman Jakobson
- Viny Darbblnet
- Itamar Zohar
- Andre lefever

ایہ اولوک ہن جہاں ترجمے بارے بہوں اہم نظریات پیش کتیں Savory (1957ء) وچ
اپنی کتاب "The Art of Translation" وچ لکھیے: ترجمہ کجھ ایں طرحاں دا ہونا
چاہیدے جو اصل متن دے قریب قریب ہوے اتے اوڈے وچ اصل متن تھیں تا زگی وی ہوے۔
Savory نے ترجمہ نگاری دے سلسلہ وچ مختلف نظریات رکھن والے نظریہ سازیں دے حوالے مال
دائے کجھ ایں طرح ڈتی ہے جو: (۴)

A Translation must give the words of the original.

ترجمے وچ اصل تھیاں انداز ہوے

A translation must give the ideas of the original.

ترجمے وچ اصل زبان دے نظریات دی تکمل ترسیل ہوے

A translation should read like an original work.

ترجمہ اچھا ہوئے جو طبع زاخیر نظر آوے

A translation should like a translation.

ترجمہ ترجمہ ہی ہونا چاہیے

A Translation should reflect the style of the original.

ترجمے وچ اصل متن دا اسلوب ہووے

A Translation should posses the style of the translator.

ترجمے وچ مترجم دا انداز تحریر ڈسے

A translation should read as a contemporary of the original.

ترجمہ اچھا ہوئے اتے ایس لگے جیڑھے دور وچ کتاب لکھی گئی

A translation never read as contemporary of the translator.

ترجمہ ایس نہ لگے جو اوں دے تے ترجمہ نگار دے دور دے اثرات نظر آون

A translation of verse should be in prose.

شعر دا ترجمہ شعر وچ ہونا چاہیے

A translation of verse should be in verse.

شعر دا ترجمہ شعر وچ ہی ہونا چاہیے

ترجمے دے عمل دا پہلا دوجہ الفاظ دے صحیح ترجمے تک پہنچن ہے۔ جیندے کیتے ضروری ہے جو اچھے الفاظ تلاش کیتے وئجن جیڑھے جو عام فہم ہوں اتے ابلاغ (Communication) دی صلاحیت رکھدے ہوں۔ لفظی ترجمے دا عمل اتنا سادہ تے آسان نہیں ہوندا۔ کیوں جو ہر لفظ دا اپنا تہذیبی ثقافتی پس منظر ہوندے۔ کہیں لفظ دی مخصوص فضا کول کو سمجھنے بغیر اوں دا ترجمہ متبادل لفظ دے طور تے کرن مال ابھام پیدا کر ڈیندے۔ ترجمے دا عمل اول ویلھے پیچیدہ تھی ویندے جڈاں ڈورزباں (S.L) اتے (T.L) دونہاں دا تعلق لسانی حوالے مال مختلف ہووے۔ کیوں جو ہر زبان دے الفاظ معنی، صوت اتے گرامر دے ڈھانچے وچ اختلاف دی وجہ مال جملے دی ساخت اتے انہاں دے طریقہ استعمال وچ

تبدیلی آویندی ہے۔ جینویں جو انگریزی آتے اردو زبان ہک ڈوجھے کنوں لسانی تاظروچ انجوانج ہن
جڈاں جو اردو زبان عربی فارسی آتے پاکستانی زبان (سرائیکی پنجابی سندھی کشمیری وغیرہ کئی حوالیاں مال
سائجھ رکھیندین۔ ایں گاہدی وضاحت مترجم شاہد حمید کجھ ایں طرحاں کریندن:

"زبانیں ایک دوسرے کے قریب ہوں تو ترجمہ اتنا زیادہ مشکل نہیں رہتا جیسے فارسی
اور عربی کی تخلیقات کو اردو میں ترجمہ کرتے وقت زیادہ دشواری پیش نہیں آتی کہ
جملوں کی ساخت مختلف ہونے کے باوجود اردو کا ذخیرہ الفاظ زیادہ تر انہیں دو
زبانوں سے آیا ہے" (۵)

اگر Source Language آتے Target language ڈونہاں دا تعلق ہک لسانی
گھرانے دے مال ہووے تاں ول ترجمہ کرن وچ زیادہ دقت پیش نی آندی لیکن ڈونہاں زبانیں دا لسانی
تعلق مضبوط نہ ہووے تاں ول اچھی صورت وچ مشکل پیش آندی ہے۔ اچھی صورت حال مترجم کیتے چیلنج
رکھیندی ہے۔ ایں کیتے ضروری ہے جو مترجم (S.L) آتے (T.L) ڈونہاں تے تکمل عبور رکھدا ہووے۔
ڈونہاں زبانیں دی لسانی بارکیاں کنوں واقف ہووے۔

فرانسسی شاعر آتے مترجم Dolet Etienne نے (1540ء) وچ فن ترجمہ نگاری دے
پنج بنیادی اصول وضع کیتے ہن جو کینویں ہک ہک زبان کنوں ہئی زبان وچ ترجمے دا عمل بہتر تھی
سکدے۔ (۶)

- (۱)۔ مترجم کیتے ضروری ہے جو سب کنوں پہلے او اصل متن دے خیال (Sense) آتے مطالب
دا بغور جائزہ گھنے۔
- (۲)۔ مترجم کیتے Source language آتے Target language ڈونہاں زبانیں
تے تکمل عبور رکھنا ضروری ہے۔
- (۳)۔ مترجم کون لفظی ترجمے (Word to word Translation) کنوں بچناں چاہیدے
- (۴)۔ مترجم کون آزادی ہوونی چاہیدی ہے جو او درست آہنگ (Correct Tone) کیتے
مناسب لفظاں دا انتخاب کرے۔
- (۵)۔ مترجم کیتے ضروری ہے جو او روزمرہ زبان استعمال کرے۔ 1970ء وچ الیگزینڈر فاسٹر ٹیلر

Essay on the Alexander Faster Tytler نے اپنے ہک مضمون

Principles of translation وچ لکھیے: (۷)

"That in which the merit of the original work is so completely transfused into another language, as to be as distinctly apprehended, and as strongly felt, by a native of the country to which that language belongs, as it is by those who speak the language of the original work."

ایندے علاوہ Tytler ہک کامیاب مترجم دے ترے (۳) نکات بیان کریندے۔

- 1- Give a complete transcript of the ideas and sentiments in the original passage.
- 2- Maintain the character of the style.
- 3- Have the case and flow of the original text

انگریز نڈر فاسٹر ٹیلر دے مطابق ترجمے وچ اصل زبان دی اہمیت اتے خاصیت کول بحال رکھناں ضروری

ہے تے source language دا مقامی / علاقائی تاثر ختم نی تھیو ناں چاہیدا۔ ایندے علاوہ

☆ ترجمہ مکمل طور تے اصل متن دے خیالات اتے جذبات دی نمائندگی کریندا ہووے۔

☆ زبان دا اسلوب اتے خاصیت برقرار رہونی چاہیدی ہے۔

☆ اصل عبارت تھیو روانی اتے سلاست دا خیال رکھناں ضروری ہے۔

ترجمہ اتے اوہدے طریق کار بارے انگریزی زبان وچ کم تکنیکی اتے لسانی بنیاد اتے زیادہ تھکے

Jean Pal, Jean Darbelnet نے ترجمے دے Mythodology بارے ست (۷) طریقے

ڈسائن:

- (۱) - مستعار طریقہ کار Borrowing
- (۲) - الفاظ مستعار کرن دی خاص قسم Calque
- (۳) - لفظ بہ لفظ ترجمہ Literal Translation
- (۴) - ترتیل Transposition
- (۵) - ترجمہ کرن لگیاں پیچا موچ ترجمہ کرن Modulation
- (۶) - مترادف/مساوی/ہم پلہ Equivalence
- (۷) - حالات دے مطابق ڈھالنا Adoptation

آتے بیان کیتے گئے طریقہ ہائے کار دی تفصیل کجھ ایس طرحاں ہے۔

1- پہلی قسم دے مطابق Source language دی روایات تہذیب ثقافت دے حقیقی پس منظر اتے کج زبان کنوں ڈو جھی زبان وچ برابر لفظ نہ ملن دی صورت وچ الفاظ ادھار گھن تے استعمال کیتے ویندے۔ جینویں جو آسا ڈی قومی زبان اردو وچ عربی فارسی ہندی ترکی انگریزی اتے پاکستانی زبانوں دے بہوں سارے لفظ مستعار نقل وچ موجود ہن۔ مثال دے طور تے اردو وچ انگریزی مستعار لفظ: ٹیلی وژن، ٹین، کمپیوٹر وغیرہ.....

2- Calque یعنی اظہار کیتے مستعار الفاظ دی خاص قسم دے مطابق ہر حرف دا ہو بہو ترجمہ کرن شامل ہے۔ جویندے وچ Target Language دے لفظاں دے فقرے وچ ترتیب دا خیال رکھناں ضروری ہوندے۔ ایس وقت بناوٹی Calque جویندے وچ زبان لوہیں قسم دی بناوٹ دے مطابق آندی ہے۔ یعنی الفاظ دی گھاڑت کاری۔

3- لفظ بہ لفظ ترجمہ Literal Translation ترجمہ کرن دا ایہ براہ راست طریقہ ہے جویندے وچ (S.L) کنوں (T.L) وچ گرامر، محاورات، الفاظ دا صحیح استعمال کیتا ویندے ایس طرحاں ایہ حرف بہ حرف ترجمہ اکھویندے۔ مثلاً

English	اردو
Where are you?	تم کہاں ہو؟
What is the name of your school?	تمہارے اسکول کا نام کیا ہے؟

4- ترسیل (Transposition): ترجمہ کاری دے اس طریقہ کار دے مطابق ہر لفظ وابتادہ ڈو جھے لفظ دے معنی دی تبدیلی دے بغیر پیغام کوں ڈو جھی زبان وچ منتقل کراں۔

5- ترجمہ کرن ویلھے پیغام وچ ترمیم کرن (Modulation): ترجمے دے اس طریقہ کار دے تحت متن وچ موجود معنی وچ ترمیم کر کے (T.L) والواں مفہوم سامنے گھن آون۔ ایہ Modulation طریقہ کار اکھویندے اتے ایہ ترجمہ ڈو طر حال واسڈیندے۔

(۱)۔ لازمی مقرر کردہ ترجمہ Fixed Modulation

(۲)۔ آزاد ترجمہ Free Modulation

انہاں ڈو قسمیں دی وضاحت کریندے ہوئے Jean Pal لکھدے ہن:

"The difference between fixed and free

modulation is one degree. in the case of fixed

modulation, translator's with a good knowledge

of both languages freely use this method, as they

will be aware of the frequency of use, the overall

acceptance, and the confirmation provided by a

dictionary or grammer of the preferred

expression."(8)

یعنی مترجم دا ایہ فرض عمود دے جو او (T.L + S.L) اتے عبور رکھدا ہووے۔ او اتے بیان

کیتے گئے طریقہ کار دے مطابق ترجمہ گر امرتے لغات دے حساب کتاب مطابق کرے۔ جاں جو Free

Modulation طریقے دے تحت مترجم تنجھی زبان اتے الفاظ استعمال کرے جیڑھے (S.L) دے

مطابق ہوں۔

6- Equivalence ترجمہ نگاری دا ہم پلہ یا مساوی طریقہ کار اکھویندے۔ جیندے وچ ترجمہ

کریندے ہوئے لغت اتے گرامر دی زوال مختلف حربے آزمائے ویندن۔ مثلاً جینویس انگریزی زبان

وچ چوٹ لگن دی صورت وچ لفظ "Ouch" الایا ویندے جڈاں جو اردو وچ "ہائے" یا "آہ" جھہیں

الفاظ مساوی یا ہم پلہ اکھو بسن۔ ایس طرحاں دیاں کجھ بیباں مثالاس :

English

اُردو

1۔ موسملا دھار بارش ہو رہی ہے۔ It is raining cates and dogs.

2۔ کسی کی آنکھ کا تار رہنا۔ Apple of ones eyes.

3۔ آخری وقت پر۔ At eleventh hour.

7۔ Adoption یعنی حالات دے مطابق ڈھالنا ترجمہ کاری ویٹھے جڈاں جڈاں (S.L) تے (T.L) ڈونہاں زباناں دا اسلوب کچھ مختلف ہووے تاں ول ایس لوہیں صورتحال وچ مترجم کوں (S.L) دے متن دے مطابق Adoption دی ضرورت محسوس تھیندی ہے۔ ایٹکوں وی کج طرحاں مال مساوی یا ہم پلہ Equivalence آکھیا ونج سکدے۔

شاعری دے ترجمے کوں مشکل عمل آکھیا ویندے۔ کیوں جو شاعری وچ شاعر الفاظ کوں علامت، اشارے، کنائے، اتے استعارتی معنی وچ استعمال کریندے جویندے پاروں حقیقی اتے مجازی معنی وچ فرق آویندے۔ ایندے علاوہ ہر شاعر اپنا مخصوص لہجہ (Tone) ہوندے۔ شاعری کج خاص موڈ مال تعلق رکھیندی ہے۔ ہر نظم دا کج اندرونی آہنگ ہوندے جویندے پاروں اوندا اصواتی تاثر ہنزدے اتے ایندے توں علاوہ بیباں بہوں ساریاں گالیں دا ترجمہ کرن لگیاں خیال رکھنا پوندے تاں جو شاعری دا ترجمہ (S.L) توں (T.L) وچ کامیابی مال تھی ونجے۔ ایس صورتحال دے حوالے مال رابرٹ بیلے نے کجھ اہم گالیں بیان کیتیں:

Robert Bely نے شاعری دا ترجمہ کرن دے اٹھ (۸) درجے مقرر کیتوں۔ مشہور شاعر Rilke's رلکے دی نظم دا عملی ترجمہ کریندے ہوئے اوکھدے جو نظم دا اول قول مطالعہ کیتا ونجے (Go through again) یعنی ترجمے توں پہلے شاعری دے مفہوم کوں سمجھن دی کوشش کیتی ونجے۔

(2)۔ جاں جو ترجمہ دے ڈو جھے مرطے وچ ساکوں ایہ فیصلہ کرنے جو

We decide wheather to turn back or go not.

(3)۔ ترجمے مرطے بارے آپدے:

"During this stage, we use all we know about the structure of the English language. During the literal vision we follow the word order of the original German." (9)

رابرٹ نیلے دے مطابق زبان دے لسانی نظام دامتلاہ بہوں ضروری ہے۔ یعنی زبان دے اسماء افعال اُتے جملے دی ساخت اُتے غور کرناں ضروری ہے۔

(4)۔ ترجمے دے چوتھے مرحلے بارے اوہد اخیال ہے جو زبان دے لہجے دا خیال رکھیا ونجے۔ زبان دی گرامر دی اُتے غیر رسمی الفاظ وچ تو ازن ہونا چاہیدے تاں جو نظم وچ تو ازن برقرار رہوے۔

ترجمہ سازی دے پنجویں مرحلے وچ رابرٹ پہلے Tone یعنی شاعری (نظم) دے موڈ (کیفیت) بارے بحث کریندے ہوئے آہدے جو ترجمہ کار دا شاعر ہوناں ضروری ہے اگر او شاعری دا ترجمہ کریندے تاں رابرٹ نیلے ترجمہ سازی دے چھٹیویں مرحلے وچ Sound یعنی صوتی تاثر یا نظم دے اندرونی آہنگ وچ sound دی اہمیت اُتے زور ڈیندے۔ ستویں (۷) مرحلے کوں رابرٹ نیلے بہوں مشکل مرحلہ آہدے۔ اوہدے خیال مطابق کہیں زبان وچ ترجمے کیتے زبان اُتے مکمل دسترس ضروری ہے۔ ترجمہ سازی دے آٹھویں درجے بارے رابرٹ نیلے لکھدے جو:

During this stage, we allow ourselves at least the pleasure of examining other people's translations of the poem.

جیکر اساں رابرٹ نیلے دے مضمون کوں پڑھن دے بعد اہم گالیں دا اعادہ کروں تاں ایہ گالہہ واضح تھیندی ہے جو شاعری دا ترجمہ کریندے وقت ضروری ہے جو مترجم نظم کوں بغور قول قول پڑھے جویند او ترجمہ کرن چاہندے تاں جو شاعرانہ Images شاعری دے آہنگ، اوہدے صوتی تاثر، شاعر دے لہجے کوں واقف تھیوے شاعری دی زبان کوں واقفیت حاصل کرے اُتے شاعر دی زبان دے لفظاں دے حقیقی مفہوم تک پہنچے۔

"منظوم ترجمے کا عمل" دے عنوان مال ڈاکٹر عنوان پیشی دا مضمون شمولہ "ترجمے کا فن اور

روایت" بہوں اہمیت دا حامل ہے۔ ایس مضمون دے چیدہ نکات ایس طرحاں ہن۔ (۱۰)

۱۶ شاعر تخلیق کار دی طرز فکر اُتے اوہدے فنی طریقہ کار کوں واقفیت حاصل کیتی ونجے

- ۱۶ شاعری دے الفاظ تراکیب، محاورات، استعارے، علامتی نظام کوں وی شاعر دی فکر اتے فن
دے حوالے مال سمجھیا ونجے
- ۱۶ تخلیق اتے تخلیق کار دے تہذیبی، تمدنی، معاشی، ثقافتی عہد کو سامنے رکھیا ونجے
- ۱۶ تخلیق کار دے عہد دیاں تحریکاں، روایات اتے سماجی پس منظر دا مطالعہ کیتا ونجے
- ۱۶ T.L یعنی جیڑھی زبان وچ ترجمہ کماں ہووے اوں زبان دی تاریخ، کنوں آگاہی ضروری ہے
- ۱۶ ہر لفظ دا اپنا تہذیبی، ثقافتی پس منظر ہوندے لہذا تخلیق کار دے شاعری وچ ورثے ہوئے لفظاں
اوندے معنی، ستارے، ملا، تلفظ، تے زبان دے محاورے دے مزاج کوں وی جانناں ضروری ہے
- ۱۶ اصل فن پارے دی گرامر، ساخت، صوتیات، تکنیک، ہیئت اتے اسلوب توں واقفیت ضروری ہے
- ۱۶ منظوم ترجمے دی صورت وچ علم عروض، شعری اسالیب، تخلیق کار دے الفاظ دی موسیقیت،
لب و لہجہ، وزن و اوزان تے الفاظ دی نفسی دے مال، مال شاعر دے خیال اتے
جذبے کوں ہو بہو پیش کماں ضروری ہوندے
- ۱۶ T.L یعنی جیڑھی زبان وچ ترجمہ کیتا ونجدا پئے اوں زبان وچ اگر S.L دا اہم پہلو لفظ موجود نہ
ہوے تاں ول کوئی لفظ بناون دی بجائے S.L دا لفظ ای استعمال کیتا ونجے
- ۱۶ ایڈیٹور یا پبلشر ہیک شاعر اتے مترجم دی شہرت رکھیندے۔ اوندے تعلق اوں عہد مال، ہنر دے
جڈاں شاعری کوں فلسفیانہ نقطہ نظر مال ڈنھا ونجدا پیا ہئی۔ ترجمے دے حوالے مال اوندے خیالات فن
ترجمہ نگاری کوں سمجھن وچ ڈگھسارے مددگار ہن۔
- "The translation of a poem having any depth ends by being
one of two things. Either it is the expression of translator,
virtually a new poem, or it is as it were a photograph, as
exact as possible of one side of the statue. (11) Ezra Pound.
- ۱۶ کہیں نظم دی تشریح جیڑھی وچ گہرائی ہووے ڈونتا کج (امور) اتے ونج مکدی ہے یا تاں مترجم دی
شخصیت دا اظہار بن ویندی ہے بلکہ اے آکھو جو لوں نظم بن ویندی ہے یا ایندی مثال الویں تصویر دی
ہندی ہے یا اے آکھو جو کہیں جسے دی ہک پاسے دی شکل ہندی ہے۔

ترجمے و سچ کہیں قسم دا ابھام ہک طرحاں مال خامی گئی ویندی ہے جیندے تے قابو پاون ضروری ہے کیوں جو ترجمہ ہک آرٹ ہے اتے آرٹ دے ذریعے خوبصورت خیالات، تصورات دی خوبصورتی کوں قابو رکھناں ترجمے دی کامیابی ہے۔

☆☆

الیکٹرانک تے پرنٹ میڈیا و سچ سرائیکی گریجویٹس کیتے روزگار دے مواقع موجود ہن جیندے کیتے انہاں کوں اپنی علمی استعداد کار فنی ہنرمندی (Skill Development) درلوچہ ڈیونی پوی۔ الیکٹرانک تے پرنٹ میڈیا دے کہیں وی شعبے و سچ فنی مہارت دی بنیاد اتے اپنے کیتے لوں دگ بناون مشکل کوئے نی۔ درج ذیل شعبے و سچ سرائیکی گریجویٹس اپنی علمی استعداد کار فنی جان وندی مال سرائیکی زبان دے سماجی تے معاشی کردار کوں اگتے ٹور سگدن :-

- ☆ کمپیوٹر دی فنی مہارت Computer Skill
- ☆ پروگرام پروڈیوسر نیوز ایڈیٹر Program Prouducer/News Editor
- ☆ ریڈیو (سرکاری پرائیویٹ) (سرکاری پرائیویٹ) ٹیلی وژن (سرکاری پرائیویٹ)
- ☆ سب ایڈیٹر (ریڈیو، ٹی وی، اخبار) Sub Editor (Radio, T.V, Newspaper)
- ☆ نیوز رپورٹر (ریڈیو، ٹی وی، اخبار) News Reporter
- ☆ سکرپٹ رائٹنگ (ریڈیو، ٹی وی، اخبار) Script Writing
- ☆ کالم نگاری نیچر دستاویزی پروگرام ڈرامہ تحقیقی رپورٹس
- ☆ آفیسر تعلقات عامہ Public Relation Officer
- ☆ کمپیوٹر، نیوز کاسٹر، انکر، کمپیر Compere, Anchor, News Caster
- ☆ ایڈیٹر ہفتہ وار میگزین Editor Weekly Magazine
- ☆ ادارہ برائے پبلسٹیٹس Business Promotion Adveristing Agency
- ☆ مترجم Translator

☆☆☆

خاص خاص بین الاقوامی قومی علائقی ڈیہ

یوم پیدائش غلام حسن حیدرانی پہلا سرائیکی افسانہ نگار	4 جنوری
یوم پیدائش شہید ذوالفقار علی بھٹو	5 جنوری
یوم حقوق خود ارادیت	5 جنوری
یوم وفات استاد امید علی خان گکوکار	10 جنوری
یوم وفات سعادت حسن منٹو	18 جنوری
یوم وفات الوریجٹ کپیٹر صدکار	24 جنوری
یوم وفات چودھری رحمت علی	4 فروری
یوم وفات محسن نقوی شاعر	15 فروری
یوم وفات دلشاد کلانچوی متفق	16 فروری
ساجی انصاف دا عالمی ڈیہ	20 فروری
ماں یو بی دا عالمی ڈیہ	21 فروری
یوم وفات ناصر کاظمی (شاعر)	3 مارچ
یوم وفات خمیسو خان (الفوز ہواز)	8 مارچ
خواتین دا عالمی ڈیہ	8 مارچ
یوم وفات پٹھانے خان (گکوکار)	9 مارچ
یوم وفات استاد عاشق علی خان	10 مارچ
یوم وفات حبیب جالب (شاعر)	13 مارچ
صارفین دے حقوق دا عالمی ڈیہ	15 مارچ
پانی دا عالمی ڈیہ	22 مارچ
یوم پاکستان	23 مارچ

فیابی دعالمی ڈیہہ	24 مارچ
یوموفات شہسیر حیدرہاشمی براڈکاسٹر	26 مارچ
یوموفات ماسٹر عنایت حسین	26 مارچ
برسی شہید ذوالفقار علی بھٹو	4- اپریل
صحت دعالمی ڈیہہ	7- اپریل
بیساکھی میلہ	14- اپریل
برسی اقبال بالو (کھوکارہ)	21- اپریل
بڑے غلام علی خان (کلاسیکی گائیک)	23- اپریل
طیریا دی روک تھام دعالمی ڈیہہ	25- اپریل
عالمی یومہز دور	کیم مئی
آزادی صحافت دعالمی ڈیہہ	3 مئی
سائنس / دمدی بیماری دی روک تھام دعالمی ڈیہہ	6 مئی
یوموفات سلیم گردیزی کھوکار	6 مئی
یوموفات زاہدہ پروین (کلاسیکی کھوکارہ)	7 مئی
انجمن جلال اہرکا عالمی دن	8 مئی
ماواں دعالمی ڈیہہ	10 مئی
نرساں دعالمی ڈیہہ	12 مئی
عالمی یومہاندان	15 مئی
یوموفات منور سلطانہ (کھوکارہ)	21 مئی
یوموفات استاد نجی بخش خان (سارنگی لواز)	27 مئی
اقوام متحدہ دے امن پسنداں دعالمی ڈیہہ	29 مئی
یوموفات استاد طالب حسین (طبلہ لواز)	31 مئی
یوموفات عنایت حسین بھٹی (مامور کھوکار)	31 مئی

سگریت لوشی چھوڑنے دا عالمی ڈیہہ	31 مئی
یوموفات لور محمد سائل، شاعر	کیم جون
چارحیت دا اشکار مصصوم ہالاس دا عالمی دن	4 جون
ورلڈالو ایزنٹس ڈے (عالمی ماحولیاتی ڈیہہ)	5 جون
یوموفات حیدرگر دیزی، شاعر	7 جون
خنگ سالی اتے زمین دے بجر ہون توں بچاون دا عالمی ڈیہہ	17 جون
سال داسب توں وڈا ڈیہہ	21 جون
نشیات دے استعمال اتے سمگلنگ دی روک تھام دا عالمی ڈیہہ	26 جون
تشد دے شکار لوکاں دے سال بچھتی دا عالمی ڈیہہ	26 جون
ارجی دی بیماری دی روک تھام دا عالمی ڈیہہ	8 جولائی
یوموفات سلامت علی خان (کلاسیکی گائیک)	11 جولائی
یوموفات زبیر اے بخاری (براڈکاسٹر/رائٹر)	12 جولائی
عالمی یوم آبادی	13 جولائی
یوموفات ابن حنیف، مورتحق منورخ	29 جولائی
یوموفات ریاض رحمانی، شاعر	10 اگست
لوجوالاں دا عالمی ڈیہہ	12 اگست
یوم آزادی	14 اگست
یوموفات حبیب فائق، افسانہ نگار	15 اگست
یوموفات استاد نصرت فتح علی خان (عظیم موسیقار)	16 اگست
یوم الاقصیٰ	21 اگست
یوموفات احمد فراز (شاعر)	25 اگست
یوموفات نسیم بیگم (گلوکارہ)	29 اگست
یوموفات پرویز مہدی (گلوکار)	29 اگست

عالمی یوم امن	4 ستمبر
یوم دفاع پاکستان	6 ستمبر
یوم منضامیہ	7 ستمبر
خواندگی و عالمی ڈیہیہ	8 ستمبر
بہترائی طبی امداد و عالمی ڈیہیہ	11 ستمبر
عالمی یوم جمہوریت	15 ستمبر
اوزون دی تہ دی حفاظت و عالمی دن	16 ستمبر
یوم وفات استاد امانت علی خان	19 ستمبر
یوم وفات حضرت عبداللطیف بھٹائی	26 ستمبر
سیاحت و عالمی ڈیہیہ	27 ستمبر
بزرگاں و عالمی ڈیہیہ	کیم اکتوبر
جالوراں دی حفاظت تے افزائش و عالمی دن	4- اکتوبر
اساتذہ و عالمی ڈیہیہ	5- اکتوبر
دماغی صحت و عالمی ڈیہیہ	10- اکتوبر
سفیر چھتری و عالمی ڈیہیہ	15- اکتوبر
ہتھ دھون و عالمی ڈیہیہ	15 اکتوبر
غربت دے خاتمے و عالمی ڈیہیہ	17- اکتوبر
دنیا کوں اسلحوں پاک کرن و عالمی ہفتہ	24- اکتوبر
یوم وفات ارشد ملتانی شاعر	13 لوہر
ذیابیطس و عالمی ڈیہیہ	14 لوہر
ٹرینک حادثات و سچ جاں گواڈیون والیاں دی یاد و عالمی ڈیہیہ	15 لوہر
عالمی یوم برداشت	16 لوہر
طلباء و طالبات و عالمی ڈیہیہ	17 لوہر

یوم پیدائش فیض احمد فیض	20 لوہر
عالمی یوم اطفال	20 لوہر
تیلی ویژن دا عالمی ڈیہہ	21 لوہر
عورتاں تے تشدد دے خاتمے دا عالمی ڈیہہ	25 لوہر
غلامی دے خاتمے دا عالمی ڈیہہ	2 دسمبر
معدوراں دا عالمی ڈیہہ	3 دسمبر
کرپشن دے خاتمے دا عالمی ڈیہہ	9 دسمبر
انسانی حقوق دا عالمی ڈیہہ	10 دسمبر
یوم پیدائش ڈاکٹر خیال امر وہی شاعر	10 دسمبر
یوم وفات جانپاز جتوئی شاعر	17 دسمبر
انسان دے مال بچھتی دا عالمی ڈیہہ	20 دسمبر
یوم وفات ملکہ رنم لور جہان (گکوکارہ)	23 دسمبر
یوم وفات روشن آراء بیگم (عظیم کلایسکی گکوکارہ)	25 دسمبر
یوم شہادت محترمہ بے نظیر بھٹو	27 دسمبر

بزرگ ستیاں دے عرس

۷ صفر المعظم	حضرت بہاؤ الدین زکریا ملتانیؒ
۷ جمادی الثانی	حضرت شاہ رکن عالمؒ
۱۳۔ ربیع الاوّل	حضرت شاہ یوسف گردیزیؒ
۲۲۔ شعبان المعظم	حضرت موسیٰ پاک شہیدؒ
۲۵۔ صفر المعظم	حضرت شاہ تمس بنزوارؒ
۳۔ ۵ جمادی الاوّل	حضرت حافظ محمد جمال اللہ ملتانیؒ
۱۹۔ محرم الحرام	حضرت نسی غلام حسن شہیدؒ
ہاز	حضرت شیخ عبدالرشید ملتانیؒ
۲۵ صفر المعظم	حضرت میر پنہان حضرت خواجہ شاہ محمد سلیمان تونسوی
۶۔ ٹھکان چیتھر ہر خیس	حضرت سید احمد سلطان تھی سرور (دامن کوہ ڈیرہ غازیخان)
۶۔ چیتھر دے پہلے سوموار	حضرت میر عادلؒ
۶۔ چیتھر دے پہلے سوموار	حضرت شاہ صدر دینؒ
چیتھر پہلا جمعہ	حضرت دین پناہؒ
۸۔ رجب المرجب	حضرت خواجہ عاقلؒ
۵ جمادی الاوّل	حضرت خواجہ فخر جہاںؒ
۲۵۔ ربیع الثانی	حضرت خواجہ غلام فریدؒ
۱۳۔ بدراں	حضرت شیخ محمد یوسف المعروف لعل عیسن قصبہ کبر وڈلیہ
۳ ذی الحجہ	حضرت قبلہ عالم خواجہ لور محمد مہاروی
۲۵۔ ربیع الثانی	حضرت خواجہ محکم الدین سیرانیؒ
۱۹ جمادی الاوّل	حضرت مخدوم جلال الدین شرح بخاریؒ
مارچ ہر خیس	حضرت چمن میرؒ
۱۹ جمادی الثانی	حضرت صدر الدین راجن قتالؒ
۲۱۔ ۳ جمادی الثانی	حضرت سلطان باہو
۲۵۔ محرم الحرام	حضرت بابا فرید شیخ شکرؒ

صحافتی نشریاتی اصطلاحات

☆ سامعین Audience

ریڈیو پروگرام سننے والے

☆ پس منظر موسیقی Background Music

ریڈیو پروگرام دے دوران پس پردہ آواز

☆ سماعت پیمائشی: Audiometer

آواز دے گھٹ و دھتھیوں کوں لوٹ کرن والا آلہ

☆ بووم آپریٹر Boom Operator

آواز ریکارڈ کرن والے آلات دی ڈیکھ بھال اتے صوتی ریکارڈنگ کوں چیک کرن والا

☆ کیبل ٹیلی ویژن: Cable Television

آنٹھی نشریات جو تار دے ذریعے موصول تھیوں تے فی وی دیاں لہراں راچی نشر تھیوں

☆ سنسر شپ: Censorship

ریڈیو اتے ٹیلی ویژن دے پروگراماں دے قابل اعتراض ہمایاں کوں کٹ ڈیواں نشر نہ کرناں

☆ چنک: Chunk

پروگرام دے مکمل حصہ چنک آکھویندے

☆ کال سائن: Call Sign

ریڈیو پروگرام دے ٹیپ دے ڈبے تے پروگرام دے شروع اتے ختم تھیوں والے الفاظ

☆ ترتیب لاؤن Cue

ریکارڈ شدہ پروگرام چلاؤن دے لگاؤن ترتیب

☆ رواں تہرہ: Running Commentary

کہیں پیچ، تقریب یا کہیں واقعے بارے آکھیں ڈٹھا حال بیان کرن

☆ کمپوزر براؤڈکاسٹ : Commercial Broadcast

سپانسر شپ دے ذریعے نشر تھیوں والا پروگرام

☆ کنٹرول روم : Control Room

ریڈیو اتے ٹی وی پروگرامز نشر کرن والا کمرہ

☆ کمپوزر : Composer

کمپوزر پروگرام دی موسیقی اتے نغمے دی ڈھن ترتیب ڈیوں والا موسیقار

☆ کٹ : Cut

ریکارڈنگ روکن کیتے لفظ 'کٹ' استعمال کینا ویندے

☆ ایڈیٹنگ : Editing

ریکارڈنگ تھئے ہوئے پروگرام کول سکریپٹ دے مطابق ترتیب ڈیوں

☆ ختم کرن : Delete

تخریری مسودے اتے ریکارڈنگ تھئے ہوئے پروگرام دے قابل اعتراض حصے ختم کرن

☆ ڈبلنگ : Dubbing

ریکارڈ شدہ پروگرام کول ڈوبھی شیپ تے منتقل کرن

☆ حتمی تیاری : Final Touch

ریکارڈنگ تھئے ہوئے پروگرام دی لوک پلک سنوارن

☆ اسٹوڈیو : Studio

گنجا کمرہ جتھاں مختلف پروگرام ریکارڈ کیتے ویندن

☆ سکریپٹ : Script

مختلف پروگراماں دا تخریری مسودہ

☆ براہ راست : Live

کمپوزر پروگرام بیچ یا تقریب کول براہ راست نشر کرن

☆ **تعمیر و نگار: Commentator**

کھنکھیں پروگرام، میچ یا تقریب دیکھیں ڈٹھا حال بیان کرن والا

☆ **اے پی پی (A.P.P)**

ایسوسی ایٹڈ پریس آف پاکستان

☆ **اے پی این ایس (A.P.N.S)**

آل پاکستان نیوز پیپر سوسائٹی

☆ **پریس نوٹ (Press Note)**

حکومت دی طرفوں اخبار/ریڈیو/ٹی وی کیے مواد یا خبر

Adlib اچھل پھیت/برجستہ

Aesthetic Pleasure جمالیاتی لطف

Abstract Art تجریدی فن

Audition آزمائش اداکاری (میچ) صوتی آزمائش (ریڈیو)

Bridge آواز پردہ/منظر یا موضوع دی تبدیلی

Broad Casting نشریات

Cast کھنکھیں ڈرامے دے کرداروں کیے منتخب صداکار/اداکار

Catharsis تزکیہ ہیجانات (ارسطوی اصطلاح کتھارسس)

Change Over منظر دی تبدیلی (ریڈیو/نشریات/میچ)

Comedy طہریہ

Comedy of Wit طہریانہ طہریہ

Curtain Raiser تعارنی پروگرام

Entry ورود

Sound Effects صوتی اثرات (نشریات دے دوران)

Echo گونج (نشریات دے دوران)

Editing	کانٹ چھانٹ / تدوین
Episode	بیانیے / اکوئی ہک واقعہ
Epsodes	واقعات
Fade in	تدریجی آغاز (ریڈیو شریات وچ)
Fade out	تدریجی اختتام (ریڈیو شریات وچ)
Image	خیالی تصویر
Instrumental Music	سازاں دی موسیقی
Interlude	درمیانی پروگرام (ڈرامے دے ایکٹ دے دوران ہلکی موسیقی)
Melody	ترنم
Mob	لوکاں دا ہجوم
Montage	مونٹاژ (ریڈیو ڈرامے یا کہیں پروگرام وچ آوازاں کوہلا تے کھڑا بناون)
Playback Music	پس پردہ موسیقی
Pathos	درد / سوز
Play Let	مختصر ڈرامہ
Rhythem	آہنگ / سوز و نیت / وزن
Scenography	منظر نگاری
Sentimental Music	جذباتی موسیقی
Soliloquy	اپنے آپ مال گاہیں / خود کلامی
Variety	تنوع - رنگارنگ پروگرام

☆☆☆

حوالے

- (۱) جمیل آذر پرویسر، سپوزیم مارفیم اور فونیم ماہنامہ مکتبہ علمی پبلیکیشن لاہور، جولائی اگست 2008ء، 3/7 ماہوار، شمارہ نمبر 10
- (۲) Mohammed Ahmed, (Quoted),
"Translation theory and practice,
M.Phil thesis, Department of English B.Z &
Multan, 2004, page: 45-46
- (۳) Bijay Kumar - Das, "A Hand book of Translation,
Atlantic, Publishers & Distributors, B-2,
Vishal Enclave, Opp Rajouri Garden, New Dehli, P-104
- (۴) Teore, Savaory, The Art of Translation,
London (1957), P-156
- (۵) شہد حمید ممتاز مترجم سے انٹرویو سرگودھا روزنامہ ایکسپریس، 19 نومبر 2008ء
- (۶) Etienne Dolet, Extracts from. "On the way of
translation well from one language into another",
published in 1540, coated by Andre lefever,
translation History and culture" published 1992 by
Rontledge 11 new Fitter lane London P-27

- Alexander Fester Tytler, Essay on the principles of Translation, Translation History and Culture, (A Source Book) Edited by, Andre Iefever, published 1992, by Routledge, 11 New Fitter lane, London, New Yark P-28. (4)
- Jean Pal Vinay & Jean Darbelnet, A Methodology of Translation, Translated by Jean.C.Sagar and M.g. Hamel, the Translation studies Reader, London New Yark, 11 New Fetter Lane, Laondon, 2001, Page - 8 (A)
- Robert Bly, the Eight Stages of Translation, Translation literary linguistic and philosophical perspectives, Edited by William Fraulcy, American Center Lahore, 1999, P (9)
- استفادہ، مضمون، منظوم ترجمے کا عمل، از۔ ڈاکٹر عنوان چشتی، شمولہ ترجمے کا فن اور روایت، علی گڑھ ایجوکیشنل بک ہاؤس، 2004ء (10)
- Ezra Pound, "The Translator's invisibility, capter, 5(Margin) P-187, source, Natro PDF Trail, www, natro pdf com. (ii)
- روزنامہ 'جھوک' 8-اپریل 2011ء (12)
- روزنامہ 'جھوک' 10 جنوری 2012ء (13)
- حفیظ خان، بک گالریہ مہار (13)

کتابیات

- Snow R.P (1984) Creative Media Culture, Beverly Hills: ☆
Sage.
- ☆ ارشد علی ریڈی یوجرٹلزم، ایور نیو بک پبلس، اردو بازار لاہور، سن ۱۹۸۶ء
- ☆ Electronic Media, Study Guid Code No.962 ☆
Allama Iqbal Open University, Islamabad.
- ☆ اے بی اشرف ڈاکٹر، اردو سٹیج ڈراما، مقتدرہ قومی زبان، اسلام آباد، ۱۹۸۶ء
- Guy Starkey Radio in Context, Palgrave, Macmillan, 175 ☆
Fifth Avenue, New York, Published 2004
- ☆ Electronic Media (Code No.962) National Book ☆
Foundation, Islamabad, Published 2000
- ☆ سجاد حیدر پروفیسر ڈاکٹر، سرانسیکی زبان و ادب دی مختصر تاریخ، اسلام آباد، مقتدرہ قومی زبان،
اشاعت 2001ء
- ☆ گل عباس اہوان ڈاکٹر، سرانسیکی ثقافت دے رنگ، ملتان، جھوک پبلشرز، اشاعت 2007ء
- ☆ مسکن حجازی ڈاکٹر، صحافتی زبان، لاہور، سنگ میل پبلشرز، اشاعت 1990ء
- ☆ ایڈورڈ سعید، مترجم، سراج، جواد ثقافت اور سامراج، اسلام آباد، مقتدرہ قومی زبان، اشاعت 2009ء
- ☆ جمیل جالبی ڈاکٹر، پاکستانی کلچر، اسلام آباد، نیشنل بک فاؤنڈیشن، اشاعت 1987ء
- ☆ محمد اسلم رسول پوری، یکھے ملتان، جھوک پبلشرز، 2011ء